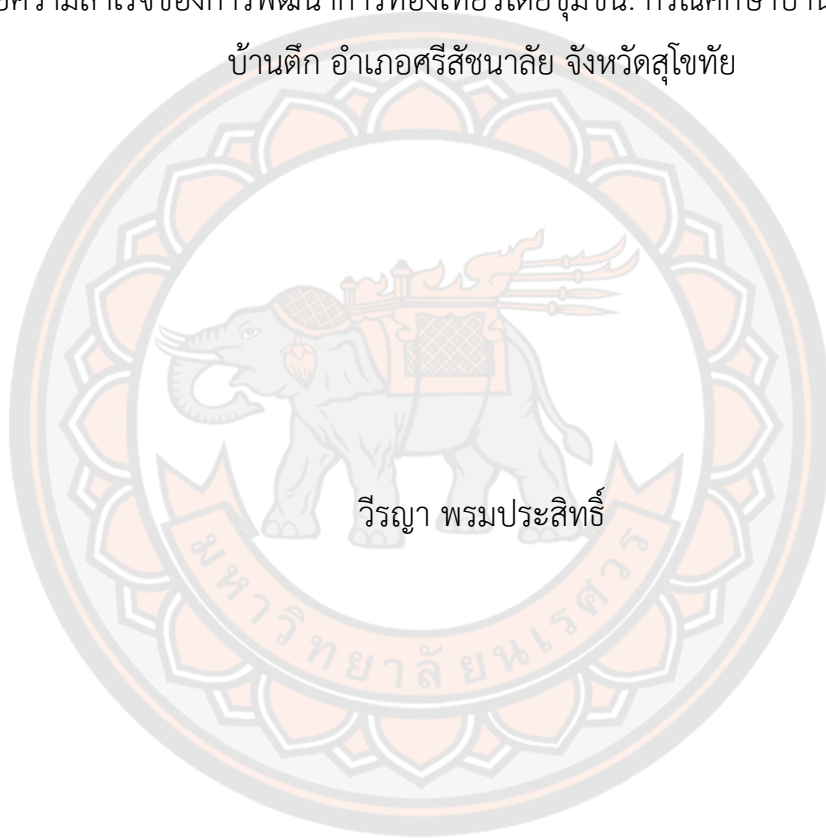

ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาบ้านนาต้นจั่น ตำบล
บ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

วีรญา พรหมประสิทธิ์

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาบ้านนาต้นจั่น ตำบล
บ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง "ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาบ้านนาต้น
จั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย"
ของ วีรญา พรหมประสิทธิ์
ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร.นพรัตน์ รัตนประทุม)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร)

อนุมัติ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรองกาญจน์ ชูทิพย์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
ผู้วิจัย	วีรญา พรหมประสิทธิ์
ประธานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์
กรรมการที่ปรึกษา	ดร.นพรัตน์ รัตนประทุม
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. พัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2565
คำสำคัญ	ปัจจัยความสำเร็จ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเพื่อประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย การวิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ด้วยรูปแบบคู่ขนานเข้าหากัน (Convergent Parallel Design) โดยวิธีเชิงคุณภาพได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 16 คน และคณะกรรมการชุมชน จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แนวทางสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ในส่วนวิธีเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 215 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) จากสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 12 กลุ่ม แยกตามประเภทงาน คือ 1) งานฝีมือ จำนวน 168 คน 2) งานบริการ จำนวน 42 คน และ 3) งานบริหาร (คณะกรรมการหมู่บ้าน) จำนวน 5 คน

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่นนั้นประกอบด้วย 1) วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์ 2) ผู้นำกลุ่มมีวิสัยทัศน์และการบริหารโดยยึดหลักธรรมมาภิบาล 3) ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือข่ายที่ตั้งอยู่บนกฎระเบียบข้อตกลง 4) ความตื่นตัวในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก 5) มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย สำหรับการประเมินความสำเร็จการจัดการท่องเที่ยว พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีความสำเร็จอยู่ในระดับดีเยี่ยมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3.92 คะแนน) ด้านที่ 2 การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี (4 คะแนน) ด้านที่ 3 การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม (3.33 คะแนน) ด้านที่ 4 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (3.60 คะแนน) และ ด้านที่ 5 คุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3.56 คะแนน) อย่างไรก็ตาม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการ

ท่องเที่ยวบ้านนาต้นจั่นให้ยั่งยืน และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ภาครัฐควรพัฒนาแพลตฟอร์มท่องเที่ยวออนไลน์เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก นอกจากนี้ ควรมีโครงการพัฒนานักสื่อความหมายท้องถิ่น และทักษะ (Upskill) ให้กับกลุ่มวิสาหกิจอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะทักษะไอที เพื่อให้กลุ่มสามารถจัดการฐานข้อมูลออนไลน์ให้มีความทันสมัยด้วยตัวเอง และรัฐควรมีโครงการอบรมการจัดทำวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และยั่งยืน

Title	THE KEY SUCCESS FACTORS OF COMMUNITY-BASED TOURISM DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF BAAN NA TON CHAN, BANTUEK SUB-DISTRICT, SRICHATCHANALAI DISTRICT, SUKHOTHAI PROVINCE
Author	Weeraya Promprasit
Advisor	Assistant Professor Rudklaw Pampasit, Ph.D.
Co-Advisor	Nopparat Rattanaprathum, Ph.D.
Academic Paper	M.A. Thesis in Social Development, Naresuan University, 2022
Keywords	Success factor Community-based tourism development Baannatonchan

ABSTRACT

This study aims to 1) present the key success factors of community-based tourism (CBT) development and 2) to evaluate the achievements of community-based tourism development in Baan Na Ton Chan, Srichatchanalai District, Sukhothai Province. This study employed Mixed Method Research with Convergent Parallel design. For qualitative method, the purposive sampling technique was utilized to choose 16 key informants from the community tourism committees and 5 people from the community committee members. The interview guideline was also employed to collect the data. The quantitative method data were collected from 215 samples using questionnaires. The stratified random sampling method was employed to obtain the sample from 12 tourism groups in the community. In these groups, the 3 main functions of each group are applied to classify the sample made up of 168 artisans, 42 service function persons, and 5 administrative staffs (community committee).

It was found that the key success factors of Baan Na Ton Chan's CBT development were composed of 1) the uniqueness of livelihood, culture, and local wisdom of community, 2) the vision of the community leaders with good governance

administration, 3) The relations of kinship in which important for established adherence of regulation and agreement, 4) the enthusiasm of group members in building development capacity, 5) the group operating in a network. It was found that the tourism management of Ban Na Ton Chan had excellent success in all 5 dimensions which were 1) the management of community-based tourism (3.92 points), 2) the good management of economic, social and quality of life (4 points), 3) the conservation and promotion of cultural heritage (3.33 points), 4) the systematic and sustainable management of natural resources and the environment (3.60 points), and 5) the quality of community-based tourism service (3.56 points). However, to promote and develop sustainable Ban Na Ton Chan tourism in the current situation the government should develop an online travel platform for tourists for better, more convenient access. In addition, there should be project development of local communicators and skills (Upskill) for enterprises continuously, focusing especially on technology skills so they can manage online databases by themselves. To manage community tourism industry groups efficiently, effectively and sustainably, the government should conduct a training program for the CBT groups for the establishment of vision, goals, missions, strategies, and action plans that cover all 3 dimensions of the economy, society, and environment.

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงในความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ซึ่งให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ รวมถึงยังให้คำแนะนำและดูแลผู้วิจัยเป็นอย่างดีมาตั้งแต่ในระดับปริญญาตรี มาจนถึงปริญญาโทนี้

นอกจากนี้ยังมี ดร.นพรัตน์ รัตนประทุม อาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม ที่ทุ่มเท แนะนำแนวทางและข้อวิธีแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ตั้งแต่ขั้นเริ่มต้น จนการดำเนินงานเสร็จสิ้นลงได้

อีกทั้งขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้ออกมาได้เป็นอย่างดี ขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร

ขอขอบคุณ สมาชิกชาวบ้านนาต้นจันทน์ทุกท่านที่สละเวลาในการให้ข้อมูลอย่างละเอียดทั้งการให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์และการให้ข้อมูลแบบสอบถามและแนะนำข้อมูลดีๆ ให้กับผู้วิจัยมาตลอดการวิจัย ด้วยความโอบอ้อมอารีและเมตตาดูแลเป็นอย่างดีเมื่อครั้งลงพื้นที่บ้านนาต้นจันทน์เพื่อเก็บข้อมูล ทั้งคุณแม่เสงี่ยม คุณแม่จอม พี่เกตุทิพย์ พี่จันทรา พี่ตรุณี พี่วราภรณ์

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ ครอบครัว คุณพ่อ คุณแม่ ที่ให้กำลังใจ ให้ทุนการศึกษา ค่าใช้จ่าย ให้การสนับสนุนทุกอย่าง อย่างดีมาตลอดจนสามารถปิดเล่มวิทยานิพนธ์ได้อย่างสมบูรณ์

วีรญา พรหมประสิทธิ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
ประกาศคุณูปการ.....	ช
สารบัญ.....	ซ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	4
จุดมุ่งหมายของการศึกษา.....	4
ขอบเขตของงานวิจัย.....	4
ขอบเขตด้านประชากร.....	6
ขอบเขตด้านพื้นที่.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	14
แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน.....	16
แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม.....	19

กรอบการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	23
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	34
กรอบแนวคิด	43
บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย.....	44
พื้นที่การวิจัย.....	44
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	45
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	47
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	48
การวิเคราะห์ข้อมูล	49
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	52
บริบทชุมชนบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย.....	53
การวิเคราะห์องค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น.....	61
ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น.....	65
การประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น.....	72
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	108
สรุปผลการศึกษา.....	108
อภิปรายผลการศึกษา.....	115
ข้อเสนอแนะ	117
บรรณานุกรม.....	119
ภาคผนวก.....	124
ประวัติผู้วิจัย	144

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 ด้าน.....	5
ตาราง 2 เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	26
ตาราง 3 การเลือกและจำนวนตัวอย่าง.....	46
ตาราง 4 เกณฑ์การประเมิน.....	50
ตาราง 5 ปัญหาชุมชน.....	56
ตาราง 6 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน เศรษฐกิจและสังคม.....	73
ตาราง 7 ผลการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านที่ 1: ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	76
ตาราง 8 คะแนนการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้าน ที่ 1: ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	86
ตาราง 9 ผลการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านที่ 2: ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี.....	87
ตาราง 10 คะแนนการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้าน ที่ 2: ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี.....	90
ตาราง 11 ผลการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านที่ 3: ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม.....	91
ตาราง 12 คะแนนการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้าน ที่ 3: ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม.....	93
ตาราง 13 ผลการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านที่ 4: ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน.....	93

ตาราง 14 คะแนนการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้าน
 ที่ 4: ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และยั่งยืน.....98

ตาราง 15 ผลการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านที่ 5:
 ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....99

ตาราง 16 คะแนนการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้าน
 ที่ 5: ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน..... 106

ตาราง 17 ผลสรุปการประเมินมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น
 107

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 กรอบแนวคิดการทำวิจัย.....	43
ภาพ 2 พื้นที่ศึกษา หมู่ที่ 5 บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย	45
ภาพ 3 พื้นที่ศึกษา หมู่ที่ 5 บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย	54
ภาพ 4 หน้าเพจเฟซบุ๊กโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย.....	65
ภาพ 5 ข้าวเปียบ อาหารท้องถิ่น.....	66
ภาพ 6 ผ้าหมักโคลน สินค้าสร้างชื่อบ้านนาต้นจั่น.....	67
ภาพ 7 ตุ๊กตาบาร์โหน สินค้าที่ระลึกบ้านนาต้นจั่น.....	68
ภาพ 8 คุณป้าเสงี่ยม แสงวลาภ.....	69

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทย ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการสร้างและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ แม้ในภาวะที่ประเทศประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นแหล่งสร้างรายได้หลักของประเทศ และก่อให้เกิดรายได้จากธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก และการคมนาคมขนส่ง เกิดการลงทุน การจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับคนในประเทศ กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น สร้างความเจริญเติบโตให้กับเศรษฐกิจในชุมชนของสถานที่ท่องเที่ยว อีกทั้งประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง พร้อมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีที่สมบูรณ์ ถือเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาไม่ขาดสาย

จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ที่เกิดจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้น เป็นอีกหนึ่งตัวชี้วัดถึงการได้รับความนิยมในการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยสถานการณ์การท่องเที่ยวจากข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization: UNWTO) มีการรายงานสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว พบว่าประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และยังคงมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลสถิติการท่องเที่ยวของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2553 - 2559 พบว่า มีอัตราการเติบโตถึงร้อยละ 20 ส่งผลให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวกว่า 40.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ และประเทศไทยได้ติดอันดับที่ 9 ของประเทศที่มีนักท่องเที่ยวมาเยือนมากที่สุด และเป็นอันดับที่ 3 ของประเทศที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวในปี 2560 จากการสำรวจของ UNWTO (United Nations World Tourism Organization, 2017)

เมื่อการพัฒนาประเทศได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือการให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และการลดความเหลื่อมล้ำ รวมไปถึงการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เป็นต้นมา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism - CBT) ที่เปรียบเสมือนเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ดำเนินกิจกรรม และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้โดยตรง

เมื่อกล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วนั้น โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่เรื่องของ การเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ในการรักษาทรัพยากรต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่เดิม รวมไปถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนอันเกิดจากการมีส่วนร่วมกันของทุกภาคส่วน ในชุมชน โดยนึกถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนเป็นหลัก (วีระพล ทองมา และประเจต อำนวย, 2547) และยังเปรียบเทียบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเสมือนหัวใจของเศรษฐกิจฐานราก และมีผลต่อการพัฒนาประเทศ โดยนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิสถาปัตยกรรม การอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีที่น่าสนใจ การสนับสนุนและอนุรักษ์อาหารท้องถิ่น การจำหน่ายสินค้าและตลาดชุมชน การส่งเสริมสุขภาพอนามัย รวมไปถึงการพักแบบโฮมสเตย์ (ประเวศ วะสี, 2559) ซึ่งล้วนแต่จะก่อให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งสิ้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีการดำเนินกิจกรรมอย่างกว้างขวางในหลายพื้นที่ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบประสานงาน ดูแล และให้การสนับสนุน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เติบโตอย่างมั่นคงและแข็งแรง และในปัจจุบันประเทศไทยมีการพัฒนาเครื่องมือสำหรับยกระดับและตรวจสอบมาตรฐานการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ดังสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน (สทช.) ที่อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ที่ได้สร้างเครื่องมือเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยขึ้น ตามหลักของ Global Sustainable Tourism Criteria (GSTC) ซึ่งเป็นเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืนโลกขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) โดยคำนึงการพัฒนาที่ครอบคลุม 5 ด้าน คือ ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน และด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2559)

อีกหนึ่งหน่วยงาน คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในฐานะหน่วยงานหลักของประเทศที่มีหน้าที่ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ ได้จัดทำโครงการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 เป็นประจำอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยจัดเป็นประจำทุก 2 ปี โดยในปี พ.ศ.2562 นี้ ได้จัดกิจกรรมภายใต้กรอบแนวคิดการตัดสินรางวัลที่คำนึงถึงองค์ประกอบหลัก คือ 1) การท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนและความปลอดภัย (Sustainability & Responsibility) 2) เสียงตอบรับของกลุ่มนักท่องเที่ยว (Voice of Customer: VOC) 3) ความสนใจของกลุ่มนักท่องเที่ยว (Customers Interest)

บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เกิดจากการรวมกลุ่มอาชีพทอผ้าที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต จนได้รับการสนับสนุนและผลักดันให้ได้เข้าร่วมการประกวด “หมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบทเพื่อการท่องเที่ยว” ซึ่งจัดโดยกรมอุตสาหกรรมร่วมกับธนาคารเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (Japan Bank for International Cooperation: JBIC) และได้มีการพัฒนาต่อยอดจนก้าวเข้าสู่การเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างจริงจัง จากการยื่นขอมาตรฐานโฮมสเตย์กับกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในปี พ.ศ. 2551 อีกทั้งยังมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่องจากทั้งสื่อกระแสหลักและกระแสรอง จนทำให้หมู่บ้านนาต้นจั่นเริ่มเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับทรัพยากรในท้องถิ่นของหมู่บ้านนาต้นจั่นนั้นมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม และความโดดเด่นของวิถีชีวิตที่ยังคงเอกลักษณ์ที่สืบทอดตั้งแต่อดีตได้เป็นอย่างดี อีกทั้งความหลากหลายของกิจกรรมที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติสนใจเข้ามาในพื้นที่ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้วิถีการทอผ้าและหมักผ้าด้วยวิธีดั้งเดิม การเที่ยวชมธรรมชาติในบริเวณป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ การปั่นจักรยานรอบหมู่บ้านเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสวิถีชาวบ้านได้อย่างลึกซึ้ง ผ่านการดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการโดยสมาชิกในชุมชนโดยตรง ซึ่งตรงกับหลักการของการเป็นหมู่บ้านแห่งดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างชัดเจน และถือเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสบความสำเร็จแห่งหนึ่งของประเทศ และปัจจุบันสามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ สร้างรายได้จำนวนมากให้กับชุมชน

จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ทำให้มีรางวัลการันตีความทุ่มเทของการดำเนินกิจกรรมที่ปรากฏชื่อบ้านนาต้นจั่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ (เกตุทิพย์ วุฒิสาร, 2561) เช่น

PATA Gold Award 2012 Heritage and Culture-Heritage

LP (lonely planet) 2016 Recommendations Baan Na Ton Chan Homestay Best For CBT-Community-Based-Tourism

TOP FIVE PRODUCT โครงการส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันอุตสาหกรรมชุมชนเชิงพาณิชย์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

ผ่านการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านนำร่องในโครงการโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (CIV) โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (กสอ.) ภายใต้กระทรวงอุตสาหกรรม

หมู่บ้านสารสนเทศต้นแบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ชนชนุเลิศระดับภาค (ภาคเหนือ) ปี 2557 จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

จากปรากฏการณ์การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านต้นจันทน์ข้างต้น จึงก่อให้เกิดคำถามการวิจัยว่า ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจันทน์ ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีษัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เมื่อวัดด้วยเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะมีผลเป็นอย่างไร และมีปัจจัยอะไรที่ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นประสบความสำเร็จ

คำถามการวิจัย

ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจันทน์ ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีษัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เป็นอย่างไร

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจันทน์ ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีษัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจันทน์ ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีษัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ขอบเขตของงานวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจันทน์ ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีษัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จากทั้งชั้นปฐมภูมิ ที่ผู้ศึกษาลงพื้นที่เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยน และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจันทน์ และจากงานชั้นทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ
2. ประเมินและใช้เครื่องมือภายใต้เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน (สทช.) เพื่อประเมินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจันทน์ ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีษัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยประกอบไปด้วย 5 ด้าน แบ่งเป็น 28 เป้าประสงค์ ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 ด้าน

ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	
เป้าประสงค์ที่ 1.1	การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 1.2	ข้อตกลงร่วมกันสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 1.3	ข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 1.4	การพัฒนาบุคลากรในกลุ่มบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 1.5	การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 1.6	การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 1.7	การจัดการการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 1.8	ระบบบัญชีและการเงินมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 1.9	เด็กและเยาวชนได้รับการให้ความสำคัญในการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี	
เป้าประสงค์ที่ 2.1	การจัดสรรรายได้มีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 2.2	การส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 2.3	ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีคุณภาพเพื่อเสริมสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว
เป้าประสงค์ที่ 2.4	สิทธิมนุษยชนในการท่องเที่ยวได้รับการให้ความสำคัญ
ด้านที่ 3 ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม	
เป้าประสงค์ที่ 3.1	ฐานข้อมูลด้านมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ
เป้าประสงค์ที่ 3.2	การเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 3.3	การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ
ด้านที่ 4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน	
เป้าประสงค์ที่ 4.1	การจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ
เป้าประสงค์ที่ 4.2	ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ
เป้าประสงค์ที่ 4.3	การเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ 4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน	
เป้าประสงค์ที่ 4.4	การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 4.5	การสร้างความรู้ความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ
ด้านที่ 5 ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	
หมวดคุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ	
เป้าประสงค์ที่ 5.1	การให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างน่าพึงพอใจ
เป้าประสงค์ที่ 5.2	นักท่องเที่ยวมีความหมายมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 5.3	จุดบริการการท่องเที่ยวมีคุณภาพ
เป้าประสงค์ที่ 5.4	การติดต่อประสานงานด้านบริการมีประสิทธิภาพ
หมวดการเตรียมความพร้อมเรื่องความปลอดภัย	
เป้าประสงค์ที่ 5.5	เส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวมีความปลอดภัย
เป้าประสงค์ที่ 5.6	จุดบริการการท่องเที่ยวมีความปลอดภัย
เป้าประสงค์ที่ 5.7	การบริหารจัดการวิธีการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนมีประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ที่ 5.8	การบริหารจัดการกรณีฉุกเฉินมีประสิทธิภาพ

3. ศึกษาและวิเคราะห์ระดับความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีษัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีษัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ประกอบด้วย ประธานและสมาชิกกลุ่มการดำเนินการกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น และผู้นำชุมชน

ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาในเขต หมู่ที่ 5 บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีษัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม มีการดำเนินการโดยชุมชนเป็นเจ้าของ และชุมชนมีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม รวมทั้งการพัฒนาเป็นรูปแบบและเครือข่ายเพื่อสร้างความยั่งยืนสู่คนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนาต้นจั่น หมายถึง การที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีการดำเนินกิจกรรมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้เกณฑ์ของสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน (สทช.) ในพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย โดยคำนึงการพัฒนาที่ครอบคลุม 5 ด้าน คือ ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน และด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนาต้นจั่น หมายถึง ประสิทธิภาพและคุณภาพของดำเนินกิจกรรมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มุ่งที่จะศึกษาความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน
4. แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม
5. กรอบการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิด

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism: CBT) เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เน้นให้ชุมชนบริหารจัดการด้วยตนเองแบบครบถ้วน และมีการกระจายผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นให้กับชุมชนอย่างแท้จริงและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงข้อจำกัดของทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก โดยผู้ที่นำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติควรต้องศึกษารายละเอียดและหลักการอย่างถี่ถ้วน เพื่อประโยชน์สูงสุดในการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปปรับใช้และถูกต้องตามหลักการ

1. ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น จากทั้งหน่วยงานและนักวิชาการ ต่างมีความหมายไปในทิศทางเดียวกัน ดังเช่น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนา, 2540; พงณา สวนศรี, 2546; สินธุ์ สโรบล, 2546; ทิพวรรณ พุ่มมณี, 2552; พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์, 2553) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวชุมชนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลัก ไม่ผูกขาดกับคนหนึ่งคนใด ปราศจากการเข้ามาประโยชน์จากนายทุนภายนอก โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เองทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมการ การวางแผนการดำเนินงาน โดยตั้งอยู่บนฐานความคิดที่ว่า

สมาชิกในชุมชนทุกคนนั้นเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีการนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ซึ่ง กฤษณ์ โคตรสมบัติ (2553) เปรียบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเสมือนเครื่องมือในการสร้างเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้ชุมชน (ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560) ได้ให้ความสำคัญกับความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เน้นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยวที่มาเยือนในขณะที่เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน สร้างความสมดุลระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน รวมถึงสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน

จากความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้ผู้มาเยือนได้ศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม เอกลักษณ์ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้นๆ โดยชุมชนเองจะเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมและดำเนินงานด้วยตนเอง โดยยึดถือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนเป็นหลัก

2. องค์ประกอบและความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบและความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงไว้แตกต่างกันในหลายมิติ ซึ่ง พจนา สวนศรี (2546) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ว่าประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

2.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยชุมชนนั้นต้องมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อีกทั้งชุมชนเองยังต้องมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2.2 ด้านองค์กรชุมชน ชุมชนจำเป็นต้องมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน และมีปราชญ์ หรือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และมีทักษะภูมิปัญญาที่โดดเด่นของท้องถิ่นในเรื่องต่างๆ รวมถึงสิ่งสำคัญนั้นคือการที่ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรต่างๆ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาให้ชุมชนมีความยั่งยืน

2.3 ด้านการจัดการ โดยมีการกำหนดกฎกติกาในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว โดยมีฝ่ายบริหารการดำเนินกิจกรรม ที่ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกในชุมชน เป็นผู้ชี้ขาดมติต่างๆ เพื่อให้เกิดกลไกในการทำงาน และจัดการการท่องเที่ยว รวมไปถึงยังสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ ผ่านการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

2.4 ด้านการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง การมีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมได้

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว (2549) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเพิ่มองค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยว เข้ามาเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตีนั้น ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านทรัพยากร ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นควรมีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม อีกทั้งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ มิใช่การปรุงแต่งพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ต้องมั่นคงและไม่อยู่ภาวะที่เปราะบางจนเกินไป

2. องค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยว ควรต้องมีตลาดการท่องเที่ยวอยู่ในบริเวณใกล้เคียง หรือมีโอกาสที่นักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นจะสามารถเดินทางเข้าถึงชุมชนได้ ค่อนข้างสะดวก และเมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงควรได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง สมคุณภาพทางด้านราคา รวมไปถึงความปลอดภัยในทรัพย์สิน

3. องค์ประกอบด้านการบริการจัดการ ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนและดำเนินการโดยสมาชิกในชุมชนทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การเลือกสรรทรัพยากร การวางแผนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การบริการ การบริหารงาน และการติดตามประเมินผล ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนจะต้องมีความรู้และทักษะในการบริหารด้านต่างๆ เช่น การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การจัดการระบบการเงินและบัญชี การตลาดและการประชาสัมพันธ์ และการให้บริการการท่องเที่ยว เช่น อาหาร ที่พัก การขนส่ง มัคคุเทศก์ การปฐมพยาบาล เป็นต้น

แต่ หน่วยวิเคราะห์เศรษฐกิจฐานราก (2561) ได้วิเคราะห์จากองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่แตกต่างจาก 2 ท่านข้างต้น โดยให้ความสำคัญกับการคุณภาพของศักยภาพที่ชุมชนควรจะต้องมีในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 3 องค์ประกอบ คือ

1. ศักยภาพคน เป็นการดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน แม้ว่าสมาชิกของชุมชนทั้งหมดจะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางตรงกับการบริหารจัดการ แต่กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนได้มีการจัดสรรเงินรายได้เพื่อสาธารณประโยชน์ของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกที่ประกอบอาชีพอื่น ก็จะได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นชาวบ้านจึงคงไว้ซึ่งวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมของชุมชน นอกจากนี้ยังมีการให้ความรู้กับสมาชิกในชุมชนเพื่อให้มีทักษะในการจัดการการท่องเที่ยว

2. ศักยภาพพื้นที่ มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ไม่มุ่งเน้นที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวในปริมาณมาก เห็นได้จากการจำกัดนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. ศักยภาพด้านการจัดการ มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและสื่อสารกับสมาชิกได้โดยมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน และสมาชิกในชุมชนที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว ก็จะทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านที่ต้อนรับหรือแสดงออกถึงการต้อนรับ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้จัดฝึกอบรมให้ความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและคนในชุมชนยังได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้กับคนในชุมชนท่องเที่ยวเครือข่ายด้วย

ณัฐพัชร มณีโรจน์ (2560) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนเดิมที่มีเพียง 4 อัน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม องค์การชุมชน การจัดการ และการเรียนรู้ และองค์ประกอบการท่องเที่ยวตามแนวคิดของ Dickman (1996 อ้างถึงใน ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560) มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึง กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พักแรม และสิ่งอำนวยความสะดวก จึงได้นำทั้ง 2 แนวคิดมาประยุกต์และพัฒนา จนกลายมาเป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีทั้งหมด 8 องค์ประกอบ ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ ในที่นี้หมายถึงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนล้วนเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยว ทูทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงสภาพครบถ้วน ไม่สึกหรอเสียหาย วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์และโดดเด่น การประกอบสัมมาอาชีพ การใช้ประโยชน์ธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และอีกหนึ่งความสำคัญคือการท่องเที่ยวนั้น จะเป็นอีกแรงสำคัญที่จะช่วยบันทึกและเกิดการสืบทอดภูมิปัญญาและความภูมิใจให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง

2. กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ทางชุมชนสร้างสรรค์ขึ้น มากกว่าการที่จะเน้นการเป็นเพียงผู้ชมอย่างเดียว (More Participate than Observe) ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมเรียนรู้และลงมือทำจริงด้วยตนเองกับผู้สืบทอดภูมิปัญญานั้นๆ ในชุมชนได้โดยตรง นำไปสู่การได้รับประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ อย่างแท้จริง

3. ความเข้มแข็งของชุมชนนั้นเริ่มต้นจากการที่มีการจัดตั้งกลุ่มในชุมชนที่เข้มแข็งมีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ เกิดความรู้ความเข้าใจในการจัดการและประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งยังมีการจัดทำฐานข้อมูล เพื่อเก็บรวบรวมและรักษาภูมิปัญญาต่างๆ โดยปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อถ่ายทอดสู่สมาชิกในชุมชน เพื่อปลูกฝังชุมชนเองเกิดความภาคภูมิใจเสียก่อนที่จะนำความภาคภูมิใจนั้น ถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ ให้ได้สัมผัสสิ่งที่เป็นรากเหง้าของตนเองได้อย่างลึกซึ้ง

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านการร่วมคิด และวางแผน ร่วมลงมือทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมประเมินผลการดำเนินกิจกรรม และร่วมรับประโยชน์ ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าว นับว่าเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้และความรู้สึกในการเป็นเจ้าของทรัพยากรในพื้นที่ และรับผิดชอบต่อร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ที่สมาชิกทุกคนมีส่วนได้รับผลกระทบทั้งทางบวก และทางลบ ทั้งทางตรง และอ้อมอีกด้วย

5. สิ่งอำนวยความสะดวก มีไว้บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบาย ได้แก่ บริการขนส่ง และการเดินทาง ห้องน้ำสาธารณะ ที่พัก ที่พักแบบสัมผัสวิถีชุมชน (Homestay) ร้านอาหาร และเครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายที่ระลึก รวมถึงข่าวสารข้อมูลท่องเที่ยว โปรแกรมท่องเที่ยว และข้อมูลการเดินทางท่องเที่ยว

6. การจัดการอย่างยั่งยืน การบริหารการท่องเที่ยวในภาพรวม ประกอบด้วย 1) การวางแผนการท่องเที่ยวกำหนดเป้าหมาย/แผนงาน 2) การจัดสรรงาน ทรัพยากร และกำหนดความสัมพันธ์ของงานต่างๆ เพื่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวจัดทำโครงสร้างชุมชน กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มงาน ระบุขอบเขตหน้าที่ และจัดคนเข้ารับผิดชอบงาน 3) การกำกับกำกับการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ และ 4) การควบคุมเป็นการติดตาม ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่อง ประเมินผล เพื่อนำมาปรับปรุงการจัดการการท่องเที่ยวเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด รวมถึงการกำหนดกติกากติกาในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยครอบคลุมทั้ง 3 มิติ ได้แก่ 1) การลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ในแง่ของสังคมและเศรษฐกิจในพื้นที่ 2) การลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ในแง่ของภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และ 3) การลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ในแง่ของสิ่งแวดล้อม

7. การสร้างการเรียนรู้ ผ่านกิจกรรมที่มีการให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมจริงที่เกิดขึ้นชุมชน เป็นการเปิดประสบการณ์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความรับรู้อีกทางหนึ่งว่าการดำเนินการท่องเที่ยวนั้น ถือเป็นอีกเครื่องมือสำคัญที่แฝงประโยชน์อีกทางหนึ่งอย่างแนบเนียนในการสร้างความตระหนักให้สมาชิกในชุมชนรักษาและดูแลสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของท้องถิ่น

8. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน ผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ได้รับการพัฒนาหลายด้านเช่น รายรับจากการจำหน่ายสินค้าและบริการจากชุมชน อีกทั้งยังมีการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมผ่านการปรับปรุงและรักษาคุณภาพ สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว รวมถึงสมาชิกในชุมชนก็ได้รับประโยชน์ไปด้วย

โดยนอกเหนือจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสตัย (2553) ยังได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสำคัญ ดังนี้

1. มีความสำคัญต่อการวางแผนทางการท่องเที่ยว เนื่องจากการที่จะทำการพัฒนาการท่องเที่ยวไปให้ได้อย่างยั่งยืนต้องมีกระบวนการที่มีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะการวางแผนเพื่อดำเนินการการท่องเที่ยวของชุมชนของตนและในการวางแผนระดับประเทศก็ควรที่จะคำนึงถึงชุมชนเป็นพื้นฐาน เช่น ลักษณะแวดล้อมความเหมาะสมโดยภาพรวม เป็นต้น

2. มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากการริเริ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรเกิดจากความสมัครใจของชุมชนเป็นหลักก่อนเป็นสิ่งแรกและให้ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการมีส่วนร่วมอย่างถูกต้องทางและผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรกระจายสู่ชุมชนอย่างยุติธรรม ความยั่งยืนที่เกิดขึ้นนั้นจะเกิดได้ทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

3. มีความสำคัญต่อองค์กรในทุกระดับ คือ โลก กลุ่มประเทศ ภูมิภาค เนื่องจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวควรที่จะได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับซึ่งเห็นได้ชัดเจนในรูปแบบขององค์กรตั้งแต่ระดับโลกจนถึงระดับท้องถิ่น ซึ่งให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเนื่องจากเข้าใจว่าการท่องเที่ยวจะสำเร็จไปได้ยากหากขาดความร่วมมือจากชุมชนอย่างแท้จริง

4. เป็นรายได้ที่สำคัญสู่ชุมชนโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา ประเทศยากจน ความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลายๆ ประเทศมองเป็นหลักโดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา คือ การนำรายได้มาสู่ชุมชนไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของรายได้หลักหรือรายได้เสริมเพื่อที่จะได้รับความร่วมมือจากชุมชน ทั้งนี้ต้องเกิดการบริหารจัดการและการกระจายรายได้ประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยุติธรรม

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น สอดคล้องกับความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน นั่นคือ การที่ชุมชนจะเป็นชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้นั้นจำเป็นต้องประกอบไปด้วยด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการการเรียนรู้ การตลาด เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเกิดรายได้เพิ่มมากขึ้นอีกทางหนึ่ง รวมไปถึงสิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึง กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พักแรม และสิ่งอำนวยความสะดวกด้วย

3. หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2555) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่เปรียบเสมือนการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ นั้น มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ

3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ชุมชนจะต้องเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมและบริหารงานเองทั้งหมด ดังนั้นหากไม่มีการชี้แจงหารือและทำความเข้าใจความหมายให้ตรงกันแล้วนั้น อาจส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมนั้นเกิดอุปสรรคและไม่ประสบความสำเร็จได้

ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ได้กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยวที่ควร จะดำเนินการในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ท่องเที่ยวว่า มีอยู่ 5 ภารกิจหลัก ดังนี้

1. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ควร มีบทบาทในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้สาธารณชนได้รับรู้และทราบให้มากที่สุด
2. การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นการสำรวจหาข้อมูลใน แหล่งท่องเที่ยว ที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่
3. การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นการจัดทำแผนงานโครงการเพื่อปรับปรุง และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยว
4. การบริหารแหล่งท่องเที่ยว เป็นการกำหนดแนวทางในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด
5. การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการวางระบบในการดูแลรักษาระบบความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่รับผิดชอบ

มานิตย์ มณีธรรม, สารภี ศิลา, และวรงค์ เรืองเจริญ มานิตย์ มณีธรรม (2545) การจัดการท่องเที่ยว ก็คือ การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้

มีฉะนั้นการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทาง ประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ สุจิตราภา พันธวิไล, และธีรเทพ ชนไมตรี (2550) ที่กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนต้องเกิด จากจิตสำนึกร่วมของชุมชน ที่ความคิดริเริ่มที่ตรงกัน ร่วมกันทำงานอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับ หลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้ง ข้อจำกัดต่างๆ ของสังคม และสภาพแวดล้อม ร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ คำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เข้ากับคุณภาพของการบริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและชุมชน การจัดการ การท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีการจัดตั้งองค์กรทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเป็นแกนหลักขึ้น และเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันทำงานอย่างมุ่งมั่นตั้งใจในระยะยาว โดยต้องสร้างจริยธรรมควบคู่ไปกับการเป็นนักธุรกิจที่ดี ย่อมจะนำชุมชนสู่ผลสำเร็จที่ดีที่สุด สร้างความภูมิใจในตนเองและสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน ณิชฐพัชร มณีโรจน์ (2560) ได้เน้นให้ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การประสานงาน และการควบคุม โดยทุกๆ กระบวนการเน้นการมีส่วนร่วมของ สมาชิกในชุมชน ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมพัฒนา ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมประเมินผล

วรพงศ์ ผูกภู, และวราภรณ์ ดวงแสง (2561) ได้กล่าว การจัดการของการท่องเที่ยว โดยชุมชนนั้น จะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบ ดังนี้องค์ประกอบด้านทรัพยากร ทางการท่องเที่ยว ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว สามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม อาหารท้องถิ่น และการแต่งกาย
2. ทรัพยากรท่องเที่ยวที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความเชื่อ เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ ภาษา รูปแบบการดำเนินชีวิต บทเพลง และ
3. สิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ บ้านพักโฮมสเตย์ ยานพาหนะ สำหรับนักท่องเที่ยว ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ สถานพยาบาล ร้านค้าร้านอาหาร ป้ายบอกทางและป้ายสื่อ ความหมาย

องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการถือเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยว โดยชุมชน การจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบกลุ่มหรือองค์กรชุมชน และมีโครงสร้างการทำงาน ที่ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน ที่ปรึกษา เภรัญญิก และฝ่ายงานต่าง ๆ ได้แก่ ฝ่ายอาหาร ฝ่ายบ้านพักโฮม สเตย์ ฝ่ายมัคคุเทศก์ชุมชน ฝ่ายการแสดงและดนตรีพื้นเมือง ฝ่ายแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝ่ายประสานงานและประชาสัมพันธ์ และฝ่ายพาหนะและสถานที่ รวมทั้งการมี ข้อตกลงของสมาชิกในการดำเนินงาน การจัดสรรผลประโยชน์ ข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว และการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในแต่ละวัน

องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเน้นการนำเสนอ มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวออกแบบให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมผ่าน การปฏิบัติและสัมผัสจริงในทุกฐาน การเรียนรู้

องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปได้ 2 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมทางตรง คือการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมทางอ้อม คือ การร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งเกิดจากการจัดสรรรายได้เข้ากองทุนเพื่อใช้ในกิจการสาธารณประโยชน์ ของชุมชน การขายผลผลิตทางการเกษตรหรือสินค้าในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล โดยการชี้แจงผลการดำเนินงานให้ทราบผ่านทางเสียงตามสายของชุมชน ดังนั้น ระดับ การมีส่วนร่วมของในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับรูปแบบการ บริหารจัดการของชุมชน โดยระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจและการมีส่วนร่วม ในการดำเนินการ เป็นระดับการมีส่วนร่วมสูงแต่จำนวนผู้เข้าร่วมจะมีน้อย

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ความยั่งยืนของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนยึดชุมชนเป็นสำคัญ และมีการกระจายรายได้ กระจายการดำเนินกิจกรรม อย่างเป็นธรรม หากการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนขาดความยั่งยืน อาจส่งผลกระทบต่อตรง กับสมาชิกในชุมชนได้ โดย WTO (World Tourism Organization) (2559) ได้ให้หลักการที่สำคัญของ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไว้ 7 ข้อ คือ

1. มีการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของสิ่งแวดล้อมที่สามารถฟื้นตัวได้ และไม่สร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา อันจะส่งผลถึงสมาชิกในชุมชนได้โดยตรง
2. ชุมชนได้รับประโยชน์ต่างๆ และการกระจายผลประโยชน์ให้สมาชิกอย่างเป็นธรรม
3. ให้ประสบการณ์ันทนาการที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว
4. ให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักรู้ เข้าใจ และเข้าถึงบริบทในพื้นที่
5. การออกแบบที่กลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและใช้วัสดุในท้องถิ่น
6. เน้นการผสมผสานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสู่แผนพัฒนา ระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับประเทศ
7. เน้นข้อมูลพื้นฐานเพื่อเป็นฐานการตัดสินใจและการติดตามตรวจสอบ

และยังได้ให้คำจำกัดความล่าสุดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable Tourism) ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะไม่ใช่เป็นเพียงแค่การท่องเที่ยวขนาดเล็กหรือการตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche tourism segments) หากแต่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องครอบคลุมถึงการตลาดโดยรวมหรือที่เรารู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวแบบมวลชน” (Mass tourism) โดยทั่วไปการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการเสมอภาคระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงสังคมและวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในรุ่นปัจจุบันต่อไปจนถึงคนในอนาคต ดังนั้น หลักการและแนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในคำจำกัดความของ WTO จึงประกอบด้วย

1 การท่องเที่ยวต้องตระหนักและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

2 การเคารพในสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของประชาชนพื้นเมือง รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวและเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละชุมชน

3 การสร้างความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรก่อให้เกิดการกระจายของรายได้อย่างเป็นธรรมและเข้าถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (tourism stakeholder) นอกจากนี้ ยังควรที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงการมีส่วนร่วมสำคัญในการช่วยลดความยากจนในท้องถิ่นด้วย

หลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1. การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตของความสามารถของธรรมชาติชุมชนชนบทธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชนชนบทธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศชุมชนชนบทธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว

4. การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

5. มีการดำเนินการจัดการภายใต้ขีดความสามารถของระบบธรรมชาติ (Carrying Capacity) ในการฟื้นฟู ให้สามารถผลิตและให้บริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ตลอดไป โดยไม่ลดถอยหรือเสื่อมโทรมลง

6. มีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมสู่ท้องถิ่น (Equity)

7. ให้ประสบการณ์นันทนาการที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว (Quality of Experience) ให้ผู้มาเยือน หรือนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ ทรัพยากร และวิถีชีวิต เน้นการออกแบบที่กลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และใช้วัสดุในท้องถิ่น (Local architecture and local material)

8. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยว

9. เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities) ในด้านการจัดการผลตอบแทนของประชาชน และสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและการจัดการการท่องเที่ยว

10. การประสานความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง (Consulting Stakeholders and the Public) เพื่อลดข้อขัดแย้งและร่วมแก้ปัญหา

11. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิถีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่บุคลากรท้องถิ่นทุกๆ ระดับ เพื่อยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

12. ข้อมูลข่าวสารที่สื่อให้กับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งสร้างความเข้าใจในการเคารพต่อธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) อีกทั้งเป็นการช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

ลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ควรมีดังต่อไปนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และความต่อเนื่องของวัฒนธรรม ซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และสามารถมอบประสบการณ์นันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality) หมายถึงการเน้นคุณภาพของสามส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์ นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (Balance) หมายถึงความสมดุลระหว่างความต้องการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากร

การที่จะการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนได้นั้น สามารถเกิดขึ้นได้จากการร่วมคิดร่วมลงมือทำด้วยความเต็มใจ ด้วยเป้าหมายที่เดียวกัน ที่ตั้งไว้พร้อมกัน สุดถนอม ต้นเจริญ (2560) ได้กล่าวว่า นั่นคือการคุณภาพพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขสามัคคีควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมประเพณีและสิ่งแวดล้อม เพราะการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ก่อให้เกิดรายได้ที่สามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนาชุมชน และยังเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์

ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต การรักษาสีงแวดล้อม แต่ความเป็นจริงแล้ว ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนนั้น ได้แก่ นักท่องเที่ยว เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงผู้ประกอบการทุกประเภทที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ เอง

แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่ถูกหยิบยกขึ้นประยุกต์ใช้กับศาสตร์การศึกษาหลายแขนง ทั้งทางด้านสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง หรือแม้กระทั่งด้านเศรษฐกิจ เพราะทุนทางสังคมนั้นสามารถอธิบายถึงลักษณะของการรวมอยู่ของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาพื้นฐานทางสังคมที่เชื่อมโยงกับทุกศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

1. ความหมายของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมนั้นมีผู้นำแนวคิดที่เป็นผู้ริเริ่มที่สำคัญ คือ บุร์ดิเยอร์ ที่มีการวิเคราะห์ทุนทางสังคมอย่างเป็นระบบ ผ่านการเชื่อมโยงจากแนวคิดเรื่องชนชั้น โดยได้แบ่งทุนออกเป็น 3 ประเภท คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เงิน ทรัพย์สิน ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ สินค้าทางวัฒนธรรม และความรู้ทางด้านศิลปะ และทุนทางสังคม ที่มีคำจำกัดความว่า ทรัพยากรที่มีอยู่จริง และสามารถเชื่อมโยงถาวรได้กับเครือข่ายที่มี อันเกิดจากความสัมพันธ์ที่ทั้งเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ นั่นคือ ทุนทางสังคม คือ พลังสังคมที่มีการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดการสะสมทุนของหมู่คณะนั้นๆ (ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ, 2547)

สินาด ตริวรณไชย (2546) ได้กล่าวถึงความหมายของทุนทางสังคม ว่าหมายถึงความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมที่เราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ ตัวอย่างของทุนทางสังคมที่มักถูกกล่าวถึงคือ ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) เครือข่าย (Network) สถาบัน (Institution) ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมรูปแบบใดที่เป็นทุนทางสังคมนั้น ทุนทางสังคมเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน กิจกรรมร่วมมือกัน ยิ่งมีมากเท่าไร ก็อาจเป็นผลดีในแง่ที่ว่า เกิดการเรียนรู้ รับรู้ และส่งผ่านข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำให้เกิดคุณค่าบางอย่างที่สามารถยึดโยงและยอมรับร่วมกัน ซึ่งคุณค่าอันนั้นนั่นเองที่ส่วนหนึ่งเราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ ยกตัวอย่างเช่น ชาวบ้านในชุมชนแห่งหนึ่งมีกิจกรรมร่วมมือกันอยู่เป็นประจำ ทำให้ชาวบ้านต่างเรียนรู้และเข้าใจ หรือ “รู้จัก” กันเป็นอย่างดี เป็นผลให้เมื่อชาวบ้านต้องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อระดมเงินออมและปล่อยกู้เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนราคาถูกให้คนในชุมชน มันก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะเมื่อมีความไว้วางใจเชื่อใจกัน ก็ไม่ต้องกลัวว่าจะมีการโกงกัน หรือเซ็ดเงินหนีไป พูดอีกอย่างก็คือ เป็นเพราะความไว้วางใจเชื่อใจกันนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านได้มีแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น เป็นเพราะทุนทางสังคมนี้อย่างเดียว (ความไว้วางใจเชื่อใจกัน) ที่ทำให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น (แหล่งเงินทุน)

Robert Putnam (1993 อ้างถึงใน อางจุท ธเนติธนากุล, 2547) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ทูทางสังคมว่า เป็นบรรทัดฐานและเครือข่ายที่มีค่านิยมร่วมกันของประชาสังคมที่ทำให้เกิดกลุ่มของบุคคลในการที่จะร่วมกันประกอบประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมไปถึงประเวศ วัชชี กล่าววาทูทางสังคม คือ การที่คนมารวมกันและเป็นการนำเอาทั้งความดี ความรู้ มารวมกัน และนำไปสู่การสร้างพลังทางสังคมซึ่งสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ อีกทั้ง สตีฟ สเปียร์ (1998 อ้างถึงใน อางจุท ธเนติธนากุล, และโยธิน แสงวงดี, 2547, น. 62) กล่าววาทูทางสังคมคือองค์ประกอบที่เกี่ยวกับความไว้วางใจทางสังคมและเครือข่ายที่ประชาชนสามารถจะตั้งปัญหาร่วมของชุมชนตลอดจนความเป็นเครือข่ายของสาธารณะ มามีส่วนช่วยในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การให้การสนับสนุนบรรทัดฐาน การเอื้อประโยชน์แก่กัน โดยการสร้างความคาดหวังตามที่ตั้งไว้
 2. การเอื้ออำนวย การประสานงานร่วมกันทั้งภายในและนอกชุมชน
 3. การสร้างความสัมพันธ์ 2 ทาง บนพื้นฐานของแนวคิดการแบ่งปัน หรือเป็นไปทั้ง 2 ฝ่าย
- ทูทางสังคมถูกมองว่า มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน ทั้งในด้านการส่งเสริม การเพิ่มโอกาส การพิทักษ์สิทธิ ซึ่งน่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นการระดม ทูทางสังคมจะต้องมองจากประเด็นพื้นฐานหลักสามประการ คือ พื้นฐานทางความคิดและอุดมการณ์ของสวัสดิการไทย พื้นฐานทางความคิดขององค์กรเอกชนอิสระในสังคมไทย และวิธีการสนับสนุนองค์กรเอกชน อิสระในการปรับเปลี่ยนบทบาทความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสมัยใหม่ กฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ทางสังคมในการตอบสนองการใช้ประโยชน์ร่วมกันต่างก็เป็นรูปแบบของทูทางสังคม ซึ่งจะเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนได้เข้าถึงทรัพยากรตามสิทธิของตนอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้การระดมทุนเพื่อสังคมบนพื้นฐานของระบบคุณค่าที่มีในสังคมจะมีการขยายตัวได้มากขึ้นบนเงื่อนไขประชาสังคมที่เข้มแข็ง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543) ซึ่งสอดคล้องกับสุธรรม รัตนโชติ (2549) ที่ได้ให้ความหมายทูทางสังคม คือ ระบบสังคม (Social system) ที่มีลักษณะพิเศษทางสังคม (Social Features) เช่น เครือข่าย (network) ปทัสถาน (norm) และความ ไว้วางใจ (trust) หรือความสัมพันธ์ (relationships) และความเข้าใจ (understanding) เป็นผู้กระทำ (acting) ทำงาน (working) ช่วยเหลือ (helping) ประดัง (shaping) หรือให้การสนับสนุน (facilitating) ให้สังคมบรรลุวัตถุประสงค์มากขึ้น (pursue more effectively) มีประสิทธิผลมากขึ้น (work more effectively) การปฏิสัมพันธ์ดีขึ้นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ หรือความร่วมมือดีขึ้น (better cooperation)

2. การวัดทุนทางสังคม

วิธีการวัดทุนทางสังคมแบ่งได้ 2 แบบ กล่าวคือ หนึ่งวัดไปที่ต้นกำเนิดของทุนทางสังคม ซึ่งก็คือ จำนวนและคุณภาพของการมีปฏิสัมพันธ์หรือทำกิจกรรมร่วมกันในหลายๆ รูปแบบ และสอง วัดไปที่ตัวทุนทางสังคมนั้น (สินาค ตรีวรรณไชย, 2546)

1. การวัดกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้าน อายุของชุมชน จำนวนผู้เข้าร่วมการทำกิจกรรม ความหลากหลายทางลักษณะของผู้คนในเครือข่ายความสัมพันธ์ เป็นต้น แต่ปัญหามีอยู่ว่า จำนวน และคุณภาพของกิจกรรมร่วมกันที่มากกว่าอาจไม่ได้หมายถึงการมีทุนทางสังคมที่มากกว่าก็ได้ โดยเฉพาะการทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ต้องการ

2. มุ่งวัดทุนทางสังคมโดยตรงว่ามีอยู่มากน้อยแค่ไหน เช่น ระดับของความเชื่อถือไว้วางใจกัน ปริมาณและคุณภาพของกลุ่ม/องค์กร เครือข่ายและสถาบันต่างๆ ที่ปัจเจกชนหรือชุมชน มีการสร้างตัวชี้วัดหรือแม้แต่การขีดวงจำกัดว่าอะไรคือความเชื่อถือไว้วางใจ เครือข่าย สถาบัน เป็นเรื่องไม่ง่าย ยังไม่ต้องนับว่า วิธีการวัดทุนทางสังคมที่ใช้นั้นมีความเที่ยงตรงและชัดเจนมากน้อยเพียงไร

แนวทางการวัดทุนทางสังคม มีความพยายามที่จะวัดทุนทางสังคมโดยให้มีความครอบคลุมในระดับต่างๆ ให้มากที่สุดและเท่าที่ผ่านมา ได้มีการค้นหาวิธีการวัดแบบต่างๆ ให้มากที่สุดและเท่าที่ผ่านมา ได้มีการค้นหาวิธีการวัดแบบต่างๆ นับตั้งแต่การวัดทางตรงที่ได้จากการสังเกต ปรากฏการณ์ทางสังคม และการรวบรวมจากการสำรวจ การวัดจากระดับความร่วมมือของสมาชิกในหมู่ประชาชน และกลุ่มต่างๆ และมีการขยายขอบเขตในการศึกษาออกไปครอบคลุมในวิทยาการสาขาอื่นๆ อาทิ เรื่องจิตวิทยาสุขภาพ ทำให้ข้อมูลที่ได้เป็นผลการบูรณาการทางสังคม ดังนั้นจึงทำให้วิธีการวัด และตัวชี้วัดทุนทางสังคมมีความละเอียดครอบคลุมในมิติต่างๆ มากยิ่งขึ้นเช่น การวัดที่มาจากการศึกษาเฉพาะรายกรณี การวัดที่ได้จากการสำรวจลักษณะภาพรวมของชุมชน เมืองและประเทศทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และการวัดระดับปัจเจกที่ทำให้เห็นประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับตัวชี้วัดที่ชัดเจน เช่น การมีส่วนร่วม การต่างตอบแทน ความไว้วางใจกันบรรทัดฐานทางสังคม (นชชช ภาณุโรจน์, 2556)

วรุฒิ โรมรัตนพันธ์ (2548) กล่าวว่า ทุนทางสังคมที่มีอยู่นั้นสามารถวัดได้ และบอกได้ว่า ทุนทาง สังคมที่นำมาใช้นั้นประสบผลสำเร็จหรือยัง การวัดทุนทางสังคมนี้ ก็คล้ายกับการวัดหรือการประเมินผล ความสำเร็จของโครงการหรือการประเมินผลทางสังคมทั่วไป โดยใช้ดัชนีตัวชี้วัด และวัดในรูปแบบที่ หลากหลาย วิธีการวัดทุนทางสังคมว่ามี 2 วิธี ได้แก่

1. ทางตรง คือ การสังเกตจากสังคมและรวบรวมจากการสำรวจ เพราะว่าทุนทางสังคมนั้นมีหลายรูปแบบ เช่น ระดับของความไว้วางใจ บรรทัดฐานและการค่าบาตร ความร่วมมือในหมู่ของประชาชนในรายงานตัวชีวิตจากเอกสารที่รวบรวมได้จากการสำรวจข้อมูลที่เน้นเกี่ยวกับความไว้วางใจระหว่างบุคคล อาทิ ร้อยละของการตอบในชุมชนที่เห็นด้วยว่าคนส่วนมากไว้วางใจ

2. ระดับความร่วมมือของสมาชิกในหมู่ประชาชน ซึ่งรวมทั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มผู้ไปโบสถ์ กลุ่มผู้เล่นกีฬา กลุ่มผู้ทำงานอดิเรก องค์กรที่สมาชิกทุกคนมีความรู้สึกเหมือนพี่น้องกัน และกลุ่มสหภาพผู้ใช้แรงงาน

ตัวชี้วัดของทุนทางสังคม แบ่งวิธีการวัดเป็น 2 วิธี ได้แก่

1. ศึกษาเฉพาะเจาะจงรายกรณี โดยมีกรอบกว้างๆ พิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับชุมชนคนกับองค์กร โดยขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

2. ศึกษาโดยการสำรวจลักษณะภาพรวมของชุมชนเมือง และประเทศซึ่งจะมีทั้งลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ดังนี้

2.1 ตัวชี้วัดจะจำแนกเป็นประเด็นย่อยๆ จากประเด็นที่เป็นลักษณะ/รูปแบบของความสัมพันธ์ ที่ได้ โดย Putnam และ Coleman กล่าวถึงตัวชี้วัดที่เน้นในเรื่องของจารีตประเพณี ความไว้วางใจกันความ เป็นเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชน (norms, trust, networks, civic participation) เป็นต้น โดยมีการนำเสนอตัวอย่างของบางตัวชี้วัด อาทิ ความไว้วางใจกันก็จะเป็นตัวชี้วัดที่แสดงถึงความไว้วางใจในเพื่อน บ้าน ความไว้วางใจหรือสถาบันองค์กร สื่อ รัฐบาล เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ลักษณะตัวชี้วัดดังกล่าวมี ความเป็นนามธรรม เพราะส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปทัศนคติและความรู้สึก

2.2 ส่วนตัวชี้วัดอีกกลุ่มหนึ่งจะมีลักษณะเป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่จะเป็นผลที่เกิดจากทุนทางสังคม เช่น จำนวนคนที่เข้าเป็นสมาชิกและจำนวนกลุ่มจำนวนผู้มีสุขภาพดี จำนวนผู้มีการศึกษาดี จำนวนผู้เข้าถึงแหล่งทุนและข้อมูล เป็นต้น

2.3 ตัวชี้วัดที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมและนามธรรม ส่วนใหญ่จะเป็นการวัดจากพฤติกรรมที่ นำไปสู่ความสัมพันธ์และก่อให้เกิดทุนทางสังคม เช่น การทักทายเพื่อนบ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การเยี่ยมเพื่อนบ้าน และการต้อนรับแขก เป็นต้น

การวัดระดับปัจเจก ซึ่งมาจากแต่ละครอบครัวในการสัมภาษณ์ และระดับครัวเรือน ซึ่งสมาชิกครัวเรือนทั้งหมดถูกสัมภาษณ์ ในการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับทุนทางสังคม มีดังนี้

1. มีส่วนรวมในเครือข่าย (Participation in network) เป็นความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่ยึดติดกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในองค์กรที่ต้องเป็นทั้งลักษณะสมัครใจและความเท่าเทียม

2. การต่างตอบแทน (Reciprocity) จะเป็นการรวมตัวกันที่เกิดจากความไม่เห็นแก่ตัว ในระยะแรก และกลายเป็นความสนใจส่วนตัวในระยะยาว การต่างตอบแทน จะทำให้บุคคลมีการ แบ่งปันการบริการกับผู้อื่น หรือ ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์กับคนอื่น อย่างไรก็ตาม การต่างตอบแทนนั้น บุคคลจะมีความคาดหวังที่จะได้รับการเอื้ออาทรกลับคืนมาในอนาคตเป็นการตอบแทน และพบว่า ในชุมชนที่มีการต่างตอบแทนได้รับการตอบแทนคืนมาผู้คนในชุมชนจะมีความสนใจที่จะดูแลผู้อื่นมากขึ้น

3. ความไว้วางใจกัน (Trust) จะเป็นการต้องการของบุคคลที่จะลดความเสี่ยงในการ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ความไว้วางใจกัน เป็นสิ่งที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อใจในผู้อื่นโดยมี ความคาดหวัง ว่าผู้อื่นจะตอบสนองด้วยการกระทำกลับมาในวิธีเดียวกัน อย่างน้อยที่สุดความไว้วางใจ กันก็จะช่วยให้ บุคคลสบายใจว่าคนอื่นจะมาทำอันตรายตนเอง

4. บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) จะเป็นการควบคุมที่ไม่เป็นทางการ หรือเป็นการ ควบคุมทางอ้อมซึ่งถือว่าการควบคุมแบบนี้มีความจำเป็นมากกว่าแบบที่เป็นทางการ หรือการใช้กฎหมายของสถาบันบรรทัดฐานทางสังคมมีความจำเป็นสำหรับการตรวจสอบพฤติกรรม ที่ถูกคาดหวังในสังคมรวมทั้งการกำหนดพฤติกรรมที่มีคุณค่าที่สังคมยอมรับ เพราะบรรทัดฐาน ทางสังคมเป็นข้อตกลงที่บุคคลในสังคมได้ ทำร่วมกันและเป็นที่ยอมรับและเข้าใจร่วมกัน

5. สิ่งที่เป็นสาธารณะ/สิ่งที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน (The Commons) จะเป็นการ สร้างทรัพยากร ที่ใช้ร่วมกันในชุมชน ไม่มีใครเป็นเจ้าของทุกคนสามารถใช้ร่วมกันได้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่บุคคลหรือกลุ่มคนเข้าไปยึดครองสิ่งที่เป็นสาธารณะสังคมก็จะใช้วิธีการป้องกันอย่าง ไม่เป็นทางการโดยการต่อต้านหรือคว่ำบาตร (social sanction)

กรอบการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การพัฒนากรอบแนวคิดในการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย (ดัชนีการพัฒนายั่งยืน) ได้ข้อสรุปว่าตัวชี้วัดต้องมุ่งวัดการพัฒนาทั้ง 3 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างมีคุณภาพผสมผสานเข้ากับกลไกของความยั่งยืน คือ คำนึงถึงผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยได้ยึด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้เอื้อต่อการ เปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการประเทศเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน ทั้งนี้กรอบแนวคิดการจัดทำ ตัวชี้วัดแต่ละมิติของการพัฒนา มีประเด็นดังต่อไปนี้

1. มิติเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ มีเสถียรภาพ เป็นการเติบโตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและยั่งยืนได้ในระยะยาวและมีการ กระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง อำนวยประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่

1.1 การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ หมายถึง การผลิตสินค้าอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับศักยภาพทางการผลิตของประเทศและความต้องการของตลาด มีการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการมีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่เหมาะสมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

1.2 การพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพในประเทศและต่างประเทศ สามารถพึ่งตนเองได้มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

1.3 การกระจายความมั่งคั่ง หมายถึง การสร้างโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจปัจจัยการผลิต และโครงสร้างพื้นฐานของรัฐอย่างทั่วถึง ที่จะนำไปสู่การลดช่องว่างของรายได้และกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง

2. มิติสังคม หมายถึง การพัฒนาที่มุ่งให้คนและสังคมไทยมีคุณภาพ สามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึก พฤติกรรม และวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีการนำทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยอยู่ภายใต้ระบบการบริหารจัดการที่ดีที่มุ่งให้คนและสังคมไทยเข้มแข็ง อยู่ดีมีสุข และพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

2.1 การพัฒนาศักยภาพและการปรับตัวบนสังคมฐานความรู้ หมายถึง การพัฒนาคนในสังคมทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรให้มีศักยภาพ มีโอกาสในการพัฒนาความรู้ความคิด ทักษะอาชีพ การบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง อยู่ในสังคมฐานความรู้และเกื้อหนุนต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความมั่นคงในการดำรงชีวิต หมายถึง การพัฒนาให้คนในสังคมไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตที่ดี มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสุขภาพอนามัยแข็งแรงสามารถเข้าถึงระบบการคุ้มครองทางสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน

2.3 การพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม หมายถึง สังคมไทยต้องมีค่านิยมและแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ประหยัด มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ไม่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจและฐานทรัพยากรของชาติในระยะยาว อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้อย่างกลมกลืน มีการดำรงวัฒนธรรม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไว้ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2.4 การสร้างความเสมอภาคและการมีส่วนร่วม หมายถึง ประชากรไทยต้องได้รับความเท่าเทียมกันทั้งทางเพศ การศึกษา อาชีพ การงาน สวัสดิการ สภาพแวดล้อม และสิทธิเสรีภาพภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมาย หลักมนุษยธรรม และมีโอกาสร่วมในกิจกรรมของสังคมโดยรวม เช่น การเมือง การปกครอง โดยมีสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การร่วมในกระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสังคม โดยยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี

3. มิติสิ่งแวดล้อม หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติตลอดจนการคงไว้ซึ่งคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันและสงวนรักษาไว้ให้คนรุ่นอนาคต รวมทั้งการกระจายโอกาสและการมีส่วนร่วมในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

3.1 การสงวนรักษา หมายถึง การใช้การป้องกัน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางด้านกายภาพและชีวภาพ ต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีการนำกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาเหมาะสมเข้าด้วยกันเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ มากที่สุด โดยคำนึงถึงความต้องการของคนทั้งในปัจจุบันและมุ่งสงวนรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นอนาคต และขีดความสามารถสูงสุดของการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้โดยไม่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ระบบนิเวศสามารถรองรับและฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิม

3.2 การมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีหมายถึง การพัฒนาประเทศต้องธำรงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทย มีการดำเนินการแก้ไขปัญหามลพิษต่างๆ ทั้งทางน้ำ ดิน และอากาศ ตลอดจนดำเนินการเพื่อป้องกันการเกิดมลพิษผ่านทางการผลิตและการบริโภคของประชาชน

3.3 การมีส่วนร่วมและการกระจายการใช้ทรัพยากร หมายถึง ประชาชนทุกคนจากทุกภาคส่วนของประเทศ ได้รับจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย แผนงาน และการดำเนินโครงการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขและคุณภาพชีวิตที่ดีต่อมวลมนุษย์ในสังคมโลกภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยดังกล่าว

เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน (2558) ได้มีแนวคิดหลักในการบูรณาการองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเป็นหลักที่คำนึงถึงความยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในชุมชน จึงได้กำหนดเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

- 1) กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดการอย่างยั่งยืน
- 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น สังคมและคุณภาพชีวิต
- 3) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม
- 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน และ
- 5) ด้านคุณภาพการบริการและความปลอดภัย โดยเกณฑ์แต่ละด้านมีแนวคิดเพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเป็นวงจร คือ การวางแผน การปฏิบัติจริง การติดตามประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนา

ตาราง 2 เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้าน	เป้าประสงค์	คำอธิบาย
ด้านที่ 1: ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	1.1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	<p>- มีการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ และมีโครงสร้างการทำงาน แบ่งบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของแต่ละหน้าที่</p> <p>- มีกรรมการกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่เป็นคนในชุมชนและมีบทบาทในการจัดทำ และขับเคลื่อนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน</p> <p>- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงาน ที่ครอบคลุมทั้ง ๓ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมี ทะเบียนประวัติข้อมูลสมาชิกที่เป็นปัจจุบัน</p>
	1.2 ข้อตกลงร่วมกันสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	<p>- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีข้อตกลงร่วมกัน ในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ ของการพัฒนาชุมชน</p> <p>- ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีข้อตกลงร่วมกัน ในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว</p> <p>- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีข้อตกลงร่วมกัน ในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว</p>
	1.3 ข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีข้อควรปฏิบัติ สำหรับนักท่องเที่ยว ข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว มีการนำไปปฏิบัติจริง
	1.4 การพัฒนาบุคลากรในกลุ่มบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมการ พัฒนาบุคลากรในกลุ่มฯ ให้มีความพร้อมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน สมาชิกกลุ่มส่งเสริมการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนมีศักยภาพ ความรู้ และทักษะที่ จำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ด้าน	เป้าประสงค์	คำอธิบาย
	1.5 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยวในชุมชน - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมและการเป็นสมาชิกกลุ่มฯ
	1.6 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน
	1.7 การจัดการการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมการตลาดที่เหมาะสมกับชุมชน - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน
	1.8 ระบบบัญชีและการเงินมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีระบบบริหารจัดการการเงิน การบัญชีที่มีประสิทธิภาพ
	1.9 เด็กและเยาวชนได้รับการให้ความสำคัญในการท่องเที่ยวโดยชุมชน	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการให้ความสำคัญกับเยาวชนในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มฯ
ด้านที่ 2: ด้านการจัดการเศรษฐกิจสังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี	2.1 การจัดสรรรายได้มีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง
	2.2 การส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น
	2.3 ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีคุณภาพเพื่อเสริมสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมให้เกิดโอกาสในการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ชุมชน - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานจากภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน

ด้าน	เป้าประสงค์	คำอธิบาย
	2.4 สิทธิมนุษยชนในการท่องเที่ยวได้รับการให้ความสำคัญ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนของทุกกลุ่มคนในการท่องเที่ยว
ด้านที่ 3: ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม	3.1 ฐานข้อมูลด้านมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการข้อมูลทางมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว
	3.2 การเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
	3.3 การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น
ด้านที่ 4: ด้านการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน	4.1 การจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้พื้นที่ตามวัตถุประสงค์ (Zoning) เพื่อการท่องเที่ยว - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่นเป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม
	4.2 ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
	4.3 การเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้าน	เป้าประสงค์	คำอธิบาย
	4.4 การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
	4.5 การสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ
ด้านที่ 5: ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	5.1 การให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างน่าพึงพอใจ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการวัดระดับความพึงพอใจในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
	5.2 นักสื่อความหมายมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีนักสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพ
	5.3 จุดบริการการท่องเที่ยวมีคุณภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถเข้าถึงจุดท่องเที่ยวต่างๆ ได้ - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดบริการห้องน้ำที่สะอาดและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดบริการด้านอาหารและเครื่องดื่มที่ถูกต้องสุขลักษณะและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการบริการข้อมูลท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ถูกต้อง เข้าถึงง่าย - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดสรรจุดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกของชุมชน - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีป้ายสื่อความหมายต่างๆ ที่ชัดเจนติดตั้งในจุดที่เหมาะสม

ด้าน	เป้าประสงค์	คำอธิบาย
5.4	การติดต่อประสานงาน ด้านบริการมี ประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีระบบการ ประสานงานด้านการบริการ
5.5	เส้นทางและกิจกรรม ท่องเที่ยวมีความ ปลอดภัย	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเส้นทาง และกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย
5.6	จุดบริการการ ท่องเที่ยวมีความ ปลอดภัย	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดบริการห้องน้ำ ที่มีความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว
5.7	การบริหารจัดการ วิธีการเดินทาง ท่องเที่ยวในชุมชน มีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเส้นทางและ กิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย
5.8	การบริหารจัดการกรณี ฉุกเฉินมีประสิทธิภาพ	- กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีแผนรองรับกรณี ฉุกเฉินที่มีประสิทธิภาพ - กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีโครงสร้าง การบริหารจัดการในกรณีฉุกเฉินที่ชัดเจน

รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (รางวัลกินรี)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้มีกำหนดการจัดการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยขึ้น โดยวัตถุประสงค์สำคัญนั้นเพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ ให้เกิดจิตสำนึกในการบริหารจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม และการยอมรับของรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยในระดับนานาชาติ รวมทั้งแสดงเจตนารมณ์ของ ททท. ในการส่งเสริมศักยภาพการแข่งขันทางการตลาดให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทย ที่เน้นการดำเนินธุรกิจอยู่บนพื้นฐานการจัดการที่ยั่งยืน ความตระหนักในการรักษาคุณภาพสินค้าและบริการ

รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยหรือรางวัลกินรี เปรียบเสมือนเครื่องหมายรับรองคุณภาพและยกระดับของสินค้าการท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยอย่างยั่งยืน (Beyond Standard) ซึ่งมีบทบาทในการเป็นคู่คิดและเพื่อนร่วมงาน (Partner) ร่วมกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวเพื่อให้คำแนะนำในการพัฒนาธุรกิจ รวมถึงการต่อยอด ขยายฐานด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์

ดังนั้น จึงถือได้ว่า “รางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย” จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน สร้างภาพลักษณ์ที่ดีด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย ซึ่งในปัจจุบันรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ถือเป็นเครื่องหมายรับประกันคุณภาพสินค้าทางการท่องเที่ยวที่สร้างความภาคภูมิใจและได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศการจัดประกวดรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ได้มีการแบ่งประเภทรางวัลออกเป็น 5 ประเภทรางวัล ได้แก่

1. รางวัลประเภทแหล่งท่องเที่ยว
2. รางวัลประเภทที่พักนักท่องเที่ยว
3. รางวัลประเภทองค์กรสนับสนุน และส่งเสริมการท่องเที่ยว
4. รางวัลประเภทรายการนำเที่ยว
5. รางวัลประเภทการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

สำหรับเกณฑ์การตัดสินนั้น มีกรอบแนวคิดหลักเกณฑ์การตัดสินรางวัลตามมาตรฐานสากล มุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใน 4 มิติ คือ การเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต การมีส่วนร่วมของชุมชน ความรับผิดชอบต่อสังคม ขององค์กรสหประชาชาติ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการสร้างเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และมีความพร้อมด้านส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว โดยคณะกรรมการตัดสินการประกวดจะประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีประสบการณ์เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจากหลายหน่วยงานทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยในปี พ.ศ. 2562 ได้มีการปรับลดเหลือ 3 ประเภทรางวัลหลัก มี 12 สาขารางวัลย่อย ประกอบด้วย

1. ประเภท Attraction (แหล่งท่องเที่ยว) แบ่งเป็น 6 สาขา ได้แก่

สาขา Outdoor & Adventure Activities (แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการผจญภัย) กิจกรรมหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่มนุษย์พัฒนาขึ้น หรือดัดแปลงธรรมชาติอย่างกลมกลืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อนำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ใช้บริการได้ดำเนินกิจกรรมที่ท้าทาย ตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์แปลกใหม่ สนุกสนาน เพลิดเพลิน เช่น แหล่งหรือบริเวณที่ปีนหน้าผา ดำน้ำ ล่องแก่ง แคนยูนาคัยค Bungee Jumping อุทยานผจญภัย เป็นต้น

สาขา Learning & Doing (แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้) กิจกรรมหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่สร้างหรือพัฒนาขึ้น เพื่อนำมาส่งเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ความรู้กับกิจกรรมหรือสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ ให้นักท่องเที่ยว เช่น กิจกรรม workshop เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น

สาขา Nature & Park (แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ) สถานที่หรือบริเวณพื้นที่ทางบกหรือทางทะเลที่มีความเป็นธรรมชาติและเปิดให้สาธารณชนเข้ามาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวหรือพักผ่อน หรือสัมผัสเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติหรือระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น อุทยานแห่งชาติทางบกและทางทะเลวนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าแหล่งน้ำลำธาร ถ้ำ น้ำตก ลำน้ำ ทะเลสาบ โป่งพุร้อน แหล่งโบราณชีววิทยา ป่าชายเลน เกาะชายหาดแนวปะการัง ธรรมชาติในท้องทะเล เป็นต้น

สาขา Fun & Entertainment (แหล่งท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิง) กิจกรรมหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่สร้างหรือพัฒนาขึ้น เพื่อเน้นการให้ความบันเทิงหรือความสนุกสนานแก่นักท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก สวนน้ำ การแสดงต่างๆ เป็นต้น

สาขา Historical & Culture (แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม) สถานที่ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือศาสนาสถาน และอาจรวมถึงสถานที่ที่มีการจัดตกแต่งหรือรวบรวมงานด้านศิลปะหรือวัฒนธรรมของประเทศหรือของท้องถิ่น โดยมีการจัดการเพื่อเปิดให้สาธารณชนเข้ามาใช้เพื่อการท่องเที่ยวและศึกษาหาความรู้ แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้อาจอยู่ในความรับผิดชอบดูแลโดยหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชนก็ได้ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี อนุสาวรีย์ ศาสนาสถาน กำแพงเมือง คูเมือง เป็นต้น

สาขา Local & Community (แหล่งท่องเที่ยวชุมชน) ชุมชนในเขตเมืองหรือชุมชนในท้องถิ่นที่เปิดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวเพื่อจะได้สัมผัสเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต หรืออัตลักษณ์ของชุมชน เป็นเครื่องมือที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีสมาชิกของชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางแผนงาน เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน เป็นต้น

2. ประเภท Accommodation (ที่พักนักท่องเที่ยว) แบ่งเป็น 4 สาขา ได้แก่

สาขา Luxury Hotel (ลักซ์ซูรี โฮเทล)

สาขา Location Hotel (โลเคชั่น โฮเทล)

สาขา Resort (รีสอร์ต)

สาขา Design Hotel (ดีไซน์ โฮเทล)

3. ประเภท Health and Wellness Tourism (การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ) แบ่งเป็น 2 สาขา ได้แก่

สาขา Spa (สปา)

สาขา Wellness Retreat (เวลเนส รีทรีต)

ทั้งนี้ ประเภทรางวัล แบ่งเป็น 2 รางวัล คือ รางวัล Kinari Gold Award มอบแก่ผู้เข้าประกวดฯ ที่ผ่านเกณฑ์การประเมินด้วยคะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 85% - 100% ของคะแนนเต็มทั้งหมดของแต่ละสาขาและรางวัล Kinari Award มอบแก่ผู้เข้าประกวดฯ ที่ผ่านเกณฑ์การประเมินด้วยคะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 75% - 84.99 % ของคะแนนเต็มทั้งหมดของแต่ละสาขา โดยผลงานที่ได้รับรางวัล Gold 3 ครั้งติดต่อกัน โดยไม่จำเป็นต้องเป็นรางวัลประเภทเดิม จะได้รับรางวัล Hall of Fame ซึ่งจะนับรวมผู้ที่เคยได้รับรางวัลยอดเยี่ยมของครั้งที่ผ่านมา

เกณฑ์การคัดเลือก/คุณสมบัติ

1. จะต้องเป็นผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวองค์กรภาครัฐเอกชน ชุมชนท้องถิ่นที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย
2. จะต้องมีการดำเนินกิจกรรมหรือการดำเนินงานที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันไม่น้อยกว่า 2 ปี จนถึงวันที่ปิดรับสมัครผลงาน
3. จะต้องมีหลักฐานการถือครองที่ดินที่กฎหมายรับรอง หมายเหตุสัญญาเช่า หรือหนังสือยินยอมให้ใช้พื้นที่ต้องมีสำเนาหลักฐานการถือครองที่ดินที่กฎหมายรับรองจากผู้ให้เช่า หรือผู้ยินยอมให้ใช้พื้นที่ หรือมีเอกสารที่ได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่จากทางราชการ
4. จะต้องเป็นสถานประกอบการที่ไม่มีการจ้างแรงงานที่ผิดกฎหมาย หากมีการจ้างแรงงานต่างด้าวจะต้องแสดงหลักฐานการจ้างแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมายกำหนด
5. จะต้องไม่ประกอบกิจการที่มีการครอบครองจำหน่ายหรือค้าสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครองหรือสัตว์ป่าตามอนุสัญญาฯ (CITES) หรือซากของสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่า หรือที่ทำจากงาช้าง รวมทั้งพันธุ์พืชหวงห้ามหรือพืชอนุรักษ์ทุกชนิดโดยที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
6. ผู้ส่งผลงานจะต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ทั้งทางตรงและทางอ้อม

กรอบแนวคิดการตัดสินรางวัลที่คำนึงถึงองค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนและความปลอดภัย (Sustainability & Responsibility)
2. เสียงตอบรับของกลุ่มนักท่องเที่ยว (Voice of Customer: VOC)
3. ความสนใจของกลุ่มนักท่องเที่ยว (Customers Interest)

หลักเกณฑ์การตัดสินรางวัล

ด้านที่ 1 Tourism Excellence (Product/ Service)

1. ความยอดเยี่ยมในสินค้า Product Excellence

สถานที่	การเดินทาง
การรองรับที่จอดรถ	ความสะอาดและการดูแลรักษา
สิ่งอำนวยความสะดวก	อาหารและเครื่องดื่ม
กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว	นวัตกรรม
เกณฑ์เฉพาะของแต่ละสาขา	

2. ความยอดเยี่ยมด้านการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว Service Excellence

พนักงาน	การให้บริการเสริม
การบริการขนส่ง	สิ่งอำนวยความสะดวก
เกณฑ์เฉพาะของแต่ละสาขา	

ด้านที่ 2 Supporting Business & Marketing Factors

1) วิสัยทัศน์ แผน นโยบาย แนวทางการดำเนินธุรกิจ 2) การส่งเสริมการตลาด 3) ด้านลักษณะทางกายภาพของสถานประกอบการ 4) สื่อประชาสัมพันธ์ 5) การกำหนดราคา 6) การจองและการชำระเงิน 7) การรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมขององค์กร CSR 8) การจัดการ

ด้านที่ 3 Customer

1) ประสบการณ์ท่องเที่ยวที่ได้รับ 2) ผลลัพธ์จากการใช้สินค้าและบริการ 3) การติดตามข้อมูลข่าวสาร 4) ความสม่ำเสมอในการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร โปรโมชันสินค้าบนสื่อของผู้ประกอบการ 5) ความสม่ำเสมอในการตอบสนองจากกลุ่มนักท่องเที่ยว (Engagement)

ด้านที่ 4 Responsibility

1) นโยบายและแผน 2) การจัดการ 3) การปฏิบัติ 4) ความปลอดภัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชน: กรณีศึกษาบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

เพชรศรี นนท์ศิริ (2555) ศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินของกลุ่มตัวอย่างเป็นไปตามคุณลักษณะของการดำเนินงานแบบกระจายอำนาจ กล่าวคือ มีการแบ่งงานกันทำ สมาชิกมีส่วนร่วมทั้งในเชิงนโยบาย และปฏิบัติการ และมีระบบการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ลักษณะทั้ง 3 ประการ มีความสัมพันธ์

เกี่ยวเนื่องกันโดยตรง การกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกและการมีส่วนร่วมจะนำมาซึ่งการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม แต่ในบางกลุ่มมีแนวโน้มของการรวมอำนาจ การตัดสินใจของผู้นำกลุ่ม ทั้งนี้ เนื่องมาจากความเชื่อมั่นที่ให้แก่ผู้นำที่สร้างคุณูปการให้แก่ชุมชน ดังนั้น คุณลักษณะของผู้นำ จึงเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร รวมไปถึงการวางระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งระบบควรมีส่วนช่วยสร้างผู้นำที่ดี มิใช่การคาดหวังให้มีผู้นำที่ดี เพื่อสร้างความสำเร็จให้การทำงานกลุ่ม ซึ่งต้องอาศัยองค์กรที่เลี้ยงเพื่อช่วยสร้างระบบที่เหมาะสม กระบวนการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน เปรียบเสมือนรากฐานอันมั่นคง สามารถบอกถึงทิศทางและรูปแบบวิธีการทำงานของกลุ่มได้ การท่องเที่ยวถือว่า

เป็นบทเรียนใหม่สำหรับชุมชน จึงควรได้รับการสร้างพื้นฐานอันแข็งแกร่ง มีจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากพี่เลี้ยง ทั้งนี้ องค์กรพี่เลี้ยงควรต้องระมัดระวังในวิธีการทำงาน มิให้ความช่วยเหลือกลายเป็นสิ่งบั่นทอนศักยภาพของชุมชน

อาทิตย์ โชติวิริยาณิษฐ์ (2555) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ ชุมชนหลวงพรด-ท่านเลี่ยม เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร นั้นก่อให้เกิดประโยชน์ที่ชุมชนได้รับคือความเข้มแข็ง ความสามัคคี ความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมของชุมชน มีการดูแลสุขภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน มีโอกาสหารายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนเป็นที่รู้จักในสังคมและทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุนจากเครือข่ายและหน่วยงานภายนอกทั้งด้านงบประมาณและการช่วยเหลือด้านอื่นๆ จึงทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกร ทองคำนุช (2556) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การจัดการด้านการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นได้ผลสรุปดังนี้ ในอดีตคนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอยู่ในระดับที่น้อย เนื่องจากองค์กรของทางภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นเทศบาลตำบลพิมาย เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมายเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย สำนักงานศิลปากรที่ 12 มักจะเป็นผู้คิดนโยบายหรือวางแผนการทำงานโดยที่ไม่ได้ขอความเห็นหรือส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมากเท่าที่ควร ซึ่งคนในชุมชนจะมีบทบาทในการปฏิบัติงานมากกว่า เห็นได้ชัดจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ทางหน่วยงานของภาครัฐจะเป็นผู้กำหนดหรือคิดแนวทางมาให้ แล้วให้คนในชุมชนนำไปปฏิบัติหรือสร้างผลงานออกมาแทน ปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ในการวางแผนหรือการวางแผน เนื่องจากความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อรักษาสิทธิประโยชน์ของตนเอง ทำให้ปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ ได้หันมาให้ความสำคัญกับชุมชนมากขึ้น แต่ถึงกระนั้น ในบางกรณีที่ยังไม่สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการวางแผนได้ นั่นคือ พื้นที่ในเขต อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย การวางแผนงานหรือการปฏิบัติงาน

ของเจ้าหน้าที่ในอุทยานประวัติศาสตร์หินพิมาย จะเป็นเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรที่ 12 ที่เป็นผู้ดูแล และทำการตัดสินใจในการจัดการ การบริหาร หรือการดำเนินงานเอง เนื่องจากขึ้นตรงต่อกรมศิลปากร และรับคำสั่งโดยตรงจากกรมศิลปากรเท่านั้น ซึ่งชุมชนไม่มีส่วนในการจัดการแต่อย่างใด เนื่องจากทางอุทยานประวัติศาสตร์นั้น ขึ้นตรงกับกรมศิลปากร ซึ่งทางกรมศิลปากรจะไม่ให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนในการบริหารหรือการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชน สำนักงานเทศบาล หรือหน่วยงานอื่นๆ ก็ไม่ได้เข้ามามีส่วนแต่อย่างใดภาครัฐ การจัดการการท่องเที่ยวของภาครัฐนั้น ถือว่าอยู่ในระดับดี เนื่องจากมีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องเองด้วย โดยแต่ละหน่วยงานจะแบ่งหน้าที่ในการจัดการกันอย่างชัดเจน เช่น สำนักเทศบาลตำบลพิมายจะดูแลและวางแผนการจัดการพื้นที่ในเขตเทศบาลทั้งหมด กรมศิลปากร 12 และอุทยานประวัติศาสตร์พิมายก็จะรับหน้าที่ดูแลและวางแผนจัดการในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ รวมถึงโบราณสถานต่างๆ ด้วย ส่วนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมายก็จะดูแลและจัดการในพิพิธภัณฑสถาน โดยแต่ละส่วนจะมีการวางแผนนโยบายร่วมกันโดยเฉพาะเมื่อถึงงานเทศกาลต่าง ๆ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องก็จะมาปรึกษาหารือกันว่าจะจัดการหรือจะปฏิบัติงานกันอย่างไร โดยที่มีชุมชนเข้ามาร่วมฟังและเป็นผู้ออกความคิดเห็นด้วย

ภาคเอกชนการจัดการการท่องเที่ยวของภาคเอกชนนั้น ถือว่าอยู่ในระดับพอใช้ เนื่องจากไม่ได้เข้ามามีส่วนในการจัดการ การวางแผนนโยบายด้วยมากนักแต่ก็ยังมีส่วนในการจัดการอยู่บ้างในบางเรื่อง เนื่องจากปัญหาสำคัญของทางเอกชน คือ บุคคลที่จะไปทำการให้ความร่วมมือในการจัดการนั้น ขาดแคลน ซึ่งบางครั้ง ทางเอกชนจะใช้วิธีการให้ทางภาครัฐจ้างมาให้ทราบแล้วทางเอกชนถึงจะออกความคิดเห็นด้วยแทน

พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไคร ดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่ให้บริกรนำเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดดเด่น ได้แก่ สปาโคลนร้อนและทรายร้อน การชมปุมตแดง การเก็บหอยตลับ การพายเรือคายัค ทั้งนี้กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไครได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดพังงา มุ่งเน้นการส่งเสริมและขับเคลื่อนการเติบโตอย่างยั่งยืนของชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไครมีศักยภาพทางการจัดการใน 4 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ศักยภาพทางการบริการและการให้บริการที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว ศักยภาพทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และศักยภาพทางการมีส่วนร่วมของชุมชน

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไคร คือ ศักยภาพทางการท่องเที่ยว กระบวนการคิดแบบยั่งยืนในด้านการมีจิตสำนึกที่ดีในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความยั่งยืนของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมากกว่าการมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ด้านรายได้ มุ่งที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งตัวผู้นำชุมชนที่มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่

สถาปนิก นามวงษ์ (2558) ได้ศึกษาการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย นั้น ได้ผลสรุปของการศึกษาว่า การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ก่อให้เกิดรายได้เสริมที่เพียงพอต่อการดำรงชีพของชาวบ้านนาต้นจั่น อีกทั้งยังก่อให้เกิดความสามัคคี และการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในชุมชน ที่เป็นผลมาจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่เช่นกัน อันเกิดการพัฒนาในหลายด้าน เช่น ด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อมอีกด้วย โดยผลการศึกษาได้แบ่งพัฒนาการด้านการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนนาต้นจั่นออกเป็น 5 ระยะ คือ

1. ระยะแห่งแรงบันดาลใจ (พ.ศ.2534 - พ.ศ.2536) รวมระยะเวลา 2 ปี ซึ่งหมายถึง สภาพการณ์หรือบริบทในสังคมทั้งภายนอกและภายในมีอิทธิพลต่อการกระตุ้นจิตใจให้เกิดการพัฒนา และรวมกลุ่ม เพื่อให้ความเป็นอยู่ของชีวิตดีขึ้น
2. ระยะการเริ่มต้น (พ.ศ.2537 - พ.ศ.2540) รวมระยะเวลา 3 ปี ซึ่งหมายถึง ระยะที่เริ่มวางแผนศึกษาข้อมูล พุดคุยและแสวงหาความร่วมมือสู่การปฏิบัติ คือ การกระตุ้นและชักจูงให้ประชาชนในหมู่บ้านสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก
3. ระยะสู่การปฏิบัติการ (พ.ศ.2541 - พ.ศ.2546) รวมระยะเวลา 5 ปี หมายถึง ระยะเวลาในการลงมือจากที่มีการวางแผนไปสู่การลงมือปฏิบัติและการแสวงหาพันธมิตรจากภายนอก เพื่อการสนับสนุน
4. ระยะแตกหน่อเติบโต (พ.ศ.2547 - พ.ศ.2551) รวมระยะเวลา 4 ปี หมายถึง ช่วงระยะเวลาที่ดำเนินการขยายผลไปสู่หมู่บ้านอุตสาหกรรมเพื่อการท่องเที่ยวของบ้านนาต้นจั่น
5. ระยะผลิดอกออกผล (พ.ศ.2552 - พ.ศ.2558) รวมระยะเวลา 6 ปี หมายถึง ช่วงที่การพัฒนาเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบทเพื่อการท่องเที่ยวนั้น เริ่มก่อให้เกิดผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมต่อคนในชุมชน

เจนจิรา อักษรพิมพ์ (2560) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา ได้ผลการศึกษาว่า 1) ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่องเที่ยวที่มีผู้นำกลุ่มที่มีความมุ่งมั่น มีความรู้ความสามารถและความเข้าใจบริบทในการจัดการท่องเที่ยว กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนมีการสร้างความร่วมมือทั้งในระดับแนวตั้งและแนวนอน แต่เป็นเพียงการมีส่วนร่วมในระดับของการปฏิบัติ ยังขาดการสร้าง ความร่วมมือในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวชุมชน นอกจากนี้กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนมีความสามารถในการใช้สื่อและช่องทางในการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายแต่ทำอย่างไม่ต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่า ทุกกลุ่มมีแนวทางในการจัดสรรรายได้ที่เป็นธรรมแก่คนในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ถึงแม้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนอาจจะไม่มากพอต่อการดำรงแต่ชาวบ้านก็ยอมรับเรื่องการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เพราะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการได้นำเสนอวิถี วัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตน อย่างไรก็ตามในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ชาวบ้านยังให้ความสำคัญกับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณชุมชนของตน อีกทั้งกลุ่มยังตระหนักถึงการรักษาวินัยชีวิตของชุมชนให้คงอยู่ แต่ปัญหาหนึ่งที่หลายชุมชนประสบก็คือ การขาดคนสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมาตามกรอบของรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน SEE Model ได้แก่ มิติด้านสังคม-วัฒนธรรม (Social-Culture) มิติด้านเศรษฐกิจ (Economic) และมิติด้านสิ่งแวดล้อม(Environmental)

สุดถนอม ตันเจริญ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยได้ผลสรุปดังนี้ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืน โดยการจัดการการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกและมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศโดยเฉพาะแม่น้ำลำคลอง การจัดการท่องเที่ยวที่สร้างความรู้และให้ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และต้องการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ อุชาวดี พลพิพัฒน์ (2545) ที่ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีความสมดุลด้านความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น และผลการวิจัยของ เทพรัตน์ จันทพันธ์ และวิวัฒน์ ฤทธิมา (2556) พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลบ้านขาว อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา มีรูปแบบของฐานการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งลักษณะของฐานองค์ความรู้ ประกอบด้วย กิจกรรมของแหล่งเรียนรู้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลบ้านขาวคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม มีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน การจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยที่ชุมชนมีบทบาทในฐานะเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน และสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน องค์กร ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เข้ามาร่วมคิดร่วมวางแผน มีส่วนร่วมในการดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ สุตถนอม ต้นเจริญ (2559) พบว่า การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ และป้ายประชาสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์เผยแพร่ความรู้ด้านการสื่อสารการตลาดกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย เป็นที่สนใจของชุมชนอย่างมาก รวมถึงการเรียนรู้ของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ช่วยเพิ่มศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนได้ คือ สามารถพึ่งตนเองได้ด้วยการจัดการร่วมกันของสมาชิกในชุมชน

หลายพื้นที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องของการกระจายผลประโยชน์ ดังนั้น ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนนั้น ได้แก่ นักท่องเที่ยว เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงผู้ประกอบการทุกประเภท การเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการสร้างงานสร้างรายได้ภายในชุมชน ต้องมีการวางแผนร่วมกันของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างจริงจัง เพื่อป้องกันและลดปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อความสามัคคีและร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อส่วนรวม และสร้างความสามารถพึ่งตนเองได้ ยังต้องการการแนะนำจากผู้นำชุมชน รวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนั้น ผู้บริหาร ผู้นำชุมชน ธุรกิจชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเน้นการสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยว (Destination Branding) เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ได้กลายเป็นแนวคิดที่สำคัญแนวคิดหนึ่งในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พร้อมกับกับการรณรงค์เพื่อป้องกันและลดการต่อต้านการเจริญเติบโต อันเนื่องมาจากการพัฒนา แต่ต้องเน้นข้อจำกัดของการเจริญเติบโต และการท่องเที่ยวต้องจัดการบริหารภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากรของชุมชน

ด้านสมาชิกของชุมชนและผู้นำชุมชนควรร่วมหารือกับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว มุ่งนำเสนอผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจากภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นหลักและคำนึงถึงผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับงานต่างๆ อย่างระมัดระวัง โดยอาศัยการแสดงความคิดเห็นด้วยฉันทามติทุกขั้นตอน และเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนทุกพื้นที่ทุกจังหวัดมีจุดเด่นทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ อยู่แล้ว ควรศึกษาและทำความเข้าใจในความเป็นมาอย่างลึกซึ้งและจริงจัง เพื่อดึงออกมาเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ทุกประเภท เช่น แหล่งท่องเที่ยวโดดเด่นเชิงวัฒนธรรม วัดและโบราณสถาน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและจูงใจให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีเอกลักษณ์และมีความเป็นระเบียบที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

กฤตยา เตยโพธิ์ และพนัส โพธิ์บัดดี (2561) ได้ทำการศึกษาวัฒนธรรมโฮมสเตย์: การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา การจะพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จะทำให้เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้นั้นจะต้องให้ชุมชนหรือตัวแทนกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการโรงเรียนในพื้นที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พัฒนาการอำเภอ พัฒนาการตำบล หรือนักพัฒนาชุมชน ผู้ประกอบการปราชญ์ ชาวบ้านกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ประธานกลุ่มแหล่งเรียนรู้โฮมสเตย์ สมาชิกผู้ประกอบการบ้านพักโฮมสเตย์ คณะกรรมการกลุ่มแหล่งเรียนรู้โฮมสเตย์ นักท่องเที่ยว และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมทุกขบวนการ จึงจะเป็นการพัฒนาแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างแท้จริง สอดรับกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่กล่าวว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ การมีส่วนร่วม การตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนารวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจากเป้าหมายของวิถีการดำเนินชีวิต หน้าที่ ความรับผิดชอบ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ทศนคติ ความเชื่อ จิตใจ อารมณ์ ความสำนึกรักและห่วงใยในศิลปวัฒนธรรม โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ซึ่งจะสามารถนำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต การจัดการการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ พบว่า บ้านพักโฮมสเตย์ทั้งสามแห่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้บริการบ้านพักอาศัยของเจ้าของบ้าน (บ้านเป็นศูนย์กลาง) โดยคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มเพื่อให้บริการด้านที่พักอาศัยและดำเนินกิจกรรมเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (กลุ่ม/ศูนย์เรียนรู้ภายในชุมชน) และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศึกษาธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พร้อมสัมผัส ธรรมชาติ และอากาศบริสุทธิ์เย็นสบายแหล่งโอโซนระดับ 7

นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมโฮมสเตย์ โดยชุมชน อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ระบบนิเวศรอบๆ อาณาบริเวณ ปรับปรุงระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ อาคารที่พักใช้ประโยชน์ป้ายข้อมูลภายในพื้นที่ บุคคลที่ให้ข้อมูลด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยวภายนอก ได้แก่ ร้านอาหาร ถนน ป้ายบอกทางแหล่งธรรมชาติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีความเหมาะสม หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ควรให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญ และจัดทำสื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ได้อย่างถูกต้องและต่อเนื่อง การจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมโฮมสเตย์โดยชุมชน ควรให้หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญ เช่น ปรับปรุงระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ

อาคารที่พักใช้ประโยชน์ป้ายข้อมูลภายในพื้นที่และปรับปรุงภูมิทัศน์ระบบนิเวศรอบๆ อาณาบริเวณ และจัดทำสื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์เชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ได้อย่างถูกต้องและต่อเนื่องกลุ่มบุคคล/ชุมชนควรมีข้อมูลด้านองค์ประกอบของคู่มือ/แผนการท่องเที่ยวภายนอก ได้แก่ ร้านอาหาร ถนน ป้ายบอกทางแหล่งธรรมชาติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีความเหมาะสม

อภิสร กวางศิริ (2561) ศึกษาการวิเคราะห์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย (CBT Thailand) พบว่า มีการบริหารจัดการในระดับดีเยี่ยมในทุกด้านที่ทำการวิเคราะห์ ประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ร้อยละ 100) ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี (ร้อยละ 100) ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน (ร้อยละ 100) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (ร้อยละ 100) ด้านคุณภาพการบริการและการความปลอดภัยซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จระดับสูงสุดในการพัฒนาชุมชนบ้านไร่กองขิงโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเป็นหลักที่คำนึงถึงความยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ตามเป้าหมายของเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย (CBT Thailand)

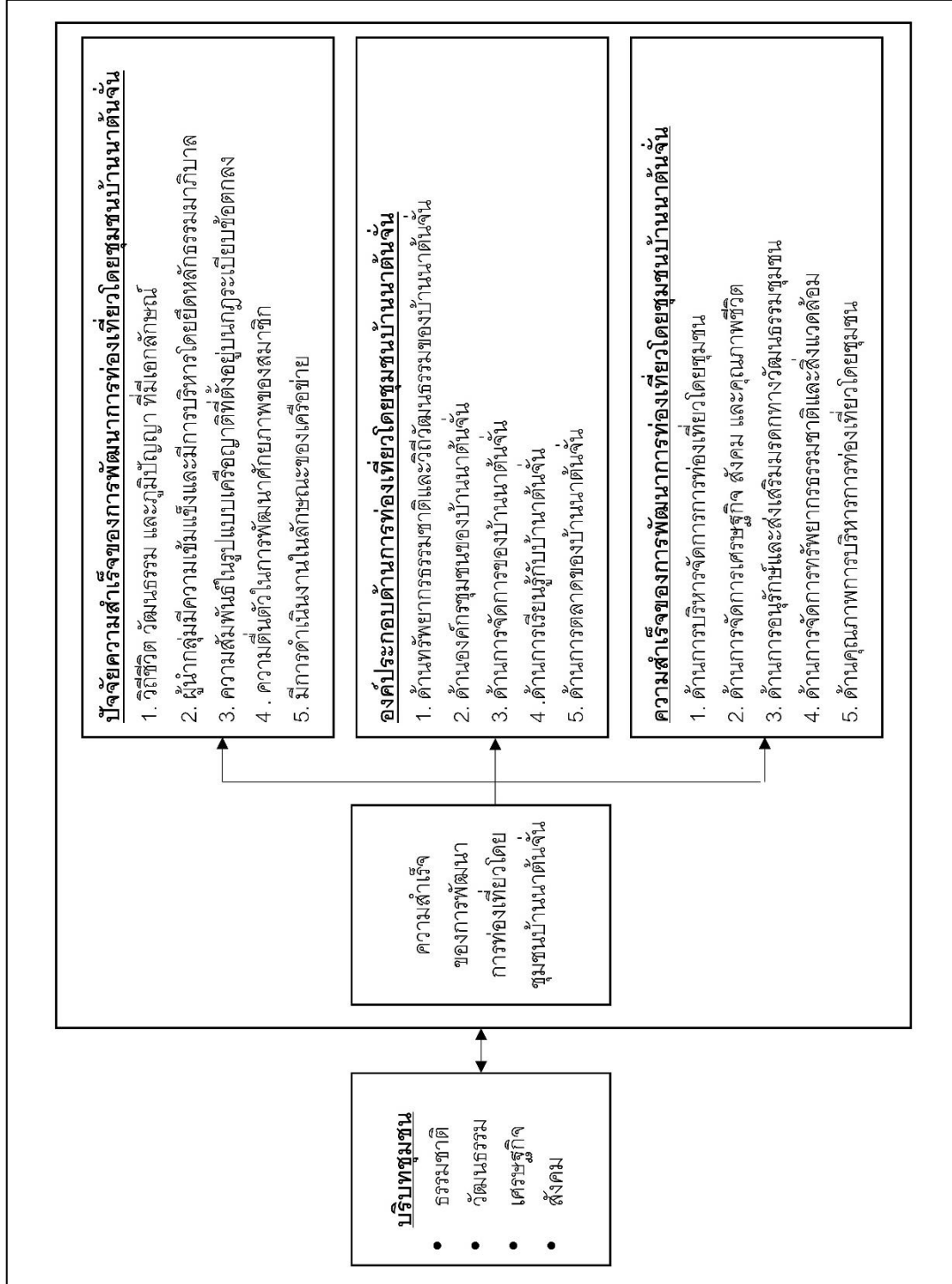
จุดแข็งหนึ่งของชุมชนบ้านไร่กองขิง คือ การมีผู้นำและแกนนำชุมชน มีศักยภาพมีการบริหารงานอย่างเป็นเอกภาพ มีความเข้มแข็ง เน้นการมีส่วนร่วมของทุกบ้าน รวมถึงแกนนำและคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ โดยเมื่อพิจารณาจุดแข็งในข้อดังกล่าววิเคราะห์ร่วมกับผลการศึกษาดูการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย (CBT Thailand) ความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การขึ้นอยู่กับตัวผู้นำและภาวะผู้นำที่สามารถใช้อิทธิพลดึงดูดใจและผลักดันคนให้ยินยอมพร้อมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์การไม่ว่าผู้นำนั้นจะได้ตำแหน่งมาเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม

อรไท ครุฑเวโช (2561) ศึกษาการพัฒนาแผนแม่บทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดภูเก็ต โดยผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต ยังขาดองค์ความรู้ในการจัดการ เนื่องจากเมื่อมีองค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันการศึกษาเข้ามาสนับสนุนหรือให้คำปรึกษาแต่กิจกรรมดังกล่าวมักเกิดในรูปแบบไม่ต่อเนื่องและขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหารของแต่ละหน่วยงาน โดยเฉพาะในระบบราชการ หากมีการแต่งตั้งโยกย้ายก็จะส่งผลโดยตรงต่อนโยบายและกิจกรรมสนับสนุนต่างๆ ที่ได้ดำเนินการมา ทั้งนี้ หมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงขององค์กรภายในชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมา เพื่อรองรับและรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย ดังนั้นจึงควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือผู้รับผิดชอบหลักด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งอาจเป็นการ

พัฒนาร่วมกัน 3 ฝ่าย กล่าวคือ ภาศึภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคชุมชน โดยในการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวชุมชนให้มีประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงการศึกษาและการฝึกอบรม การวิจัยและการรวบรวม
ข้อมูล การส่งเสริมการตลาด งบประมาณ การเงิน และการสื่อสารด้วย และการสนับสนุนช่วยเหลือ
ที่ไม่จริงจังและขาดความต่อเนื่องจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้
เวลาในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงจะมีความยั่งยืนตามมา และในทางกลับกัน หากกลุ่มเครือข่ายการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน มีความคาดหวังและรอคอยว่าหน่วยงานจากภายนอกจะต้องเข้ามาช่วยเหลืออยู่
ตลอด จะทำให้ชุมชนไม่มีความกระตือรือร้นในการช่วยเหลือตัวเองในการพัฒนา จึงทำให้การพัฒนา
ยังคงล่าช้าในบางกลุ่ม เมื่อเทียบกับกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ

กรอบแนวคิด

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการทำวิจัย

บทที่ 3

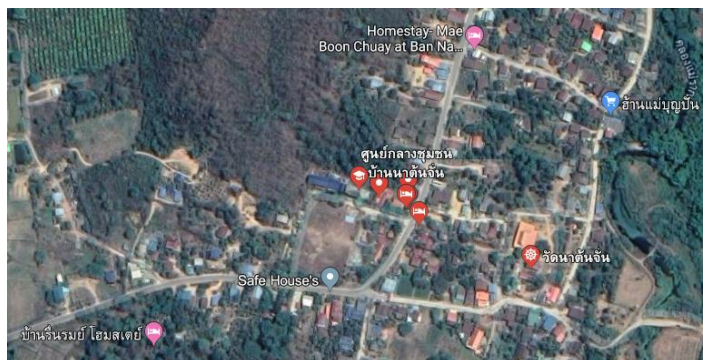
วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้รูปแบบ Convergent Parallel Design คือ การดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) พร้อมไปกับวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Method) เป็นการศึกษาปัญหาและหรือปรากฏการณ์เดียวกัน แต่แยกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน นำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกัน เพื่อให้ได้ซึ่งความถูกต้องของข้อมูล (ภัทรราตี มากมี, 2559) โดยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

1. พื้นที่การวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

พื้นที่การวิจัย

พื้นที่การศึกษาครั้งนี้ กำหนดพื้นที่การศึกษา คือ หมู่ที่ 5 บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เพราะเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง มีรางวัลการันตีผลการดำเนินกิจกรรมชัดเจน สามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนให้กับพื้นที่อื่นๆ ที่ต้องการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

ภาพ 2 พื้นที่ศึกษา หมู่ที่ 5 บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ที่มา: <https://goo2url.com/tlyg0>

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. วิธีการเชิงคุณภาพ

วิธีการเชิงคุณภาพ คือ การเลือกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยใช้การเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ กระบวนการและความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 16 คน และ คณะกรรมการชุมชน จำนวน 5 คน

2. วิธีการเชิงปริมาณ

วิธีการเชิงปริมาณ ประชากร คือ คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 445 คน และคณะกรรมการชุมชน จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 455 คน วิธีการเชิงปริมาณจะใช้ตัวอย่างในการศึกษา โดยคำนวณขนาดตัวอย่างจากสูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ได้จำนวนตัวอย่างเท่ากับ 211 คน โดยกำหนดค่าความผิดพลาดที่ยอมรับได้ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ	n	=	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
	N	=	ขนาดประชากร
	e	=	ระดับความคลาดเคลื่อน

$$\text{นั่นคือ } n = \frac{455}{1+455 (0.05)^2}$$

$$\text{ขนาดกลุ่มตัวอย่าง} = 211$$

การได้มาซึ่งตัวอย่างจำนวน 211 คน เพื่อสะดวกในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 215 คน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) และกลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 12 กลุ่ม แยกประเภทกลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชนออกเป็นประเภทของงาน ได้ออกมาเป็น งานฝีมือและงานบริการ ดังแสดงตาราง 3

ตาราง 3 การเลือกและจำนวนตัวอย่าง

ประเภทกลุ่ม ท่องเที่ยว	ชื่อกลุ่ม	ประชากร ร (คน)	สัดส่วน (ร้อยละ)	ตัวอย่าง (คน)
งานฝีมือ	กลุ่มอาชีพทอผ้าบ้านนาต้นจั่น	308	67.7	168
	กลุ่มกระเป๋าดันมือบ้านนาต้นจั่น	18	4.0	
	กลุ่มหัตถกรรมต่อไม้บ้านนาต้นจั่น	15	3.3	
	กลุ่มจักสานไม้ไผ่บ้านแม่คุ	5	1.1	
	กลุ่มร้านอาหาร	8	1.8	
	กลุ่มภูมิปัญญาบ้านตาวังศ์ “ตุ๊กตาบาร์โหน”	1	0.2	
งานบริการ	กลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น	23	5.1	42
	กลุ่มอิต็อก อีแต็ก และนำเที่ยวขึ้นดอย	9	2.0	
	กลุ่มมัคคุเทศก์น้อย	15	3.3	
	ชมรมนวดแผนไทยและผลิตภัณฑ์สมุนไพรบ้านนาต้นจั่น	3	0.7	
	ชมรมผู้สูงอายุบ้านนาต้นจั่น	36	7.9	
	กลุ่มจักรยาน	4	0.9	
คณะกรรมการหมู่บ้าน		10	2.2	5
	รวม	455	100.0	215

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิธีการเชิงคุณภาพ

1. แนวสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยประเด็น ดังนี้

1.1 โครงสร้างการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.2 บริบทของชุมชนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.3 บริบทภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนโยบายการท่องเที่ยว โครงการ กิจกรรมสนับสนุน และส่งเสริม จากทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน

1.4 เงื่อนไขที่ทำให้เกิดความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

1.5 รายละเอียดการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

1.6 ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัด ที่มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

วิธีการเชิงปริมาณ

แบบสอบถามการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยผู้วิจัยนำมาจากเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ของคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เพื่อใช้ในการประเมินความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

1. ผู้วิจัยร่างแบบสัมภาษณ์แล้วนำแบบสัมภาษณ์ตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) กับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน การพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามเป็นมาตรฐานประเมินค่า 3 ระดับ โดยนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมาแปลผลคะแนน ดังนี้

มีความเห็นว่าเป็น	สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น + 1
มีความเห็นว่าเป็น	ไม่แน่ใจ	กำหนดคะแนนเป็น 0
มีความเห็นว่าเป็น	ไม่สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น -1

จากนั้นนำคะแนนที่ได้ไปแทนค่าในสูตร เพื่อคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency) ต่อไป ถ้าค่าถามข้อใดค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ แต่ถ้าค่าดัชนีความสอดคล้องของคำถามข้อใดน้อยกว่า 0.50 จะต้องนำข้อคำถามนั้นไปปรับปรุงโดยพิจารณาจากข้อเสนอแนะและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติม

2. ปรับปรุงรูปแบบสอบถามจนได้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ
3. นำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ไปสอบถามกลุ่มตัวอย่าง

เพื่อต้องการให้ผลของการวัดที่เหมือนกันหรือสอดคล้องกัน ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบความเชื่อมั่นของข้อมูล (Reliability) ของแบบสัมภาษณ์โดยใช้ Cronbach's Alpha โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ 0.81 แอลฟาของ Cronbach (Cronbach's Alpha) หากค่าที่ได้จากการวิเคราะห์ที่มีค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป แสดงว่าแบบสัมภาษณ์ที่จัดขึ้นนั้นมีความน่าเชื่อถือ สามารถนำไปใช้ในกระบวนการวิจัยต่อไปได้ (สุมาลี ไชยศุภรากุล, 2558)

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ส่วนที่ 2 มาตรฐานการบริการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ส่วนที่ 3 โครงสร้างการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ส่วนที่ 4 บริบทภายในชุมชน (ที่เอื้อประโยชน์และเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว)
- ส่วนที่ 5 เครือข่าย/หน่วยงานที่สนับสนุน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อขอข้อมูลและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของพื้นที่ พร้อมทั้งขอความร่วมมือจากชุมชนในการขอเข้าสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล ในช่วงเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 อธิบายได้ดังนี้

1. วิธีการเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง หลังจากได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยใช้วิธีการต่อไปนี้ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์และวิธีการสังเกต โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปยังพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา สังเกตพฤติกรรม ความสัมพันธ์ และกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องและมีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น

1.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น เพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลที่ละเอียด ครบถ้วน และถูกต้อง

1.3 สัมภาษณ์

1.3.1 สัมภาษณ์พื้นที่ที่ศึกษาด้วยชุมชนแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่เตรียมไว้เพื่อถามถึงปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัด ที่มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน

1.3.2 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลนั้น จะใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่ 1) ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน 2) ด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์ 3) ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม (สุภางค์ จันทวานิช, 2552)

2. วิธีการเชิงปริมาณ

ใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามแบบประเมินโดยผู้วิจัย มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. เตรียมความพร้อมของผู้วิจัย เพื่อทำความเข้าใจวัตถุประสงค์งานวิจัย จุดมุ่งหมายของแบบประเมิน และขั้นตอนการดำเนินการสัมภาษณ์
2. เตรียมเอกสารการประเมินให้เกินจำนวนตัวอย่าง เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างดำเนินการ
3. นัดหมายกับกลุ่มตัวอย่าง ที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูล
4. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทราบ เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในขณะที่ให้ข้อมูล
5. เมื่อทำแบบประเมินเสร็จแล้ว ตรวจสอบความถูกต้องของแบบประเมิน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิจัยเชิงคุณภาพ

นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการลงพื้นที่ และสำรวจ รวมไปถึงข้อมูลทุติยภูมิในการทบทวนวรรณกรรมที่ศึกษาเกี่ยวกับความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และตีความ ถึงความสอดคล้องกับความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ได้เป็นความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของพื้นที่บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยมีวิธีการดังนี้

1. การถอดเทปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อย่างละเอียด
2. การจัดเตรียมข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูล
3. การให้รหัสและการจัดหมวดหมู่ข้อมูล
4. การตัดทอนข้อมูลทั้งหมดที่ได้ เพื่อลดขนาดข้อมูลและช่วยกำจัดข้อมูลที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา
5. นำข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์มาจัดทำสรุป เพื่อเตรียมการในการนำเสนอข้อสรุปของการศึกษา

2. วิธีวิจัยเชิงปริมาณ

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ ด้วยการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับการแปลความระดับความสำเร็จของพัฒนาการท้องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยใช้เกณฑ์การประเมินจะแบ่งเป็นคะแนน 4 ระดับ คือ

ตาราง 4 เกณฑ์การประเมิน

คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	การแปลผล
3.01 - 4.00	75.25 - 100.00	ระดับดีเยี่ยม
2.01 - 3.00	50.25 - 75.00	ระดับดี
1.01 - 2.00	25.25 - 50.00	ระดับพอใช้
0.00 - 1.00	0.00 - 25.00	ระดับควรปรับปรุง

จริยธรรมในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคำนึงถึงศักดิ์ศรีและเคารพในสิทธิความเป็นมนุษย์ของผู้รับการวิจัย ตั้งแต่การศึกษาข้อมูลชุมชน การทำงานร่วมกับชุมชนและการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลทางด้านลบต่อกลุ่มตัวอย่างโดยมิได้เจตนา จึงกำหนดแนวทางการศึกษาด้านจริยธรรมและแนวปฏิบัติตามแนวทางของคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ ดังนี้

1. ผู้วิจัยแนะนำและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้กลุ่มตัวอย่างรับทราบพร้อมอธิบายให้เข้าใจและเปิดโอกาสให้ซักถาม
2. การดำเนินการศึกษาและขั้นตอนการวิจัยจะไม่กระทบหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทางร่างกายและจิตใจของกลุ่มตัวอย่าง
3. หากมีการจัดบันทึกข้อมูลส่วนตัวหรือทำการบันทึกเทปผู้วิจัยจะขออนุญาตทุกครั้ง
4. ในการคำนึงถึงความถูกต้องโดยผู้วิจัยจะไม่บิดเบือนข้อมูลต่างๆ ที่ได้ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้ให้กับผู้ให้ข้อมูลหลักและอาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและยืนยันสิ่งที่ค้นพบตลอดระยะเวลาการศึกษา
5. มีการรักษาความลับของผู้เข้าร่วมงานวิจัย โดยไม่ใส่ชื่อของผู้เข้าร่วมงานวิจัยบนแบบสอบถาม

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานศึกษาเรื่อง ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษา บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย แบ่งผลการศึกษาได้ดังนี้

1. บริบทชุมชนบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
 - 1.1 ข้อมูลพื้นฐานบ้านนาต้นจั่น
 - 1.2 การสร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชน
 - 1.3 การจัดการองค์กร
 - 1.4 การให้ความสำคัญต่อการประกอบอาชีพ
 - 1.5 ผลการบริหารวิสาหกิจชุมชน
2. การวิเคราะห์องค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น
 - 2.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมของบ้านนาต้นจั่น
 - 2.2 ด้านองค์กรชุมชนของบ้านนาต้นจั่น
 - 2.3 ด้านการจัดการของบ้านนาต้นจั่น
 - 2.4 ด้านการเรียนรู้กับบ้านนาต้นจั่น
 - 2.5 ด้านการตลาดของบ้านนาต้นจั่น
3. ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น
 - 3.1 วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ที่มีเอกลักษณ์
 - 3.2 ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็งและมีการบริหารโดยยึดหลักธรรมมาภิบาล
 - 3.3 ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือข่ายที่ตั้งอยู่บนกฎระเบียบข้อตกลง
 - 3.4 ความตื่นตัวในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก
 - 3.5 มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย
 - 3.6 หน่วยงานสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. การประเมินปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น
 - 4.1 ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - 4.2 ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี
 - 4.3 ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

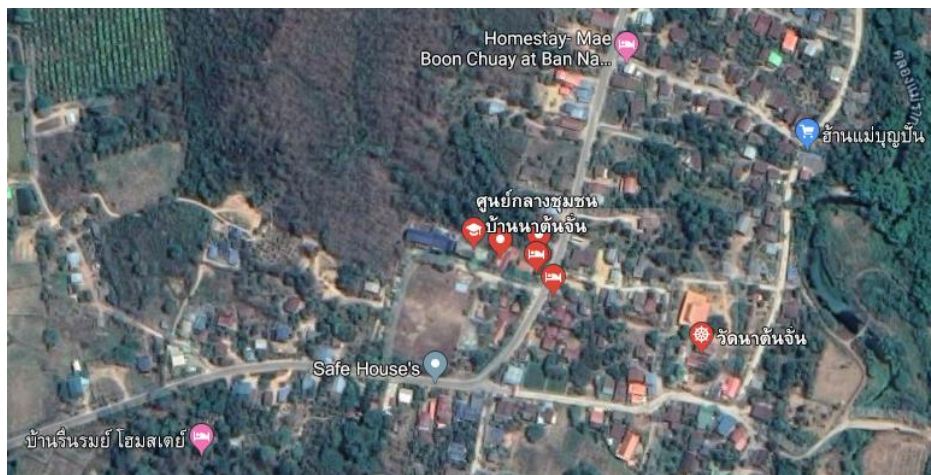
4.4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

4.5 ด้านคุณภาพการบริการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บริบทชุมชนบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

1. ข้อมูลพื้นฐานบ้านนาต้นจั่น

บ้านนาต้นจั่น ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีครัวเรือนทั้งสิ้น 374 หลังคาเรือน ห่างจากตำบลบ้านตึก ประมาณ 17 กิโลเมตร จากอำเภอศรีสัชนาลัย ประมาณ 32 กิโลเมตร และจังหวัดสุโขทัย ประมาณ 89 กิโลเมตร เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบ มีภูเขาล้อมรอบ มีสายน้ำหลักไหลผ่าน คือ ลำน้ำแม่ราก เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ของ “เมืองดั่ง” ซึ่งเป็นเมืองประวัติศาสตร์ในยุคสมัยการปกครองของล้านนา อยู่ในการปกครองของเจ้านครลำปาง (ก่อนปี พ.ศ. 2007) ตามประวัติศาสตร์ของตำบลบ้านตึกและต่อมาในปี พ.ศ. 2428 ได้เป็นส่วนหนึ่งของการปกครองของเมืองสวรรคโลก ด้วยลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านที่ติดกับชายป่าอุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย เขตรอยต่อตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จึงทำให้ที่ตั้งของชุมชนและที่ทำกินอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ประชาชนเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น ที่มีการทำกินในพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ ด้วยลักษณะข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม จึงทำให้ชาวบ้านนาต้นจั่น อาศัยพื้นที่ชายป่า ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งพืชไร่และพืชสวนมากกว่าการพึ่งพาเศรษฐกิจด้วยการทำนาปลูกข้าว โดยหันไปทำพืชสวนไม้ผล เช่น ลองกอง ทุเรียน มะนาว ส้มโอ กาแฟ และกล้วย การใช้ประโยชน์จากป่า และงานหัตถกรรม เช่น การจักสาน และการกลึงไม้ รวมทั้งการทอผ้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตพื้นบ้าน ประกอบกับคนในตำบลบ้านตึกโดยส่วนใหญ่รวมทั้งนาต้นจั่นเป็น “คนเมือง/คนล้านนา” (เหมือนกับคนลับแล อุตรดิตถ์) ยกเว้นคนในหมู่ที่ 3 กับหมู่ที่ 11 เป็นไทยพวน จึงทำให้ชาวบ้านตึกและนาต้นจั่น มีทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่ต่างไปจากคนตำบลอื่นของอำเภอศรีสัชนาลัย (สถาปนิก นามวงษ์, 2558)

ภาพ 3 พื้นที่ศึกษา หมู่ที่ 5 บ้านนาต้นจัน ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีราชา จังหวัดสุโขทัย

ที่มา: <https://goo2url.com/tlyg0>

ลักษณะที่ตั้ง

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลแม่สิน	อำเภอศรีราชา	จังหวัดสุโขทัย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลป่าจั่ว	อำเภอศรีราชา	จังหวัดสุโขทัย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลแม่พูล	อำเภอลับแล	จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลแม่สำ	อำเภอศรีราชา	จังหวัดสุโขทัย

ชุมชนมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 200 ปี โดยเริ่มจากกลุ่มคนไม่กี่คนที่อพยพมาจากเมืองโยนก เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เดินทางมาถึงพื้นที่กลางภูเขาที่เต็มไปด้วยต้นจันมากมาย จึงได้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในบริเวณพื้นที่นั้นๆ จากนั้นได้เริ่มมีผู้อพยพตามมาเพิ่มเติมจากทางภาคเหนือของประเทศไทยได้แก่ จังหวัดลำปาง เมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ภาษาที่ใช้จึงแตกต่างจากชาวพื้นเมืองทั่วไปของจังหวัดสุโขทัย

ภัยธรรมชาติ

เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นแอ่งกระทะ มีภูเขาล้อมรอบทำให้ประสบปัญหาอุทกภัย อีกทั้งสภาพต่างๆ ไป เป็นภูเขาและป่า เกษตรกรปลูกไม้ผล - ไม้ยืนต้น ช่วงฤดูแล้งจึงมักประสบปัญหาไฟป่า ลูกกลมเข้าไหม้สวนไม้ผล - ไม้ยืนต้นบ่อยครั้ง

พันธุ์พืชที่ปลูก

1. ข้าว พันธุ์ข้าวพันธุ์ส่งเสริม เช่น ขาวดอกมะลิ 105, ชัยนาท 1, สุพรรณบุรี 60, พิษณุโลก 90 พันธุ์ข้าวพื้นเมือง เช่น เหลืองประทิว
2. พืชไร่ ถั่วเหลือง ใช้พันธุ์ สุโขทัย 1, สุโขทัย 2, นครสวรรค์ 1, ถั่วเขียวผิวมัน กำแพงแสน 1 และ 2, อ้อยโรงงานพันธุ์ลูกผสม, และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลูกผสม
3. พืชผัก หอมแดง เช่น พันธุ์ตาเข้ม, พันธุ์ตาต่อ, พันธุ์ลับแล
4. ไม้ผล ทุเรียนพันธุ์พื้นเมือง, หมอนทอง, กระดุม, ก้านยาว, หลิน, หลงลับแล, ลองกอง, ลางสาด, และกล้วยน้ำหว่า
5. ไม้ยืนต้น ยางพารา และสัก

แรงงาน

แรงงานภาคเกษตร มีการจ้างแรงงานเพื่อช่วยในการทำการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่จะจ้างแรงงานภายในหมู่บ้านและตำบล ในช่วงฤดูกาลเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งตำบลบ้านตึกในปัจจุบันยังคงมีประเพณีการลงแขกในการทำนาและเพาะปลูกพืชกันอยู่บ้าง แต่ก็น้อยกว่าเดิมลงไปมาก การอพยพแรงงานมีการอพยพแรงงานไปทำงานต่างจังหวัด ในช่วงหลังฤดูกาลทำนา และกลับสู่ท้องถิ่น เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว และเมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็จะกลับไปทำงานต่างจังหวัดอีกครั้ง การอพยพแรงงานไปทำงานต่างประเทศมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย

ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม

วันสงกรานต์ ช่วงเช้ามีพิธีทำบุญตักบาตรที่วัด บ่ายมีพิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุที่เคารพนับถือ เพื่อขอพรและเป็นสิริมงคลของชีวิตในช่วงวันปีใหม่นี้ และพบปะกันในเครือญาติ

พิธีแห่น้ำขึ้นโฮง สรงน้ำเจ้าพ่อเมืองตั้ง ช่วงวันที่ 17 - 19 ของเดือนเมษายน ทุกปี เพื่อสักการะบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งตำบลบ้านตึกและเป็นสิริมงคลของชีวิต

ประเพณีเช่นผีบ้าน ช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม ของทุกปีเพื่อแสดงความเคารพสักการะเชื่อว่าผีบ้านผีบ้านจะคุ้มครองให้พ้นจากภัย-อันตรายต่างๆ อย่าง

ประเพณีสลากภัตร มีการทำบุญถวายเพลแก่พระสงฆ์ ประกอบไปด้วย อาหารคาว - หวาน - ผลไม้ ในช่วงเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่ผลไม้ในหมู่บ้านเก็บผลผลิตได้ โดยแต่ละวัดจะจัดสลากภัตรไม่พร้อมกัน

ปัญหาของชุมชน

ตาราง 5 ปัญหาชุมชน

ปัญหา	สภาพปัญหา
ด้านกายภาพ	
1. ขาดแหล่งน้ำ การเกษตร	1. การทำการเกษตรส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน 2. เกษตรกรได้ผลผลิตตอบแทนต่อไร่ในอัตราต่ำกว่าต้นทุนการผลิต 3. การใช้ที่ดินไม่สัมพันธ์กับฤดูกาลเพาะปลูกของพืชแต่ละชนิด 4. เกษตรกรมีรายได้ต่ำ
2. สภาพดินขาด ความอุดมสมบูรณ์	1. ผลผลิตต่อไร่ต่ำ 2. เกษตรกรใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูพืชและสารกำจัดวัชพืชมากเกินไปจนเกิดความจำเป็นและซ้ำซาก 3. เกษตรกรขาดการวางแผนการใช้ที่ดิน 4. เกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการทำและใช้ปุ๋ยจากเศษวัชพืชหรือเศษวัสดุที่เหลือใช้ในไร่นา
3. ป่าไม้ถูกทำลาย	1. เกษตรกรประสบปัญหาภาวะฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาล ทำให้การประกอบอาชีพการเกษตรมีปัญหา 2. ประชาชนขาดจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่า 3. ขาดแหล่งทรัพยากรป่าไม้ใช้สอยของหมู่บ้านและตำบล
ปัญหาด้านชีวภาพ	
1. ขาดแหล่งเมล็ดพันธุ์พืชพันธุ์ดี	1. เกษตรกรใช้พันธุ์พืชติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ ขาดคุณภาพและมาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ รวมทั้งเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคและแมลงศัตรูพืช 2. เมล็ดพันธุ์มีราคาสูงแต่ราคาผลผลิตต่ำ
2. ระบบการผลิตพืช	1. เกษตรกรไม่สามารถปลูกพืชได้ตามระยะเวลาที่กำหนด เนื่องจากต้องอาศัยน้ำฝนขาดแหล่งน้ำหรือระบบชลประทานที่ดี 2. ปัจจัยการผลิต เช่น สารเคมี ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ มีราคาแพง
3. เทคโนโลยีการผลิต	1. เกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ และการป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยวิธีผสมผสาน 2. เกษตรกรขาดการวางแผนการผลิต

ปัญหา	สภาพปัญหา
ปัญหาด้านเศรษฐกิจ	
1. รายได้-รายจ่ายของครัวเรือน	1. รายได้จากผลผลิตทางการเกษตรต่ำกว่าต้นทุนการผลิต ทำให้เกิดภาวะการขาดทุนและมีหนี้สินเพิ่ม 2. เกษตรกรขาดการวางแผนการใช้จ่ายในครัวเรือน
2. การอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน/การเกิดภาวะการว่างงาน	1. เกษตรกรมีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต 2. เกษตรกรไม่มีอาชีพเสริม 3. เกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือมีแต่น้อยไม่เพียงพอ 4. ขาดแหล่งน้ำในการเพาะปลูกพืชฤดูแล้ง
3. แหล่งสินเชื่อของเกษตรกร	1. เกษตรกรขาดแหล่งเงินทุน
ปัญหาด้านสังคม	
1. การรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพเสริมของเกษตรกรและกลุ่มธรรมชาติ	1. มีการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพเสริมแต่ประสบปัญหาด้านการตลาด 2. ขาดความรู้ในการปรับปรุงคุณภาพสินค้าที่ผลิตได้ 3. ขาดการวางแผนการผลิต

ที่มา: สถาปนิก นามวงษ์, 2558

2. การสร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชน

กลุ่มทอผ้าบ้านนาต้นจันทน์มีนางเสี่ยม แสงลาง ดำรงตำแหน่งเป็นประธานกลุ่ม รวมตัวกันเป็นกลุ่มในปี พ.ศ. 2534 เป็นการพัฒนาต่อยอดมาจาก “กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร” ที่ร่วมกันส่งเสริมการปลูกข้าวโพด ถั่ว และแปรรูปถั่ว แล้วนำรายได้จากการขายถั่วไปใช้จ่ายจ้างแรงงานเกี่ยวข้าว ซึ่งก่อตั้งมาก่อนหน้านี้แล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ต่อมา ในปี พ.ศ. 2540 กลุ่มอาชีพทอผ้าบ้านนาต้นจันทน์ได้รับเงินสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน ให้พัฒนาทักษะและเรียนรู้เทคนิคใหม่ๆ ในการทอผ้า เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับสีการย้อมผ้า การตลาด และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาของกลุ่มทอผ้าบ้านนาต้นจันทน์และการสร้างสรรค์เศรษฐกิจของชุมชน นั้น มีจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญมาจากการดำเนินงานตามโครงการ “หมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบทเพื่อการท่องเที่ยว” ของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ที่สนับสนุนกิจกรรมและงบประมาณตามโครงการประมาณ 2 ล้านบาท และการสนับสนุนของธนาคารเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (Japan Bank for International

Cooperation: JBIC) ที่สร้างศูนย์แสดงสินค้าชุมชนฝึกอบรมและเพิ่มพูนความรู้การบริหารจัดการกลุ่ม นอกจากนั้น ยังคัดเลือกให้รับรางวัลการบริหารจัดการชุมชนดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2546 และให้ทุนแก่ตัวแทนของกลุ่มไปศึกษาดูงานพัฒนาผลิตภัณฑ์หมู่บ้านและการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่ประเทศญี่ปุ่น 28 มิถุนายน พ.ศ. 2549 กลุ่มอาชีพทอผ้าบ้านนาต้นจั่น ได้อนุมัติการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เป็น “วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านนาต้นจั่น” โดยมีผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ 5 ดาว คือ ผ้าหมักโคลน ซึ่งเป็นการนำเอากระบวนการย้อมสีจากสีธรรมชาติไปผสมกับการหมักโคลน ซึ่งเป็นการค้นพบของวิถีการใช้ชีวิตของชาวบ้านที่พบว่า ผ้าที่เปื้อนโคลน (ซึ่งมีส่วนประกอบของธาตุเหล็ก) แม้จะซักและตากแห้งแล้วจะนุ่มกว่าปกติ การพัฒนาสีย้อมผ้าโดยผสมจากวัสดุธรรมชาติของท้องถิ่น เช่น สีเขียวแก่ - ใบมะม่วง สีเขียวอ่อน - ใบจั่น สีโอลด์โรส - ใบสะเดา สีเขียวครีม - ใบหูกวาง สีเหลือง - แก่นขนุน สีม่วง - เปลือกมังคุด สีกะปิ - เปลือกสะเดา สีดำ - ลูกมะเกลือ สีเหลืองใบไม้ - ไม้เพกา สีแดงอมฟาด - ไม้ฝาง เป็นต้น กล่าวได้ว่า ในขณะที่จังหวัดสุโขทัย เป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นถิ่นกำเนิดของผ้าตีนจก ที่บ้านนาต้นจั่นจะเป็นที่รู้จักกันในเรื่องผ้าหมักโคลน ที่สร้างสรรค์ “ลายจิด” ขึ้นไว้อีกมากกว่า 50 ลาย นอกจากนั้น การทอผ้าที่บ้านนาต้นจั่น ยังอนุรักษ์การทอผ้าแบบดั้งเดิมที่ใช้ “กี่พื้นเมือง” มีการทอตามลวดลายต่างๆ ที่พัฒนาขึ้นเป็นการเพิ่มเติม เช่น ลายดอกพิกุล ลายดอกบัว และลายสารภี เป็นต้น นอกจากนี้จะมีผลิตภัณฑ์ผ้าทอและการวางจำหน่าย ณ ศูนย์แสดงสินค้าของหมู่บ้านแล้ว วิสาหกิจชุมชนของกลุ่มทอผ้าบ้านนาต้นจั่น ยังสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อท่องเที่ยวชุมชนขึ้นมาคู่ขนานกันไปเพื่อเป็นการกระตุ้นตลาดและความสนใจของผู้บริโภค ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้ประกอบการโฮมสเตย์ 2) กลุ่มนวดสปา 3) กิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน - จุดชมวิวนภภูเขา การแสดงละเล่นพื้นบ้าน การทำบุญตักบาตร การเยี่ยมชมกิจกรรมจักสาน การทำตะเกียบไม้ไผ่ การจัดทำตุ๊กตาบาร์โหนด การสาธิตที่ทอผ้า การจัดบริการรถยนต์พานพาหนะ การบริการจักรยานให้เช่า ตลาดนัด 3 แคร่ในวันเสาร์ - อาทิตย์ การผลิตและบริการข้าวเป็็บ และร้านกาแฟ ฯลฯ (มูลนิธิสัมมาชีพ, 2560)

3. การจัดการองค์กร

การบริหารงานของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านนาต้นจั่นโดยมีนางเสงี่ยม แสงวงลาภ เป็นประธานกรรมการ มีพนักงาน/ลูกจ้าง มีแขนงกิจกรรมทางธุรกิจ 3 แขนงด้วยกัน คือ 1) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ 2) บริการโฮมสเตย์และกิจกรรมท่องเที่ยว 3) บริการนวดสปา ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ จะมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 308 คน หรือ 264 ครัวเรือน โดยที่กลุ่มทอผ้านี้ จะแบ่งการทำงานของสมาชิกไปตามขั้นตอนของการผลิต คือ กลุ่มจัดทอวัสดุ ย้อม ทอ ออกแบบ ตัดเย็บ และการจัดจำหน่าย ฯลฯ สำหรับกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะมีบริการโฮมสเตย์ ๆ จะมีสมาชิกกลุ่ม 19 หลัง หรือ 19 ครัวเรือนและบริการนวดสปา จะมีสมาชิกที่ให้บริการ 6 คน หรือ 6 ครัวเรือน นอกจากนี้แล้วในกิจการท่องเที่ยว ยังจะมีการจัดให้มีบริการด้านการละเล่น การแสดงพื้นบ้าน การพาไปชมจุดชมวิว ฯลฯ ซึ่งจะมีมีคฤหาสน์

หรือผู้นำพาไปในที่ต่างๆ ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับการประสานงานและการจัดบริการ การบริหารงานของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านนาต้นจั่น นอกจากสมาชิกจะได้รับผลตอบแทนจากการร่วมงานกับวิสาหกิจในรูปแบบต่างๆ เช่น ถ้าเป็นพนักงานหรือคนงานก็จะได้รับค่าจ้างแรงงาน ถ้าเป็นผู้ขายวัตถุดิบก็จะได้รับค่าสินค้าตามลักษณะของสินค้าที่ขาย ทั้งนี้ในกรณีของกลุ่มทอผ้า ผู้ที่รับเส้นด้ายไปทอ จะได้รับค่าทอฝืนละ 90 - 400 บาท ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลายและการทอ เดือนหนึ่งๆ สมาชิกประเภทนี้ จะมีรายได้ประมาณ 4,000 บาทต่อเดือน สมาชิกยังจะได้รับแบ่งปันผลกำไรและสวัสดิการต่างๆ อีกลำดับหนึ่งด้วย สำหรับกลุ่มโฮมสเตย์และนวดสปา จะถือว่ารายได้เกิดขึ้นต่อสมาชิกผู้ให้บริการโดยตรง โดยสมาชิกของกลุ่มในเรื่องนั้นๆ จะหัก % สมทบเป็นรายได้ให้กับวิสาหกิจ ตัวอย่างกรณีของกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ ราคาขายจะคิดเท่ากัน คือ 500 บาทต่อคนต่อ 1 คืน ในกรณีที่เป็นลูกค้าจร เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์จะหักรายได้สมทบวิสาหกิจ 10 บาทต่อคนต่อ 1 คืน ในกรณีที่เป็นลูกค้ากลุ่ม เจ้าของบ้านกับวิสาหกิจ จะแบ่งกันคนละครึ่ง เป็นต้น

ผลการประกอบการของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านนาต้นจั่น ทำให้เกิดการจ้างงานขึ้นใหม่ในกิจการทอผ้า มีรายได้เพิ่มจากการขายผลิตภัณฑ์ผ้าทอ จากบ้านพักโฮมสเตย์ การเช่าพาหนะ การขายของที่ระลึก ฯลฯ นอกจากนั้นแล้ว จากการสำรวจข้อมูลยอดขายของผลิตภัณฑ์ผ้าทอระหว่างปี 2556-2559 พบว่า เฉลี่ยเป็นเงิน 3,479,800 บาทต่อปี (ปี พ.ศ. 2556 มียอดขาย 4,067,640 บาท ปี 2557 มียอดขาย 3,213,551 บาท และปี พ.ศ. 2559 มียอดขาย 3,158,159 บาท) ซึ่งถือได้ว่า เป็นจำนวนเงินที่วิสาหกิจชุมชนฯ ได้สร้างขึ้นให้เป็นกระแสหมุนเวียนในระดับชุมชน หากจะนำเอาตัวเลขรายได้จากการประกอบกิจการทอผ้าของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านนาต้นจั่นข้างต้นไปคิดเฉลี่ยเป็นรายได้ต่อคนต่อปีของสมาชิกที่มีอยู่จำนวน 308คน จะได้เท่ากับ 11,297 บาทต่อคนต่อปี ซึ่งคิดเป็น 15 % ของรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของจังหวัด (ตามตัวเลขของ จปฐ.)

4. การให้ความสำคัญต่อการประกอบอาชีพ

การดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านนาต้นจั่น ได้ให้ความสำคัญในการสร้างสรรค์กิจกรรมทางเศรษฐกิจใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่ติดชายป่าอุทยาน โดยมุ่งที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมที่ไม่ใช้ประโยชน์จากการครอบครองหรือบุกรุกป่า หันมาพึ่งพาและสร้างประโยชน์ป่าด้วยการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม กิจกรรม และงานฝีมือ พัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยวัสดุธรรมชาติ (การผสมของใบไม้และเปลือกไม้) การหมักโคลน ฯลฯ สำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านนาต้นจั่น ซึ่งเป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก็จะมีการจัดระบบการจัดการโดยความร่วมมือของชุมชน จำหน่ายสินค้าของชุมชนและผลผลิตทางการเกษตร ในราคาที่เป็นธรรม บริการผู้พักอาศัยด้วยความจริงใจ ไม่แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ห้ามไม่ให้นักท่องเที่ยวใช้เสียงดังเอะอะ มีข้อเกี่ยวกับห้ามเล่นการพนัน ดื่มเหล้าและสูบบุหรี่ การจัดที่พักแยกกันระหว่างชายและหญิงที่ไม่ได้เดินทางมาด้วยกัน การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้าน

นาต้นจัน สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากการสร้างสรรค์และการจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชนหมู่บ้าน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการใช้ประโยชน์หรือการอยู่ร่วมกับธรรมชาติชายป่าอุทยานแห่งชาติ โดยการผสมผสานเข้ากับค่านิยมของผู้บริโภคที่หันมาให้ความสนใจต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นธุรกิจและตลาดแบบทางเลือก (ตลาดกระแสรอง) อนึ่งผู้นำของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านนาต้นจัน ได้รับการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่างๆ จากการสนับสนุนของส่วนราชการต่างๆ เป็นอย่างดี เช่น การพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน การจัดการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดทำและบริหารแผนพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งล้วนแล้วแต่สร้างความตระหนักในหลักคุณธรรม จริยธรรม และความยั่งยืน

5. ผลการบริหารวิสาหกิจชุมชน

1. รางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของกระทรวงมหาดไทย ประจำปี 2552
2. รางวัลส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการดีเด่น นันทนาการนอกเมือง ของกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ประจำปี 2553
3. รางวัลภูมิปัญญาไทย สาขาคหกรรม ของจังหวัดสุโขทัย ประจำปี 2553
4. รางวัล Pata Gold Award 2012 ระดับอาเซียน ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ของ Tourism Malaysia
5. ศูนย์เรียนรู้สิ่งทอที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประจำปี 2555 ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
6. ในปี 2557 ได้รับคัดเลือกให้ติด 1 ใน 20 ชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากคะแนนโหวตของ www.mycreativetourismthailand.com
7. หมู่บ้านต้นแบบการจัดการสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตดีเด่น ระดับภาคภาคเหนือ ของกรมการพัฒนาชุมชน ประจำปี 2557
8. รางวัล Thailand Homestay Standard 2015-2017 (พ.ศ. 2558-2560) ของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
9. รางวัลกสิกรท่องเที่ยวยอดเยี่ยม ด้านองค์กรสนับสนุน ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
10. รางวัลชนะเลิศองค์กรชุมชนแกนหลักในการพัฒนาหมู่บ้าน ประจำปี 2558 (กลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาต้นจัน) ของจังหวัดสุโขทัย
11. รางวัลสิงห์ทอง (กลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาต้นจัน) ของกรมการพัฒนาชุมชน ประจำปี 2558 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจันนั้น มีผู้นำองค์กรที่มีความสามารถและเป็นหัวแรงหลักในการทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จ นั่นคือ นางเสีียม แสงลาภ โดยมีรางวัลการันตีความทุ่มเท คือ 1) ได้รับรางวัลแม่ดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2557 ประเภท

แม่ผู้เป็นเกษตรกร ของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2) รางวัลสตรีดีเด่นด้านการส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น (เกตุทิพย์ วุฒิสาร, 2561)

การวิเคราะห์องค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น

เมื่อกล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้มีผู้ให้หลักการขององค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวในทิศทางเดียวกัน คือ พจนา สนวนศรี (2546, น. 15) และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2559) พบว่า ประกอบด้วย 4 ด้าน อันประกอบด้วย 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรม 2) ด้านองค์กรชุมชน 3) ด้านการจัดการ และ 4) ด้านการเรียนรู้ เมื่อนำองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านมาใช้ในการวิเคราะห์การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านนาต้นจั่น เพื่อนำไปสู่การอธิบายปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมของบ้านนาต้นจั่น

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมของบ้านนาต้นจั่นนั้น ได้กำหนดกรอบการวิเคราะห์ คือ ชุมชนต้องมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อีกทั้งชุมชนเองยังต้องมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งบ้านนาต้นจั่นมีครบทั้งความสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม นั่นคือ การมีป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเคารพกฎกติกาที่มีการตกลงร่วมกันในหมู่บ้าน อีกทั้งยังพัฒนายอดเขาในบริเวณป่าชุมชนให้เป็นจุดชมวิว เป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาพักและเยี่ยมชมในชุมชนบ้านนาต้นจั่น ซึ่งมีการวางแผนและข้อควรปฏิบัติในการขึ้นชมจุดชมวิวไว้อย่างชัดเจน โดยจะต้องมีผู้นำทางเป็นชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความชำนาญเท่านั้น เพื่อลดโอกาสการเกิดอันตรายและความเสียหายต่อทรัพยากรได้ อีกทั้งการที่มีผู้นำทางเป็นสมาชิกในพื้นที่นั้น จะเป็นการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุที่ไม่คาดคิดจากเส้นทาง การขึ้นจุดชมวิวแล้ว ผู้นำยังสามารถแนะนำและให้ความรู้ รวมถึงการตอบข้อซักถามของนักท่องเที่ยวระหว่างทางเดินขึ้นจุดชมวิวได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการจะเดินทางขึ้นไปถึงจุดชมวิวได้นั้น จะต้องเดินเท้าผ่านป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางพืชพรรณนานาชนิด ที่อาจจะพบเห็นได้ในท้องถิ่น

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของบ้านนาต้นจั่นนั้น ถือเป็นอีกหนึ่งความโดดเด่นแต่เรียบง่าย ที่เรียกความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้ไม่น้อย เพราะความเป็นเอกลักษณ์ของทั้งภาษาพูด ที่มีกลิ่นอายของสำเนียงล้านนา ผสมกับทางเสียงเหนือแบบสุโขทัย รวมถึงวิถีชีวิตที่ยังคงรูปเดิมดั้งเดิม ทั้งบ้านเรือนความเป็นอยู่ สัมมาอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยอาชีพส่วนใหญ่ของสมาชิกชุมชนบ้านนาต้นจั่น คือ อาชีพเกษตรกร ที่ปลูกผลไม้ นานาชนิด ทั้งทุเรียน ลองกอง ที่ขึ้นชื่อเป็นอาชีพและแหล่งรายได้หลัก อีกทั้งอุปนิสัยโอบอ้อมอารีเดิน ยิ้ม ทักทาย และมีเมตตาให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม และแลกเปลี่ยนเรื่องราวระหว่างกันและกัน

2. ด้านองค์กรชุมชนของบ้านนาต้นจั่น

กรอบการวิเคราะห์คือชุมชนจำเป็นต้องมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และทักษะทางด้านภูมิปัญญาที่โดดเด่นของท้องถิ่น เพื่อรักษา สืบทอด ต่อยอดและเผยแพร่ให้กับคนรุ่นหลังได้ร่วมเรียนรู้และสืบสานต่อไป ไม่ให้เสื่อมหายตายไปพร้อมตัวบุคคล และสิ่งที่สำคัญนั้นคือการที่ชุมชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของทรัพยากร ในชุมชน ทั้งถนน ภูเขา ต้นไม้ ทุ่งนา จุดชมวิวต่างๆ ซึ่งการได้รู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น จะส่งผลให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ในกระบวนการพัฒนาให้ชุมชนมีความยั่งยืน ซึ่งอาจจะเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ อย่างเช่น การร่วมกันรักษาความสะอาด การร่วมกันเป็นหูเป็นตา สอดส่องความปลอดภัยให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมชมด้วยความเต็มใจ

หากกล่าวถึงองค์กรชุมชนกับบ้านนาต้นจั่นแล้ว บ้านนาต้นจั่นเองก็มีความโดดเด่นไม่แพ้ด้านอื่นๆ เช่นกันนั่นคือ การมีผู้นำที่มีความสามารถ นำในที่นี่อาจจะไม่ได้กล่าวถึงการเป็นผู้นำในทางการปกครอง หากแต่เป็นผู้ที่ริเริ่มและจูงใจสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ก่อประโยชน์กับชุมชน โดยให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างพร้อมเพรียงกัน ด้วยความสมัครใจ และมีความสุข อย่างที่กล่าวไปแล้วว่า การท่องเที่ยวเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น เริ่มต้นจากการรวมกลุ่มของกลุ่มสตรีทอผ้า เพื่อนำกำไรส่วนหนึ่งที่ได้มาพัฒนาชุมชน ให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ผ่านการสร้างเครือข่ายและสร้างความเข้าใจกับกลุ่มอาชีพในพื้นที่ เช่น การขอความร่วมมือจากกลุ่มหัตถกรรมทอไม้ และสวนเกษตร เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมและซื้อสินค้า หรือแม้แต่การขอความร่วมมือจากผู้สูงอายุในชุมชนในการแสดงฟ้อนรำ ต้อนรับนักท่องเที่ยวไปพร้อมๆ กับสนับสนุนให้เยาวชนที่มีความสามารถทางด้านดนตรีไทยเข้าร่วมการแสดง เพื่อเป็นการสร้างรายได้ อีกทางหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าความร่วมมือร่วมใจและความเป็นปึกแผ่นของชุมชนบ้านนาต้นจั่นนั้น เกิดขึ้นจากความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของคนชุมชนเอง ที่มีการเริ่มต้นจากผู้นำ ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของสมาชิกในชุมชนที่นอกจากจะมีความริเริ่มที่อยากจะพัฒนาพื้นที่ชุมชน อีกทั้งยังต้องมีความหนักแน่นและเข้มแข็ง และเป็นกำลังสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่เกิดในชุมชนไปพร้อมๆ กับสมาชิกชุมชนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีอีกด้วย

3. ด้านการจัดการของบ้านนาต้นจั่น

กรอบการวิเคราะห์คือชุมชนมีการกำหนดกฎกติกาในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว โดยมีฝ่ายบริหารการดำเนินงานกิจกรรมที่ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกในชุมชน เป็นผู้ชี้ขาดมติต่างๆ เพื่อให้เกิดกลไกในการทำงานและจัดการการท่องเที่ยว รวมไปถึงสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ ผ่านการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีการจัดตั้งกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เช่น การประชุมประจำเดือนของบ้านนาต้นจั่น ถือเป็นวิถีปฏิบัติของชุมชนที่ดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานาน นับตั้งแต่มีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นมา โดยทุกวันที่ 7 ของเดือน สมาชิกในชุมชนจะมาประชุมพร้อมเพรียงกัน เพื่อแจ้งข่าวสารและหามติข้อตกลงตามวาระโอกาสที่แตกต่างกันไป และเมื่อจบการประชุม สมาชิกในชุมชนจะยึดถือมติของที่ประชุมเป็นหลัก และทำตามเสียงข้างมาก ตามหลักประชาธิปไตยเสมอ หรือแม้แต่ข้อตกลงของการกระจายรายได้และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สมาชิกอย่างเป็นธรรม เช่น การหักเงินจำนวน 30 บาท จากค่าเข้าพักโฮมสเตย์ต่อนักท่องเที่ยว 1 คน ที่เจ้าของบ้านพักจะนำจ่ายกับประธานกลุ่มโฮมสเตย์ หรือแม้แต่การเก็บค่าเช่าจักรยาน ที่ตั้งให้มีผู้ดูแลการยืมและคืนจักรยาน โดยเก็บค่าเช่าจากนักท่องเที่ยวคันละ 30 บาท แบบไม่จำกัดเวลา ซึ่งจากหักค่าดูแลรักษาจักรยานแล้ว รายได้ที่เหลือนั้นจะนำเข้าสู่กองกลางเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีการหักรายได้จากกลุ่มรถอีแต๊กและรถนำเที่ยวขึ้นดอย โดยจะหักรอบละ 50 บาท จากค่าใช้จ่ายต่อรอบเช่นกัน เพื่อนำเงินจำนวนดังกล่าวไปพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างป้ายเข้าหมู่บ้าน ซ่อมแซมถนนที่เป็นเส้นทางคมนาคมหลักในชุมชน การปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบชุมชน และยังมีการแบ่งปันรายได้อีกส่วนหนึ่งเข้ากองทุนที่มีการจัดตั้งสำหรับช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มตามมติของกลุ่มเป็นต้น

4. ด้านการเรียนรู้กับบ้านนาต้นจั่น

กรอบการวิเคราะห์คือชุมชนจำเป็นต้องมีลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง การมีระบบจัดการนั้นก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านและผู้มาเยือนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมได้ บ้านนาต้นจั่นสามารถนำวิถีชีวิตชนบท วัฒนธรรมการทอผ้าและภูมิปัญญาการทำผ้าทอหมักโคลน มาสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน อีกทั้งบ้านนาต้นจั่นเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีวัฒนธรรมสืบทอดจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้และสืบสานให้กับคนรุ่นใหม่ได้เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้

อีกมุมมองหนึ่งด้านการเรียนรู้กับบ้านนาต้นจั่นนั้น ไม่ได้มีเพียงกิจกรรม วิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมเท่านั้นที่น่าสนใจ แต่ยังมีเรื่องราวการต่อสู้และวิถีฝ่าฟันกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างทางของการพัฒนาจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีชื่อเสียงจนทุกวันนี้ได้ ซึ่งในมุมมองของความเข้มแข็งในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องดังกล่าว ส่งผลให้บ้านนาต้นจั่นนั้นเป็นต้นแบบ และแหล่งศึกษาดูงานจากทั้งสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือแม้แต่หมู่บ้านการท่องเที่ยว โดยชุมชนด้วยกันเองอีกด้วย ซึ่งทางสมาชิกของชุมชนต่างเต็มใจเป็นอย่างมากในการแลกเปลี่ยนซึ่งกัน และกัน เพราะทางสมาชิกหวังเสมอว่าการแลกเปลี่ยนระหว่างทั้งชุมชนและผู้มาศึกษาดูงานจาก ภายนอกนั้น จะช่วยพัฒนากระบวนการต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ได้

และอีกด้านหนึ่งที่ผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นอีกหนึ่งประการที่สำคัญ และควรตระหนักถึงในการ จัดองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ยังไม่ถูกกล่าวถึงมากเท่าที่ควร คือ ด้านการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว (2549) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบของการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรต้องมีตลาดการท่องเที่ยวอยู่ในบริเวณใกล้เคียง หรือมีโอกาสที่นักท่องเที่ยว จากแหล่งท่องเที่ยวอื่นจะสามารถเดินทางเข้าถึงชุมชนได้ค่อนข้างสะดวก สมคุณภาพทางด้านราคา ถือเป็นการเพิ่มโอกาสในการเป็นที่รู้จัก และเพิ่มฐานนักท่องเที่ยวให้กว้างมากขึ้น นั่นคือ

5. ด้านการตลาดของบ้านนาต้นจั่น

เป็นที่ทราบกันดีว่าอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก และบ้านนาต้นจั่นตั้งอยู่ห่างจากอุทยานประวัติศาสตร์ ศรีสัชนาลัย ประมาณ 30 กิโลเมตร จึงเป็นอีกข้อได้เปรียบในเรื่องของเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน บ้านนาต้นจั่น ด้วยกิจกรรมที่โดดเด่น อีกทั้งการรณรงค์ด้วยรางวัลต่างๆ ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการที่จะเข้ามาสัมผัสบรรยากาศอย่างแท้จริง ประกอบกับบ้านนาต้นจั่นได้มีการทำประชาสัมพันธ์และการตลาด ผ่านช่องทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Facebook) ในการติดต่อสื่อสารกับลูกค้า จนทำให้เกิดการ แนะนำและบอกต่อจากผู้ที่เคยมาเยือนด้วยเหตุนี้ทำให้บ้านนาต้นจั่นเป็นที่นิยมอย่างรวดเร็ว ในระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา ซึ่งรางวัลและชื่อเสียงที่ได้มาจากความพยายามของสมาชิกในชุมชนนั้น ส่งผลให้มีผู้คนจากสื่อต่างๆ ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งสื่อหลักและสื่อโซเชียล ต่างก็เข้ามา ถ่ายทำรายการ สัมภาษณ์กลุ่มอาชีพต่างๆ รวมไปถึงรีวิวที่พัก อาหาร และกิจกรรมภายในชุมชน ถือว่าเป็นอีกหนึ่งช่องทางการขยายฐานการตลาดและลูกค้าทางอ้อมที่ถือว่าได้ผลเป็นอย่างมาก เพราะจากการสอบถามพูดคุยกับนักท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่ รู้จักและมีความสนใจอยากจะมาบ้านนาต้นจั่นจาก สื่อโซเชียลเป็นส่วนมาก

ภาพ 4 หน้าเพจเฟซบุ๊กโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย

ที่มา: <https://www.facebook.com/HomeStayBannaTonChan>

ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น

ปัจจัยที่นำมาสู่การประสบความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น ประกอบด้วย 1) วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ที่มีเอกลักษณ์ 2) ผู้นำกลุ่มมีวิสัยทัศน์และการบริหารโดยยึดหลักธรรมมาภิบาล 3) ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือข่ายที่ตั้งอยู่บนกฎระเบียบข้อตกลง 4) ความตื่นตัวในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก 5) มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่ายสามารถอธิบายในรายละเอียดได้ดังนี้

1. วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ที่มีเอกลักษณ์

พบว่า ชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีทุนทางสังคมสูงและเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ยึดถือประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และสืบสานตามแนวทางที่บรรพบุรุษวางรากฐานและสามารถนำวิถีเหล่านี้แบ่งปันให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจคุณค่าของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญา อาทิ ภูมิปัญญาผ้าทอหมักโคลน วิถีชีวิตชนบทและการทำเกษตร ประเพณีแห่ช้างขึ้นโฮง ประเพณีลงผีเจ้าปู่พญาแก้ว เป็นต้น บ้านนาต้นจั่นเป็นอีกชุมชนท่องเที่ยวที่ยังคงสามารถรักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่และยังคงเอกลักษณ์ ไม่กลืนกลายและไหลไปตามกระแส แม้นักท่องเที่ยวจะเข้ามาในชุมชนจำนวนมากเพียงใด ถือเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามา

สัมผัสวิถีชีวิตให้เข้ามาเรียนรู้ พร้อมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างเจ้าของพื้นที่และนักท่องเที่ยวเอง

ข้าวเป็บ การนำภูมิปัญญาทางด้านอาหารอย่างข้าวเป็บ มาเป็นจุดดึงดูดและกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งคำว่า “เป็บ” แปลว่า พบ ในภาษาถิ่น ข้าวเป็บที่ถือเป็นอาหารท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ด้วยกรรมวิธีและวัตถุดิบดั้งเดิม โดยการทำแป้งสกละเลงบนผ้าขาวบางที่ขึงตึงบนชิงฉิ่ง ใส่วุ้นเส้น ผักบุง กะหล่ำปลีหั่นฝอย และไข่ วัตถุดิบหาได้จากในท้องถิ่น เช่น การเตรียมแป้งข้าวเจ้าเอง หรือแม้กระทั่งผักนานาชนิด ที่จะเพิ่มรสชาติเป็นไส้ที่ห่ออยู่ภายในแป้งที่ปลูกเองตามครัวเรือนในชุมชน ทานกับน้ำซุบที่มีรสชาติเฉพาะตัว เรียกได้ว่าเป็นอาหารเพื่อสุขภาพที่นักท่องเที่ยวต่างติดใจ และปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบของข้าวเป็บ ให้มีความหลากหลายและทันสมัยมากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว แต่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นข้าวเป็บที่เป็นอาหารท้องถิ่นได้อย่างครบถ้วน

ข้าวเป็บดั้งเดิม

ข้าวเป็บทะเล

ข้าวเป็บแห้ง

ภาพ 5 ข้าวเป็บ อาหารท้องถิ่น

ผ้าหมักโคลน ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เมื่อหลังจากทำการทอเสร็จแล้ว จะมีการนำผ้าทอดังกล่าวไปหมักในโคลน เพื่อให้ผ้าทอนั้นมีเส้นใยที่นุ่มลื่นใส่สบายเมื่อนำมาตัดเย็บสวมใส่ อันมีที่มาจากบรรพบุรุษสังเกตเห็นว่าเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ที่ใส่ไปทำงานจนเลอะโคลนนั่น เนื้อผ้ามีความนุ่มกว่าเนื้อผ้าปกติ จึงมีการการถ่ายทอดและสืบต่อภูมิปัญญาดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งสีที่ใช้ในการย้อมผ้า นั้นล้วนแต่เป็นสีที่ได้จากธรรมชาติทั้งหมด ดังนี้

ลูกมะเกลือ = สีดำ	ใบมะม่วง = สีเขียวเข้ม
ใบจัน = สีเขียวอ่อน	ใบสะเดา = สีชมพู
ไม้ฝาง = สีแดง	ไม้เพกา = สีเหลือง
แก่นขนุน = สีเหลือง	เปลือกมังคุด = สีม่วง
ใบหูกวาง = สีเขียว	เปลือกสะเดา = สีกะปิ

ผ้าหมักโคลนนี้ ถือเป็นหนึ่งในรายได้สำคัญของชุมชนบ้านนาต้นจัน ถือเป็นการยกภูมิปัญญามาสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัว และสร้างมูลค่า รวมไปถึงสร้างชื่อเสียงให้บ้านนาต้นจันเป็นที่รู้จักในวงกว้างอีกด้วย

การย้อมสีธรรมชาติ
และหมักโคลน

สีไหมจากการย้อมธรรมชาติ

สินค้าจากผ้าหมักโคลน

ภาพ 6 ผ้าหมักโคลน สินค้าสร้างชื่อบ้านนาต้นจัน

ตุ๊กตาบาร์โหน ที่เป็นอีกหนึ่งสิ่งขึ้นชื่อของบ้านนาต้นจัน เป็นของเล่นที่ทำจากไม้ เกิดจากการระลึกลึกลับเมื่อครั้งที่ต้องการให้เด็กๆ ในชุมชนได้ออกกำลังกายและมีรูปร่างสูง พระจึงทำบาร์โหนไว้ที่วัด แต่ยุคสมัยที่เปลี่ยนไปทำให้เด็กๆ เปลี่ยนไปออกกำลังกายด้วยวิธีอื่นแทน จึงได้มีการทำสร้างตุ๊กตาจำลองขึ้นมา เริ่มต้นจากการประดิษฐ์จากกระดาษและเปลี่ยนมาเป็นไม้ จนถึงปัจจุบัน ที่มีไซเป็นเพียงแคของเล่นเท่านั้น ยังสามารถเป็นอุปกรณ์ในการบริหารนิ้วมือได้อีกด้วย และเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวเมื่อมาเยือนบ้านนาต้นจัน

ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ที่ชาวบ้านนาต้นจันยังคงรักษาและปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต ถือเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ยึดโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเอาไว้ได้เป็นอย่างดี เอื้อให้เกิดเป็นอีกปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตุ๊กตาบาร์โหน

ภาพ 7 ตุ๊กตาบาร์โหน สินค้าที่ระลึกบ้านนาต้นจัน

2. ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็งและมีการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

จุดเริ่มต้นของบ้านนาต้นจันในการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดจากกลุ่มสตรี นำโดย ป้าเสงี่ยม แสงวลาภ ประธานกลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาต้นจัน และประธานกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านนาต้นจัน เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือจากทั้งสมาชิกในชุมชน และหน่วยงานภายนอกอื่นๆ จำนวนมาก ถือเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาและริเริ่มการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจัน มีลักษณะของความเป็นผู้นำและมีการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล กล่าวคือ

หลักนิติธรรม คือการปฏิบัติตามกฎ ข้อระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ อย่างเป็นธรรม เห็นได้จากความคิดริเริ่มจากจดทะเบียนทะเบียนกลุ่มทอผ้าให้เป็นเป็นสหกรณ์ทอผ้าบ้านนาต้นจัน และยื่นขอขึ้นทะเบียนมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยในปี พ.ศ. 2551 มีการกำหนดกฎกติกา เพื่อให้สมาชิกกลุ่มต่างๆ ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดโดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ และความเป็นธรรมของสมาชิกเป็นหลัก

หลักคุณธรรม คือการยึดมั่นในความถูกต้อง ซื่อสัตย์และสุจริต ซึ่งความเด็ดขาด และการวางตัวที่ดีของผู้นำของชุมชนบ้านนาต้นจัน ทำให้สมาชิกในชุมชนไว้วางใจและพร้อมจะร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างพร้อมเพรียงกัน

หลักความโปร่งใส การบริหารงานที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของการเป็นผู้นำที่ดี ซึ่งในส่วนนี้ผู้นำบ้านนาต้นจันแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจน สามารถสร้างความพึงพอใจ และความไว้วางใจได้เป็นอย่างดีให้กับสมาชิกในชุมชน

หลักการมีส่วนร่วม ในทุกการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่นั้น หากต้องการการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมนั้น จำเป็นจะต้องมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มสามารถเสนอความเห็น ซึ่งบ้านนาต้นจันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผ่านหลักการมีส่วนร่วมเสมอมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะทุกคนเห็นแก่ประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้นในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจัน

หลักความรับผิดชอบ เป็นอีกข้อสำคัญต่อการบริหารจัดการ ซึ่งป่าเสีียมก็ปฏิบัติข้อนี้ได้ดี เป็นที่ยอมรับของสมาชิก ไม่นิ่งเฉยกับปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมจะเป็นแนวหน้าในการหาข้อยุติของปัญหาที่เกิดขึ้น และปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง แต่ก็ไม่รวบรวมอำนาจการดำเนินงานและตัดสินใจไว้ในมือแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น ป่าเสีียมยังมีการกระจายหน้าที่และภาระงานอื่นๆ ให้กับคณะกรรมการ และสมาชิกที่มีความรู้และความสามารถเข้ามาร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างทั่วถึงอีกด้วย

หลักความคุ้มค่า ทุกกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเกิดขึ้นในชุมชนบ้านนาต้นจั่น จะผ่านการหารือจากที่ประชุม เพื่อฟังความเห็นจากสมาชิกเป็นหลัก โดยยึดถือความคุ้มค่าของทรัพยากรที่จะต้องแลกมาว่ามีความคุ้มค่าเพียงใด จึงถือได้ว่าการมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งเป็นอีกปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านนาต้นจั่นนั้นประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับเช่นในปัจจุบัน

ภาพ 8 คุณป่าเสีียม แสงวลาภ

ที่มา: <https://www.facebook.com/HomeStayBannaTonChan>

3. ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาติที่ตั้งอยู่บนกฎระเบียบข้อตกลง

กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจันทน์นั้นเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มสตรีในชุมชนที่ต้องการหางบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชน และต้องการหารายได้เสริม เพื่อช่วยเหลือครอบครัว โดยการดำเนินกิจกรรมใดๆ นั้น จะตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อใจ พร้อมไปกับการดูแลซึ่งกันและกัน ไม่เอาเปรียบ และที่สำคัญคือ ความรักใคร่สามัคคีเยี่ยงญาติครอบครัว เพราะก่อนหน้าที่ชุมชนบ้านนาต้นจันทน์ จะประสบผลสำเร็จจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนได้นั้น สมาชิกในชุมชนต่อสู้กันมาด้วยความยากลำบาก ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ที่สะท้อนออกจากรีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ เรียกได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่ดี ที่ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้

ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาติ ไม่ได้ส่งผลต่อการเอื้อประโยชน์ในทางมิชอบใดๆ แต่อย่างใด เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมดนั้นตั้งอยู่บนกฎระเบียบข้อตกลง ผ่านการประชุมหารือเพื่อหาข้อสรุป บนพื้นฐานของหลักประชาธิปไตยเป็นที่ตั้ง หากสมาชิกกระทำผิดข้อตกลง จะได้รับบทลงโทษตามที่ได้มีการตกลงกันไว้ โดยไม่มีข้อยกเว้นเช่นกัน และการที่สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบและข้อตกลง พบว่าสมาชิกให้ความร่วมมือในการถือปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อตกลง ปัจจุบันนี้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้บ้านนาต้นจันทน์สามารถยกระดับตนเองเป็น การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้สำเร็จ

4. ความตื่นตัวในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก

ช่วงแรกของการเริ่มต้นดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านนาต้นจันทน์นั้น เกิดปัญหาอุปสรรคมากมาย เช่น การสื่อสารทางด้านภาษากับชาวต่างชาติ การทำบัญชี ทักษะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าหมักโคลน หรือแม้กระทั่งการบริหารจัดการ จึงทำให้การจัดกิจกรรมนั้นๆ ติดขัดพอสมควร แต่เมื่อกลุ่มได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองจากทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือแม้กระทั่งการหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องนั้นเข้ามาให้ความรู้ สมาชิกต่างมีความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการพัฒนาตัวเอง เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างเช่น การฝึกอบรมการเย็บผ้าด้วยมือ ที่จัดโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอศรีสัชชนาลัย เพื่อเพิ่มมูลค่าของชิ้นงาน หรือแม้แต่การเข้ารับการอบรมการปฐมพยาบาลเบื้องต้น จากกลุ่ม อสม.ภายใต้การควบคุมดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตึก เป็นต้น โดยนำเอาองค์ความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และปัจจุบันสมาชิกสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติในระดับพื้นฐานได้ รวมไปถึงทักษะในการบริหารจัดการที่มีความคล่องตัวมากขึ้น รวมถึงการมีสมาชิกเป็นคนรุ่นใหม่เข้ามาสานต่อกิจกรรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น

5. มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย

เดิมที่ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีน้อยมาก เพราะชุมชนเริ่มต้นกิจกรรมการท่องเที่ยวจากการตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ ที่เมื่อเข้าพัก กิจกรรมที่ต้องเยี่ยมชม คือ การทอผ้า การหมักผ้าด้วยโคลน อย่างไรก็ตามพบว่าหากชุมชนต้องการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่ได้รับความนิยมจำเป็นต้องมีกิจกรรมที่หลากหลายและมากพอสำหรับรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว จึงได้เริ่มมีการขอความร่วมมือกับกิจการที่เป็นปัจเจกในการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้เข้าชม ซึ่งในระยะแรกนั้น คือ การแวะชมวิถีผลิตตุ๊กตาบาร์โหน และร้านข้าวเป็ยบายเที่ยง ซึ่งได้รับเสียงตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ต่อมาเริ่มมีการเชิญชวนสมาชิกในชุมชนคนอื่น ๆ จัดตั้งกลุ่มกิจกรรมเพิ่มเติม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มดนตรีไทยที่จะมีการแสดงให้กับนักท่องเที่ยว ด้วยเพลงกลอน เนื้อหาและสำเนียงท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ที่จะทำไปพร้อมกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ ถือเป็น การต้อนรับแบบพื้นถิ่น มีการบรรเลงดนตรีไทย จากเยาวชนในชุมชนที่มาร่วมกันฝึกซ้อม ในช่วงเวลาว่าง ถือเป็น การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และถือเป็น การลดความห่างของช่วงอายุของผู้สูงอายุและเยาวชนให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น และยังเป็น การกระจายรายได้ให้กับกลุ่มอื่นๆ อีกทางหนึ่ง ด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ เครือข่ายภายนอกชุมชนที่สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น ได้สำเร็จนั้น โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า หน่วยงานภาครัฐมีส่วนสำคัญ ในการเข้ามามีบทบาทพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และถือเป็นอีกปัจจัยสำคัญ ที่ส่งผลให้ บ้านนาต้นจั่นประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยกตัวอย่างเช่น กรมพัฒนาชุมชนที่เข้ามาสนับสนุนกลุ่มอาชีพทอผ้า ที่มีการพัฒนามาจนเป็นสหกรณ์ทอผ้าบ้านนาต้นจั่น ในปัจจุบัน ซึ่งการจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์นั้น นอกจากจะมีความมั่นคงและมีระเบียบแบบแผนในการ ดำเนินงานแล้ว ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในการหาตลาดกระจายสินค้าให้กับกลุ่ม รวมไปถึง การหาเงินทุนด้วย หรือแม้แต่การถูกเสนอชื่อจากกรมอุตสาหกรรมให้เข้าประกวดในโครงการ หมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบทเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ตัวแทนจากชุมชนร่วมศึกษา ดูแนวทางการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำประสบการณ์และวิธีการ ดำเนินงานมาพัฒนาชุมชน หรือแม้แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ได้เล็งเห็นความสำคัญในการจัด กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านนาต้นจั่น โดยเข้ามาให้การส่งเสริมและสนับสนุน การ ปรับปรุงทัศนียภาพ ป้ายบอกทาง รวมไปถึงการปรับปรุงและซ่อมแซมเส้นทางสัญจรเข้าถึงหมู่บ้านให้ มีความเรียบร้อย และที่สำคัญยังช่วยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ตามที่สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนนั้นร้องขอไปตามความเหมาะสม

การประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น

เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 215 คน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) จากกลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 12 กลุ่ม โดยแยกประเภทกลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชน ออกเป็นประเภทของงาน ได้ออกมาเป็น งานฝีมือและงานบริการ ซึ่งจะแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน เศรษฐกิจและสังคม

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน เศรษฐกิจ และสังคมของกลุ่มตัวอย่าง สามารถแบ่งออกได้ดังนี้ เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพในชุมชน สถานภาพ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว การรับรู้ข่าวสาร ของครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 215 คน สามารถอธิบายแยกเป็นรายข้อ

พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 79.5 และ 20.5 ตามลำดับ โดยมีช่วงอายุอยู่ในระหว่าง 41 - 60 ปี มากที่สุด คิดเป็น 59.1 และประกอบอาชีพเกษตรกรและรับจ้างทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ โดยคิดเป็น 59.1 และ 30.2 ตามลำดับ อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ไม่ได้มีสถานภาพในชุมชนเป็นผู้นำกลุ่ม หรือผู้นำชุมชนใดเลย คิดเป็นร้อยละ 87.4 นอกจากนี้มีสถานภาพการสมรสมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.7 โดยไม่ได้เป็นหัวหน้าครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 81.9 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว อยู่ระหว่าง 4 - 6 คน มากที่สุด คือ ร้อยละ 85.6 โดยส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 76.7 นอกจากนี้ยังมีระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 20 ปี มากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 90.6 โดยส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนจะมีการรับรู้ข่าวสารจากคณะกรรมการชุมชน วิทยุ/โทรทัศน์ ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน และอินเทอร์เน็ต ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 60.9 (ตาราง 6)

ตาราง 6 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน เศรษฐกิจและสังคม

ข้อมูล	ความถี่	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	44	20.5
หญิง	171	79.5
รวม	215	100.0
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	0	0.0
20 - 40 ปี	39	18.1
41- 60 ปี	127	59.1
61 - 80 ปี	45	20.9
มากกว่า 80 ปี	4	1.9
รวม	215	100.0
อาชีพ		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	4	1.9
เกษตรกร	127	59.1
รับจ้างทั่วไป	65	30.2
รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	1	0.5
ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	14	6.5
พนักงานบริษัท / ห้างร้าน	0	0.0
นักเรียน / นักศึกษา	4	1.9
อื่นๆ	0	0.0
รวม	215	100.0
สถานภาพในชุมชน		
เป็นผู้นำชุมชน	5	2.3
ไม่ได้เป็นผู้นำชุมชน	199	92.6
ผู้นำกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ คณะกรรมการกลุ่มทอผ้าและ กลุ่มโฮมสเตย์ และผู้นำตุ๊กตาบาร์โหน	11	5.1
รวม	215	100.0

ข้อมูล	ความถี่	ร้อยละ
สถานภาพ		
โสด	12	5.6
สมรส	180	83.7
หย่าร้าง/หม้าย	23	10.7
รวม	215	100.0
สถานภาพในครอบครัว		
หัวหน้าครอบครัว	39	18.1
สมาชิกในครอบครัว	176	81.9
ผู้อาศัย	0	0.0
รวม	215	100.0
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	165	76.7
มัธยมศึกษา	42	19.5
อนุปริญญา / ปวช. / ปวส.	3	1.4
ปริญญาตรี	5	2.3
สูงกว่า ปริญญาตรี	0	0.0
อื่นๆ	0	0.0
รวม	215	100.0
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1 - 3 คน	31	14.4
4 - 6 คน	184	85.6
7 - 10 คน	0	0.0
มากกว่า 10 คน	0	0.0
รวม	215	100.0
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน		
ต่ำกว่า 1 ปี	0	0.0
1 - 5 ปี	5	2.3
6 - 10 ปี	4	1.9

ข้อมูล	ความถี่	ร้อยละ
11 - 15 ปี	2	0.9
16 - 20 ปี	1	0.5
มากกว่า 20 ปี	203	94.4
รวม	215	100.0
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
น้อยกว่า 5,000 บาท	0	0.0
5,001 - 10,000 บาท	131	60.9
10,001 - 15,000 บาท	80	37.2
15,001 - 30,000 บาท	4	1.9
30,001 - 50,000 บาท	0	0
50,000 บาทขึ้นไป	0	0
รวม	215	100.0

ส่วนที่ 2 มาตรฐานการบริการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวในรายละเอียดของตัวชี้วัดตามเกณฑ์การประเมิน จะพบว่า

ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการประเมินได้ 3.92 คะแนน อยู่ในระดับดีเยี่ยม พบว่า บ้านนาต้นจันทน์ในส่วนของการมีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม และให้เหตุผลว่า การต้องกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงาน ให้กับกลุ่มนั้น จะเป็นการสร้างกรอบที่ปิดการทำงานของสมาชิกมากเกินไป ทำให้เกิดความไม่คล่องตัว รวมไปถึงทางกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจันทน์มองว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ทำกันอยู่ในปัจจุบันนี้ ทำกับด้วยความตั้งใจ ตามแบบที่สมาชิกเข้าใจเป็นส่วนใหญ่ แต่อยู่บนมาตรฐานที่ตกลงร่วมกัน จึงไม่ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานแต่อย่างใด (ตาราง 7 และ 8)

ตาราง 7 ผลการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 1: ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
ด้านที่ 1: ด้านการ บริหารจัดการ การท่องเที่ยว โดยชุมชน	1.1 การบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีประสิทธิภาพ	<p>1. มีการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริม การท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้รับการ รับรองจากหน่วยงานภาครัฐ และมี โครงสร้างการทำงาน แบ่งบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของ แต่ละหน้าที่</p> <p>☒ 1) มีการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อบริการ การท่องเที่ยวโดยเฉพาะ</p> <p>☒ 2) กลุ่มมีคำสั่ง หรือประกาศแต่งตั้ง ที่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ</p> <p>☒ 3) กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชน มีโครงสร้างการทำงาน</p> <p>☒ 4) กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ความ รับผิดชอบ</p> <hr/> <p>2. มีกรรมการกลุ่มส่งเสริม การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นคน ในชุมชนและมีบทบาทในการจัดทำและ ขับเคลื่อนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดย ชุมชน</p> <p>☒ 1) คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชน เป็นคนในชุมชน</p> <p>☒ 2) สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการ จัดทำแผน</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 3) สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและปรับปรุงแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
		☒ 4) มีการจัดเวทีเพื่อให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแผนการดำเนินงานอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
		3. กลุ่มมีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
		☐ 1) มีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ
		☐ 2) มีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานด้านสังคม วัฒนธรรม
		☐ 3) มีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม
		☒ 4) มีการบูรณาการการดำเนินงาน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
		☒ 5) มีรูปแบบการติดตามผลการดำเนินงานด้านต่างๆ ตามแผนการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		<p>4. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีทะเบียนประวัติข้อมูล สมาชิกที่เป็นปัจจุบัน</p> <p>☒ 1) มีทะเบียนประวัติสมาชิกกลุ่ม ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งรวมถึงข้อมูลการติดต่อสมาชิกต่างๆ</p> <p>☒ 2) มีผู้รับผิดชอบหลักดูแลทะเบียน ประวัติสมาชิกเข้า-ออก</p> <p>☒ 3) มีการเผยแพร่ข้อมูลตำแหน่ง หน้าที่ของสมาชิกกลุ่มส่งเสริมการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้คนในชุมชนทราบ</p> <p>☒ 4) มีการปรับปรุงข้อมูลสมาชิก กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เป็นปัจจุบันอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p>
1.2	<p>ข้อตกลงร่วมกันสำหรับ การบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีประสิทธิภาพ</p>	<p>5. กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันในการกระจาย รายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน</p> <p>☒ 1) มีข้อตกลงร่วมกันการจัดสรร รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้กับ สมาชิก อย่างเป็นธรรม เช่น เงินปันผล</p> <p>☒ 2) มีข้อตกลงร่วมกันในการจัดสรร รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว เพื่อการ พัฒนาชุมชนตามที่กำหนดร่วมกัน</p> <p>☒ 3) สมาชิกส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจ ข้อตกลงร่วมกันด้านการกระจายรายได้</p> <p>☒ 4) ข้อตกลงร่วมกันด้านการกระจาย รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ถูกนำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		<p>6. ข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการ ทรัพยากรด้านสังคม ประเพณี และ วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว</p> <p>☒ 1) มีข้อตกลงร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ วิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น การแต่งกาย ชุดพื้นเมือง การใช้ภาษาท้องถิ่น</p> <p>☒ 2) มีข้อตกลงร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การเล่นพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง</p> <p>☒ 3) รับรู้และเข้าใจข้อตกลงร่วมกันด้าน การบริหารจัดการทรัพยากรด้านสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม</p> <p>☒ 4) มีข้อตกลงด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากรด้านสังคม ประเพณี และ วัฒนธรรมถูกนำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม</p>
		<p>7. กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกัน ในการบริหารจัดการทรัพยากร ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยว</p> <p>☒ 1) มีข้อตกลงร่วมกันในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน ชุมชน เช่น การจัดการขยะจากท่องเที่ยว</p> <p>☒ 2) สมาชิกรับรู้ข้อตกลงร่วมกันด้าน การบริหารจัดการทรัพยากรด้านธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 3) ข้อตกลงร่วมกันด้านการจัดการ ทรัพยากรถูกนำไปปฏิบัติใช้อย่าง เป็นรูปธรรม ☒ 4) มีการยกระดับหรือขยายผลข้อตกลง ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรไปสู่วง กว้างมากขึ้น
1.3	ข้อควรปฏิบัติสำหรับ นักท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ	8. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว ☒ 1) มีข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว ☒ 2) สมาชิกส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจ ในข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว ☒ 3) มีช่องทางและสื่อการประชาสัมพันธ์ ข้อควรปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า ☒ 4) มีการประชุมเพื่อปรับปรุงข้อควร ปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นประจำ ทุกปี
		9. ข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว มีการนำไปปฏิบัติจริง ☒ 1) มีการนำข้อควรปฏิบัติสำหรับ นักท่องเที่ยวไปปฏิบัติใช้จริง ☒ 2) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ข้อควร ปฏิบัติการท่องเที่ยวภายในชุมชน ☒ 3) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ปฏิบัติตาม ข้อควรปฏิบัติการท่องเที่ยวภายในชุมชน ☐ 4) ได้รับการร้องเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรม นักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสมน้อยกว่า 5 ครั้ง/ปี

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
1.4	การพัฒนาบุคลากรในกลุ่มบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	<p>10. กลุ่มมีการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในกลุ่มฯ ให้มีความพร้อมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน</p> <p>☒ 1) มีกิจกรรมพัฒนาศักยภาพให้กับสมาชิกตามบทบาทหน้าที่อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p> <p>☒ 2) สมาชิกส่วนใหญ่สามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้</p> <p>☒ 3) ในแต่ละปีสมาชิกอย่างน้อยร้อยละ 50 เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาศักยภาพตนเอง</p> <p>☒ 4) สมาชิกส่วนใหญ่มีทักษะในการทำงานตามหน้าที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย</p> <hr/> <p>11. สมาชิกกลุ่มมีศักยภาพ ความรู้ และ ทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน</p> <p>☒ 1) สมาชิกมีทักษะในการประเมินผลและแก้ไขปัญหาด้านจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามบทบาทหน้าที่</p> <p>☒ 2) สมาชิกส่วนใหญ่มีความรู้และความเข้าใจในหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน</p> <p>☒ 3) สมาชิกส่วนใหญ่มีจิตอาสาเพื่อท้องถิ่น</p> <p>☒ 4) มีบุคลากรที่มีภาวะผู้นำอย่างน้อยร้อยละ 5</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
1.5	การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของทุกฝ่ายมีประสิทธิภาพ	<p>12. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมี ส่วนในการรับรู้ข่าวสาร การท่องเที่ยวในชุมชน</p> <p>☒ 1) มีการจัดประชุมเป็นประจำอย่างน้อย 6 ครั้ง/ปี โดยมีสมาชิกเข้าร่วมมากกว่าร้อยละ 50 ของทั้งหมด</p> <p>☒ 2) เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนที่มีไม่สมาชิกเข้าฟังการประชุม</p> <p>☒ 3) มีการเผยแพร่ข่าวสารด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง</p> <p>☒ 4) มีช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสาร เช่น การประชุม การประกาศจากหอกระจายข่าวสารจากผู้นำชุมชน เป็นต้น</p> <hr/> <p>13. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการส่งเสริมการเข้าร่วม กิจกรรมและการเป็นสมาชิกกลุ่มฯ</p> <p>☒ 1) กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มฯ ทุกกิจกรรมมีสมาชิกเข้าร่วมอย่างน้อยร้อยละ 50</p> <p>☒ 2) มีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนที่มีไม่สมาชิกกลุ่ม เข้าร่วมกิจกรรมของชมรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p> <p>☒ 3) มีการเปิดรับสมัครสมาชิกใหม่เพิ่มอย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง</p> <p>☒ 4) มีข้อกำหนดให้คนในชุมชนก่อนคนนอกชุมชนได้สมัครเป็นสมาชิกใหม่</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
1.6	การมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่ายต่างๆ เป็นไปอย่าง มีประสิทธิภาพ	<p>14. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ</p> <p>☒ 1) มีกลไก ช่องทางหรือกิจกรรม การทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มฯ กับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)</p> <p>☒ 2) มีการดำเนินกิจกรรมความร่วมมือ ระหว่างกลุ่มฯ กับภาคีเครือข่ายทั้งใน และนอกชุมชน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p> <p>☒ 3) มีเอกสารแสดงความร่วมมือกับ ภาคีเครือข่าย ในการจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวร่วมกัน เช่น MOU</p> <p>☒ 4) มีการประเมินผลการทำงานร่วมกับ แต่ละภาคีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อวางแผนการทำงานในอนาคตต่อไป</p> <hr/> <p>15. กลุ่มมีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชน</p> <p>☒ 1) มีภาคีเครือข่ายทางการตลาด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน</p> <p>☒ 2) มีการประชุมหารือวางแผน ความร่วมมือทางการตลาด อย่างน้อย 1 ครั้ง/ปี</p> <p>☒ 3) มีเอกสารแสดงความร่วมมือกับ ภาคีเครือข่ายทางการตลาด ร่วมกัน เช่น เอกสารความร่วมมือ MOU</p> <p>☒ 4) มีกิจกรรมความร่วมมือทางการตลาด อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เช่น การออกบูธ นำเสนอกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
1.7	การจัดการการตลาดและ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	<p>16. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการส่งเสริมการตลาด ที่เหมาะสมกับชุมชน</p> <p>☒ 1) มีการกำหนดกลุ่มนักท่องเที่ยว เป้าหมายที่เหมาะสมกับชุมชน</p> <p>☒ 2) มีการรวบรวมข้อมูลสถิติ นักท่องเที่ยวในพื้นที่</p> <p>☒ 3) มีการประชุมเพื่อวางแผนการ ส่งเสริมการตลาดอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p> <p>☒ 4) มีกิจกรรมส่งเสริมการตลาดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p> <hr/> <p>17. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน</p> <p>☒ 1) มีสื่อประชาสัมพันธ์การ ท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างน้อย 1 รูปแบบ เช่น แผ่นพับ คู่มือท่องเที่ยว เว็บไซต์ ฯลฯ</p> <p>☐ 2) มีปฏิทินกิจกรรมท่องเที่ยว ของชุมชนในรอบ 1 ปี</p> <p>☒ 3) มีแผนที่หรือข้อมูลเส้นทาง การเดินทางเข้าสู่ชุมชน หรือมีแผนที่ ท่องเที่ยวในชุมชน</p> <p>☒ 4) มีการเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์ ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบตามช่องทาง ต่างๆ</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
1.8	ระบบบัญชีและการเงิน มีประสิทธิภาพ	<p>18. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีระบบบริหารจัดการการเงิน การบัญชี ที่มีประสิทธิภาพ</p> <p>☒ 1) มีบัญชีธนาคารหรือบัญชีเงินฝากของกลุ่ม ๆ โดยเฉพาะ</p> <p>☒ 2) มีสมุดควบคุมรายรับ - รายจ่ายที่เป็น ปัจจุบัน</p> <p>☒ 3) มีเหรียญกษาปณ์หรือผู้รับผิดชอบเรื่องการเงิน การบัญชีที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นมติของกลุ่มฯ</p> <p>☒ 4) มีเจ้าหน้าที่การเงินภายในกลุ่มฯ เป็นผู้รับผิดชอบทำบัญชีของกลุ่มฯ</p> <p>☒ 5) มีการตรวจสอบบัญชีโดยบุคคลภายนอก ซึ่งไม่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อกลุ่มฯ ในด้านใด</p> <p>☒ 6) มีการเปิดเผยข้อมูลด้านบัญชีและ ทรัพย์สินให้สมาชิกทราบอย่างน้อยไตรมาสละ 1 ครั้ง</p>
1.9	เด็กและเยาวชนได้รับ การให้ความสำคัญในการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน	<p>19. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการให้ความสำคัญกับเยาวชนในการ เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มฯ</p> <p>☒ 1) มีการรวมกลุ่มเยาวชนในชุมชน อย่างน้อย 1 กลุ่ม</p> <p>☒ 2) มีการเปิดโอกาสให้เยาวชนเป็นกรรมการ กลุ่ม อย่างน้อย 1 คน</p> <p>☒ 3) มีกิจกรรมพัฒนาศักยภาพเยาวชน ด้านใดด้านหนึ่ง อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p> <p>☒ 4) มีการเปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการท่องเที่ยว</p>

ตาราง 8 คะแนนการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 1: ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 1: ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน		คะแนน เต็ม	คะแนน ดิบ
เป้าประสงค์ที่ 1.1	การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมี ประสิทธิภาพ	4	3.25
เป้าประสงค์ที่ 1.2	ข้อตกลงร่วมกันสำหรับการบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 1.3	ข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 1.4	การพัฒนาบุคลากรในกลุ่มบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 1.5	การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายมีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 1.6	การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่างๆ เป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 1.7	การจัดการการตลาดและประชาสัมพันธ์การ ท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 1.8	ระบบบัญชีและการเงินมีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 1.9	เด็กและเยาวชนได้รับการให้ความสำคัญในการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน	4	4
รวม		36	35.25
คะแนนที่ได้		35.25/9	3.92

ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี ผลการประเมินได้ 4 คะแนนอยู่ในระดับดีเยี่ยม พบว่า บ้านนาต้นจั่นมีการจัดสรรรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม แจ้งให้สมาชิกทราบถึงรายได้พึงได้ รวมไปถึงมีการหักรายได้ส่วนหนึ่งให้กับกองทุนกลางสวัสดิการเพื่อสมาชิก โดยบ้านนาต้นจั่น มีกองทุนฌาปนกิจให้กับสมาชิกและครอบครัว ครั้งละ 3,000 บาท รวมไปถึงจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน เพื่อสาธารณประโยชน์ โดยหักจากเจ้าของโฮมสเตย์ต่อผู้เข้าพัก 10 บาท/คน กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นนั้น จะสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญให้กับผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยว และยังมี

การเปิดโอกาสให้เยาวชน สตรี ผู้พิการเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเสมอภาค อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ แต่ขอความร่วมมือให้ผลิตภัณฑ์นั้นมีพื้นฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (ตาราง 9 และ 10)

ตาราง 9 ผลการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
ด้านที่ 2: ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
ด้านที่ 2: ด้านการจัดการ เศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพ ชีวิตที่ดี	2.1 การจัดสรรรายได้มี ประสิทธิภาพ	<p>1. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม และทั่วถึง</p> <p>☒ 1) มีการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้กับสมาชิกอย่างเป็นธรรม ชัดเจน และแจ้งให้สมาชิกทุกคนรับทราบ</p> <p>☒ 2) มีการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้กับกองทุนกลางสวัสดิการเพื่อสมาชิก</p> <p>☒ 3) มีการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้กับกองทุนกลางพัฒนาชุมชนเพื่อใช้ในสาธารณประโยชน์</p> <p>☒ 4) มีการนำกองทุนกลางไปใช้สนับสนุนหรือจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์อย่างน้อยปีละ 1 กิจกรรม</p>
	2.2 การส่งเสริมการยกระดับ คุณภาพชีวิตที่ดีเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ	<p>2. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น</p> <p>☒ 1) กิจกรรมท่องเที่ยวที่จัดขึ้นมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 2) กลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรม ส่งเสริมสุขอนามัยและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน ☒ 3) กลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรม ส่งเสริมความสามัคคีของคนในชุมชน ☒ 4) กลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรม รณรงค์ให้ลด ละ เลิก อบายมุข และการค้าประเวณีอย่างน้อยปีละ 1 กิจกรรม
2.3	ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีคุณภาพ เพื่อเสริมสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว	3. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการส่งเสริมให้เกิดโอกาสในการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ชุมชน ☒ 1) เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนแก่นักท่องเที่ยว ☒ 2) มีการนำสินค้าชุมชนมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ☒ 3) มีภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาและเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายของสินค้าชุมชน ☒ 4) มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการคิดค้นหรือเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนใหม่ๆ 4. กลุ่มมีผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานจากภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่น ☒ 1) ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว มีพื้นฐานจากภูมิปัญญา

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 2) ผลผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว มีพื้นฐานจากทรัพยากรท้องถิ่น ☒ 3) ผลผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชน มีการพัฒนาให้สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน ☒ 4) ผลผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชน ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนได้รับมาตรฐานรับรองคุณภาพ
2.4	สิทธิมนุษยชนในการท่องเที่ยว ได้รับการให้ความสำคัญ	5. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนของทุกกลุ่มคนในการท่องเที่ยว ☒ 1) ให้โอกาสเยาวชน สตรี คนชรา คนพิการ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค ☒ 2) มีมาตรการควบคุมการใช้แรงงานเด็กในกิจกรรมที่เสี่ยงภัยหรือเบียดบังเวลาการเรียน ☒ 3) มีมาตรการป้องกันและไม่สนับสนุนการค้าประเวณี ☒ 4) ไม่มีการใช้แรงงานเด็ก มีความเสี่ยงอันตราย หรือทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษา

ตาราง 10 คะแนนการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 2: ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี

ด้านที่ 2: ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี		คะแนน เต็ม	คะแนน ดิบ
เป้าประสงค์ที่ 2.1	การจัดสรรรายได้มีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 2.2	การส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 2.3	ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีคุณภาพเพื่อเสริมสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว	4	4
เป้าประสงค์ที่ 2.4	สิทธิมนุษยชนในการท่องเที่ยวได้รับการให้ความสำคัญ	4	4
รวม		16	16
คะแนนรวม		16/4	4

ด้านที่ 3 ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ได้คะแนนน้อยที่สุด คือ 3.33 คะแนน แต่ยังคงอยู่ในระดับดีเยี่ยม พบว่า บ้านนาต้นจั่นมีกิจกรรมการที่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ และสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชนผ่านประสบการณ์จริง และคนในชุมชนส่วนใหญ่รับรู้ในมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ อีกทั้งยังมีการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายอย่างกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมการร้องเพลงกลอนรับขวัญนักท่องเที่ยว เป็นต้น (ตาราง 11 และ 12)

ตาราง 11 ผลการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 3: ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
ด้านที่ 3: ด้านการ อนุรักษ์และ ส่งเสริมมรดก ทางวัฒนธรรม	3.1 ฐานข้อมูลด้านมรดกวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยว เพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ	<p>1. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการจัดการข้อมูลทาง มรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว</p> <p>☐ 1) มีการสืบค้นและรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของชุมชน เช่น บันทึกประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น เป็นลายลักษณ์อักษร</p> <p>☒ 2) มีการนำข้อมูลมรดกวัฒนธรรม ของชุมชนมาใช้ในการท่องเที่ยว</p> <p>☒ 3) มีการสื่อความหมายข้อมูลมรดก วัฒนธรรมของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ ทราบ</p> <p>☐ 4) มีการประเมิน ปรับปรุงข้อมูล ทางมรดกวัฒนธรรมของชุมชนให้มี ความถูกต้องสมบูรณ์อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p>
	3.2 การเผยแพร่มรดกวัฒนธรรม ผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีประสิทธิภาพ	<p>2. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการเผยแพร่มรดก วัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยว โดยชุมชน</p> <p>☒ 1) มีช่องทางการเผยแพร่สื่อ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่ใช้วัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 2) มีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มืองค์ประกอบ เจริญวัฒนธรรมอย่างน้อย 1 รูปแบบ ☒ 3) มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ เรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชนผ่านประสบการณ์จริง ☒ 4) คนในชุมชนส่วนใหญ่รับรู้ ในมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่
3.3	การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม ท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ	3. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟู วัฒนธรรมท้องถิ่น ☒ 1) สมาชิกส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจ ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ ฟื้นฟู มรดกวัฒนธรรมชุมชน ☒ 2) สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วม ในกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดก วัฒนธรรมชุมชน ☒ 3) กลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรม อนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมชุมชน ร่วมกับภาคีต่างๆ อย่างน้อย 1 กิจกรรม ☒ 4) กลุ่มดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมชุมชนกับ ภาคีต่างๆ อย่างน้อย 1 ภาคี

ตาราง 12 คะแนนการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 3: ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

ด้านที่ 3: ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม		คะแนน เต็ม	คะแนน ดิบ
เป้าประสงค์ที่ 3.1	ฐานข้อมูลด้านมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ	4	2
เป้าประสงค์ที่ 3.2	การเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 3.3	การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ	4	4
รวม		12	10
คะแนนที่ได้		10/3	3.33

ด้านที่ 4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ได้คะแนน 3.60 อยู่ในระดับดีเยี่ยม พบว่า บ้านนาต้นจั่นยังขาดในส่วนของการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากบริเวณพื้นที่ของบ้านนาต้นจั่นติดต่อกับเขตภูเขาโดยรอบ และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมาจากอดีตที่ผ่านมา ทำให้บ้านนาต้นจั่นยังไม่มีกรรวบรวมข้อมูลดังกล่าว (ตาราง 13 และ 14)

ตาราง 13 ผลการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 4: ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
ด้านที่ 4: ด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นระบบ และยั่งยืน	4.1 การจัดการพื้นที่ เพื่อการท่องเที่ยวอย่าง มีคุณภาพ	1. กลุ่มมีส่วนร่วมในการ กำหนดการใช้พื้นที่ตาม วัตถุประสงค์ (Zoning) เพื่อการท่องเที่ยว ☒ 1) มีการร่วมประชุมกับภาคี ต่างๆ เพื่อวางแผนการใช้พื้นที่ สำหรับการท่องเที่ยว

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 2) มีการกำหนดแผนผังการใช้พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว ☒ 3) มีการทำเส้นทางท่องเที่ยวตามแผนผังการใช้พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว ☒ 4) มีการจัดทำแผนผังการแบ่งเขตการใช้พื้นที่ให้สมาชิกชุมชนและนักท่องเที่ยวทราบ
		2. กลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ☒ 1) มีแผนการกระจายจำนวนนักท่องเที่ยวตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ ☒ 2) มีแผนการลดผลกระทบทางลบต่อวัฒนธรรม/สิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมท่องเที่ยว ☒ 3) ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ☒ 4) มีการแจ้งขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า
		3. กลุ่มมีการพัฒนา ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่น เป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม ☒ 1) มีการพัฒนา ปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยว เช่น การปรับแต่งภูมิทัศน์ การตัดแต่งต้นไม้

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		<p>☒ 2) สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้สวยงามตามความเหมาะสม</p> <p>☒ 3) สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนได้รับการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความเหมาะสมและกลมกลืนกับสภาพท้องถิ่น</p> <p>☒ 4) กลุ่มมีกิจกรรมทำนุบำรุงภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p>
4.2	ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ	<p>4. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน</p> <p>☐ 1) มีการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นลายลักษณ์อักษร</p> <p>☒ 2) มีการนำข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาใช้ในการท่องเที่ยว ผ่านการสื่อความหมายต่างๆ</p> <p>☒ 3) มีการสื่อความหมายข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☐ 4) มีการประเมิน ปรับปรุง ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ดล้อมในชุมชนให้ มีความถูกต้อง
4.3	การเผยแพร่ภูมิปัญญา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวโดย ชุมชนมีประสิทธิภาพ	5. กลุ่มมีการเผยแพร่ภูมิปัญญา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยว โดยชุมชน ☒ 1) มีการเผยแพร่สื่อ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐาน อย่างน้อย 1 ช่องทาง ☒ 2) มีการจัดทำสื่อ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการ ท่องเที่ยวที่มืองค์ประกอบ เชิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างน้อย 1 รูปแบบ ☒ 3) มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว ได้เรียนรู้และสัมผัสภูมิปัญญา ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านประสบการณ์จริง ☒ 4) ชุมชนส่วนใหญ่มีการรับรู้ใน ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้น
4.4	การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในชุมชน มีประสิทธิภาพ	6. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในชุมชน

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		<p>☒ 1) รับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน</p> <p>☒ 2) มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน</p> <p>☒ 3) มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนร่วมกับภาคีต่างๆ</p> <p>☒ 4) ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนกับภาคีต่างๆ อย่างน้อย 1 ภาคี</p>
4.5	<p>การสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ</p>	<p>7. กลุ่มมีส่วนร่วมในการสร้างความตระหนักรู้ถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยว</p> <p>☒ 1) มีกิจกรรมการณรงค์ถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างน้อย 1 กิจกรรมต่อปี</p> <p>☒ 2) ส่วนใหญ่รับรู้ถึงความสำคัญในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 3) ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
		☒ 4) มีส่วนร่วมกับภาคีอย่างน้อย 1 ภาคีในการสร้างความตระหนักถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตาราง 14 คะแนนการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
ด้านที่ 4: ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ
และยั่งยืน

ด้านที่ 4: ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน		คะแนนเต็ม	คะแนนดิบ
เป้าประสงค์ที่ 4.1	การจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 4.2	ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ	4	2
เป้าประสงค์ที่ 4.3	การเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 4.4	การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 4.5	การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ	4	4
รวม		20	18
คะแนนรวม		18/5	3.6

ด้านที่ 5 ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้คะแนน 3.56 คะแนน อยู่ในระดับดีเยี่ยม พบว่า บ้านนาต้นจั่นมีการประเมินความพึงพอใจจากสมุดเยี่ยมที่แต่ละบ้านพักโฮมสเตย์มีประจำไว้ และจะนำผลที่ได้มาปรึกษาหารือกันในการประชุมประจำเดือนของกลุ่มท่องเที่ยว รวมทั้งมีจุดบริการนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและปลอดภัย เช่น ห้องน้ำ ป้ายบอกทาง จุดบริการนักท่องเที่ยว จุดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกชุมชน รวมถึงบริเวณการประกอบอาหารส่วนบุคคลและส่วนกลางมีความสะอาดถูกสุขอนามัย ในส่วนของทักษะของนักสื่อความหมายนั้น จะเน้นใช้ความเคยชินจากการเป็นสมาชิกในชุมชน ในการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยมีเพียงการตกลงถึงเนื้อหาหรือจุดศึกษาในชุมชนที่สามารถพานักท่องเที่ยวแวะชมได้เท่านั้น และยังไม่มีภาคีเครือข่ายในการให้ความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพเพิ่มเติม (ตาราง 15 และ 16)

ตาราง 15 ผลการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 5: ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
ด้านที่ 5: ด้านคุณภาพ การบริการ การท่องเที่ยว โดยชุมชน	5.1 การให้บริการด้านการท่องเที่ยว เป็นไปอย่างน่าพึงพอใจ	1. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการวัดระดับ ความพึงพอใจในการให้บริการ ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ☒ 1) มีเครื่องมือในการประเมิน ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เช่น แบบประเมิน สมุดเยี่ยม แบบสอบถาม ☒ 2) มีการสรุปผลการ ประเมินความพึงพอใจของ นักท่องเที่ยว ☒ 3) นำผลการประเมิน ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว มาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุง การให้บริการ

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 4) มีการเผยแพร่ผล การประเมินความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยว และผลการ ปรับปรุงการให้บริการแก่สมาชิก ☒ 5) มีการจัดทำบันทึกสรุป การประเมินความพึงพอใจ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อประโยชน์ของการถอด บทเรียน
5.	นักสื่อความหมายมีประสิทธิภาพ	2. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีนักสื่อความหมาย ที่มีประสิทธิภาพ ☒ 1) มีนักสื่อความหมายที่ สามารถถ่ายทอดข้อมูลด้านสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมในชุมชน ☐ 2) มีกิจกรรมพัฒนา/ เสริมสร้างศักยภาพของนักสื่อ ความหมายท้องถิ่นอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง ☐ 3) นักสื่อความหมายท้องถิ่น อย่างน้อยร้อยละ 30 ที่ได้รับ การเสริมสร้างศักยภาพสามารถ นำความรู้ไปใช้จริง ☐ 4) มีภาคีที่ร่วมกับชมรมฯ ในการพัฒนานักสื่อความหมาย ท้องถิ่นอย่างน้อย 1 ภาคี

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
5.3	จุดบริการการท่องเที่ยวมีคุณภาพ	<p>3. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก ความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว กลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถเข้าถึงจุดท่องเที่ยว ต่างๆ ได้</p> <p>☐ 1) ได้รับการอบรมการให้บริการ นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ</p> <p>☒ 2) มีกิจกรรมทางเลือกสำหรับ นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ</p> <p>☐ 3) มีอุปกรณ์ช่วยเหลือ นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ ให้สามารถเข้าถึง กิจกรรมท่องเที่ยวได้</p> <p>☐ 4) มีการประสานความร่วมมือ จากภาคีต่างๆ ในการจัดหา สิ่งอำนวยความสะดวกให้กับ นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ</p> <hr/> <p>4. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดย ชุมชนมีจุดบริการห้องน้ำที่สะอาด และเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว</p> <p>☒ 1) มีห้องน้ำสะอาดบริการ นักท่องเที่ยว</p> <p>☒ 2) ห้องน้ำมีจำนวนเพียงพอต่อ จำนวนนักท่องเที่ยว</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 3) มีเจ้าหน้าที่ดูแลความสะอาด ห้องน้ำ ☒ 4) ห้องน้ำได้รับการทำความสะอาด ให้พร้อมใช้อยู่เสมอ
		5. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีจุดบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม ที่ถูกลักษณะและเพียงพอ
		☒ 1) มีบริเวณประกอบอาหาร และเครื่องดื่มที่สะอาดถูกลักษณะ ☒ 2) อุปกรณ์ในการประกอบอาหาร และเครื่องดื่มสะอาดถูกลักษณะ เช่น อุปกรณ์ครัว ☒ 3) มีวิธีการประกอบอาหาร และเครื่องดื่มที่สะอาดถูกลักษณะ ☒ 4) มีการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเป็น ส่วนประกอบหลักในการประกอบอาหาร และเครื่องดื่ม ☒ 5) มีการจัดเตรียมอาหาร และเครื่องดื่มให้เพียงพอต่อจำนวน นักท่องเที่ยว
		6. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการบริการข้อมูลท่องเที่ยว ที่มีคุณภาพ ถูกต้อง เข้าถึงง่าย
		☒ 1) มีจุดบริการข้อมูลท่องเที่ยว ที่เห็นได้ชัดเจน สังเกตได้ง่าย ☒ 2) มีป้ายบอกจุดบริการข้อมูล ท่องเที่ยวที่ชัดเจน สังเกตได้ง่าย

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 3) เจ้าหน้าที่บริการข้อมูลท่องเที่ยวสามารถให้ข้อมูลได้ถูกต้อง ชัดเจน ☒ 4) เจ้าหน้าที่บริการข้อมูลท่องเที่ยวให้บริการด้วยอัธยาศัยที่ดี ☒ 5) มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่บริการข้อมูลท่องเที่ยวอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
		7. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีการจัดสรรจุดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกของชุมชน ☒ 1) มีจุดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกในชุมชน ☒ 2) มีป้ายบอกสถานที่จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกในชุมชนที่ชัดเจนและ สังเกตได้ง่าย ☒ 3) สินค้าที่จัดจำหน่ายเป็นสินค้าของชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์ ☒ 4) มีป้ายบอกข้อมูลสินค้าและราคาชัดเจน
		8. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีป้ายสื่อความหมายต่างๆ ที่ชัดเจนติดตั้งในจุดที่เหมาะสม ☒ 1) มีป้ายสื่อความหมายในจุดท่องเที่ยว ☒ 2) ป้ายสื่อความหมายมีข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน ☒ 3) ป้ายสื่อความหมายมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ☒ 4) มีการตรวจสอบสภาพของป้ายสื่อความหมายอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
5.4 การติดต่อประสานงานด้าน บริการมีประสิทธิภาพ		9. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีระบบการประสานงาน ด้านการบริการ ☒ 1) มีวิธีหรือขั้นตอนการจอง บริการการท่องเที่ยว ☒ 2) มีช่องทางและอุปกรณ์สื่อสาร เพื่อการจองบริการ การท่องเที่ยวที่ใช้งานได้จริง ☒ 3) มีช่องทางการสื่อสารภายใน ชุมชนฯ เพื่อประสานงานด้านการ บริการอย่างน้อย 1 ช่องทาง ☒ 4) มีบุคลากรที่มีทักษะ ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว อย่างน้อย 5 คน
5.5 เส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวมี ความปลอดภัย		10. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดย ชุมชนมีเส้นทางและกิจกรรม ท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย ☒ 1) เส้นทางมีความสะอาด ☒ 2) เส้นทางมีความปลอดภัย ☒ 3) เส้นทางมีแสงสว่างเพียงพอ ☒ 4) เส้นทางมีป้ายบอกทาง และป้ายเตือนภัยในจุดที่เหมาะสม ☒ 5) เส้นทางมีการดูแลรักษาอย่าง น้อยปีละ 1 ครั้ง
5.6 จุดบริการการท่องเที่ยว มีความปลอดภัย		☒ 1) จุดบริการการท่องเที่ยว มีความปลอดภัย

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
5.7	การบริหารจัดการวิธีการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนมีประสิทธิภาพ	☒ 1) การบริหารจัดการวิธีการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนมีประสิทธิภาพ
5.8	การบริหารจัดการกรณีฉุกเฉินมีประสิทธิภาพ	<p data-bbox="970 528 1362 674">13. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีแผนรองรับกรณีฉุกเฉินที่มีประสิทธิภาพ</p> <p data-bbox="970 696 1378 898">☒ 1) มีแผนรองรับกรณีการจัดการฉุกเฉิน เช่น อุบัติเหตุจากการใช้ยานพาหนะ การเจ็บป่วยกะทันหันภัยธรรมชาติ</p> <p data-bbox="970 920 1378 1010">☒ 2) มีการซักซ้อมแผนฉุกเฉินอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p> <p data-bbox="970 1032 1378 1234">☒ 3) มีกิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้และทักษะบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการรองรับกรณีฉุกเฉินอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง</p> <p data-bbox="970 1256 1378 1346">☒ 4) มีเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดการกรณีฉุกเฉิน</p> <p data-bbox="970 1379 1378 1525">14. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการในกรณีฉุกเฉินที่ชัดเจน</p> <p data-bbox="970 1547 1378 1592">☒ 1) มีผู้ประสานงานในกรณีฉุกเฉิน</p> <p data-bbox="970 1615 1378 1704">☒ 2) มีบุคลากรที่พร้อมให้บริการให้กรณีฉุกเฉินอย่างน้อย 5 คน</p> <p data-bbox="970 1727 1378 1816">☒ 3) มีเบอร์ติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกรณีฉุกเฉิน</p>

ด้านที่	เป้าประสงค์	ข้อประเมิน
		☒ 4) มีระบบการส่งต่อ ผู้ประสบภัย/ผู้ป่วย ไปยังภาคี เครือข่ายหรือ หน่วยงานที่มีความ เชี่ยวชาญหรือมืออาชีพในการ แก้ไขปัญหาอันเกิดจากกรณี อุกเหิน เช่น หน่วยกู้ภัย โรงพยาบาล คลินิก เป็นต้น

ตาราง 16 คะแนนการประเมินมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 5: ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 5: ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน		คะแนน	คะแนน
หมวดคุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ		เต็ม	ดิบ
เป้าประสงค์ที่ 5.1	การให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่าง น่าพึงพอใจ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 5.2	นักท่องเที่ยวมีความหมายมีประสิทธิภาพ	4	1
เป้าประสงค์ที่ 5.3	จุดบริการการท่องเที่ยวมีคุณภาพ	4	3.5
เป้าประสงค์ที่ 5.4	การติดต่อประสานงานด้านบริการมีประสิทธิภาพ	4	4
หมวดการเตรียมความพร้อมเรื่องความปลอดภัย			
เป้าประสงค์ที่ 5.5	เส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวมีความปลอดภัย	4	4
เป้าประสงค์ที่ 5.6	จุดบริการการท่องเที่ยวมีความปลอดภัย	4	4
เป้าประสงค์ที่ 5.7	การบริหารจัดการวิธีการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนมี ประสิทธิภาพ	4	4
เป้าประสงค์ที่ 5.8	การบริหารจัดการกรณีฉุกเฉินมีประสิทธิภาพ	4	4
รวม		32	28.5
คะแนนรวม		28.5/8	3.56

จากการประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น จากปัจจัยหลัก 5 ด้าน พบว่า ปัจจัยความสำเร็จสูงสุดได้แก่ ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี รองลงมาคือ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และอันดับต่ำสุด คือ ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามผลการประเมิน พบว่า บ้านนาต้นจั่นมีระดับความสำเร็จดีเยี่ยมในทุกๆ ด้าน (ตาราง 17)

ตาราง 17 ผลสรุปการประเมินมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น

ด้าน	คะแนนที่ได้	ระดับคะแนน
1. ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	3.92	ระดับดีเยี่ยม
2. ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี	4	ระดับดีเยี่ยม
3. ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม	3.33	ระดับดีเยี่ยม
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน	3.60	ระดับดีเยี่ยม
5. ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	3.56	ระดับดีเยี่ยม

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัย และเพื่อประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยจะนำเสนอบทสรุปออกเป็นส่วนๆ ได้ดังนี้

1. สรุปผลการศึกษา
2. อภิปรายผลการศึกษา
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ขอสรุปผลการศึกษาตามลำดับของ วัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่นบ้านนั้น ผู้เขียนจะเริ่มต้นจากองค์ประกอบ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำไปสู่การอธิบายปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมของบ้านนาต้นจั่น กรอบการวิเคราะห์ คือ ชุมชนต้องมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อีกทั้งชุมชนเองยังต้องมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น บ้านนาต้นจั่นมีป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเคารพกฎกติกาที่มีการตกลงร่วมกันในหมู่บ้าน อีกทั้งยังพัฒนายอดเขาในบริเวณป่าชุมชนให้เป็นจุดชมวิว เป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาพักและเยี่ยมชมในชุมชนบ้านนาต้นจั่น ซึ่งมีการวางแผนในการขึ้นชมจุดชมวิวไว้อย่างชัดเจน โดยจะต้องมีผู้นำทางเป็นชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความชำนาญเท่านั้น เพื่อลดโอกาสการเกิดความเสียหายต่อทรัพยากรได้ นอกจากนี้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของบ้านนาต้นจั่น ยังถือเป็นอีกหนึ่งความโดดเด่นที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว เพราะความเป็นเอกลักษณ์

ของทั้งภาษาพูด ที่มีกลิ่นอายของสำเนียงล้านนา ผสมกับหางเสียงเหนือแบบสุโขทัย รวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย แต่แฝงไปด้วยความสุขที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้ามาสัมผัสและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเจ้าของพื้นที่โดยตรง

2. ด้านองค์กรชุมชนของบ้านนาต้นจั่น กรอบการวิเคราะห์ คือ ชุมชนจำเป็นต้องมีระบบสังคมที่เข้าใจซึ่งกันและกัน มีปราชญ์หรือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และมีทักษะภูมิปัญญาที่โดดเด่นของท้องถิ่นในเรื่องต่างๆ รวมถึงสิ่งสำคัญนั้นคือการที่ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรต่างๆ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาให้ชุมชนมีความยั่งยืน หากกล่าวถึงองค์กรชุมชนกับบ้านนาต้นจั่นแล้ว ในด้านนี้บ้านนาต้นจั่นเองก็มีความโดดเด่นไม่แพ้ด้านอื่นๆ นั่นคือ การมีผู้นำที่มีความสามารถ ริเริ่มและจูงใจสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ก่อประโยชน์กับชุมชน อย่างที่กล่าวไปแล้วว่า การท่องเที่ยวที่พัฒนาโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น เริ่มต้นจากการรวมกลุ่มของกลุ่มสตรีทอผ้า เพื่อนำกำไรส่วนหนึ่งที่ได้มาพัฒนาชุมชน เพื่อพัฒนาให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ผ่านการสร้างเครือข่ายและสร้างความเข้าใจกับกลุ่มอาชีพในพื้นที่ เช่น การขอความร่วมมือจากกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ และสวนเกษตร เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมและซื้อสินค้า หรือแม้แต่การขอความร่วมมือจากผู้สูงอายุในชุมชนในการแสดงฟ้อนรำ ต้อนรับนักท่องเที่ยว ไปพร้อมๆ กับสนับสนุนให้เยาวชนที่มีความสามารถทางด้านดนตรีไทยเข้าร่วมการแสดง เพื่อเป็นการสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าความร่วมมือร่วมใจและความเป็นปึกแผ่นของชุมชนบ้านนาต้นจั่นนั้น เกิดขึ้นจากความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของคนชุมชนเอง

3. ด้านการจัดการของบ้านนาต้นจั่น กรอบการวิเคราะห์คือชุมชนมีการกำหนดกฎกติกาในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว โดยมีฝ่ายบริหารการดำเนินงานกิจกรรมที่ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกในชุมชน เป็นผู้ชี้ขาดมติต่างๆ เพื่อให้เกิดกลไกในการทำงานและจัดการการท่องเที่ยว รวมไปถึงสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ ผ่านการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เช่น การประชุมประจำเดือนของบ้านนาต้นจั่น ถือเป็นวิถีปฏิบัติของชุมชนมาเป็นระยะเวลานาน โดยทุกวันที่ 7 ของเดือน สมาชิกในชุมชนจะมาประชุมพร้อมเพรียงกัน เพื่อแจ้งข่าวสารและหามติข้อตกลงตามวาระโอกาสที่แตกต่างกันไป และเมื่อจบการประชุม สมาชิกในชุมชนจะยึดถือมติของที่ประชุมเป็นหลัก และทำตามเสียงข้างมากเสมอ หรือแม้แต่ข้อตกลงของการกระจายรายได้และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สมาชิกอย่างเป็นธรรม เช่น การหักเงินจำนวน 30 บาท จากค่าเช่าพักโฮมสเตย์ต่อนักท่องเที่ยว 1 คน ที่เจ้าของบ้านพักจะนำจ่ายกับประธานกลุ่มโฮมสเตย์ เพื่อนำเงินจำนวนดังกล่าวไปพัฒนาชุมชน และจัดตั้งเป็นกองทุน สำหรับช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มตามมติของกลุ่ม

4. ด้านการเรียนรู้กับบ้านต้นจัน กรอบการวิเคราะห์ คือ ชุมชนจำเป็นต้องมีลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง การมีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมได้ พบว่า บ้านนาต้นจันสามารถนำวิถีชีวิตชนบท วัฒนธรรม การทอผ้าและภูมิปัญญาการทำผ้าทอหมักโคลนมาสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน สืบเนื่องจากบ้านนาต้นจันเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีวัฒนธรรมสืบทอดจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้และสืบสานให้กับคนรุ่นใหม่ได้เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ และอีกด้านหนึ่งที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นอีกหนึ่งประการที่สำคัญ และควรตระหนักถึงในการจัดองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ยังไม่ถูกกล่าวถึงมากเท่าที่ควร ด้านการตลาดซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว (2549) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยว ควรต้องมีตลาดการท่องเที่ยวอยู่ในบริเวณใกล้เคียง หรือมีโอกาสที่นักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นจะสามารถเดินทางเข้าถึงชุมชนได้ค่อนข้างสะดวก สมคุณภาพทางด้านราคาถือเป็นการเพิ่มโอกาสในการเป็นที่รู้จัก และเพิ่มฐานนักท่องเที่ยวให้กว้างมากขึ้น

5. ด้านการตลาดของบ้านนาต้นจัน เป็นที่ทราบกันดีว่าอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสขนาลัยได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก และบ้านนาต้นจัน ตั้งอยู่ห่างจากอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสขนาลัย เป็นข้อได้เปรียบในเรื่องของเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาต้นจัน ด้วยกิจกรรมที่โดดเด่น อีกทั้งการรันตีด้วยรางวัลต่างๆ ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการที่จะเข้ามาสัมผัสบรรยากาศอย่างแท้จริง ประกอบกับบ้านต้นจันได้มีการทำประชาสัมพันธ์และการตลาดผ่านช่องทางเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก (Facebook) ในการติดต่อสื่อสารกับลูกค้า จนทำให้เกิดการแนะนำและบอกต่อจากผู้ที่เคยมาเยือนด้วยเหตุนี้ทำให้บ้านนาต้นจันเป็นที่นิยมอย่างรวดเร็ว

เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจัน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้แล้วนั้น จึงสามารถวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจัน ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังกล่าวไว้ข้างต้น โดยสามารถวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จได้ 5 ปัจจัย ดังนี้

1. วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ที่มีเอกลักษณ์ พบว่า ชุมชนบ้านนาต้นจันมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายมีทุนทางสังคมสูงและเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ยึดถือประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และสืบสานตามแนวทางที่บรรพบุรุษวางรากฐานไว้และสามารถนำวิถีเหล่านี้แบ่งปันให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจคุณค่าของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญา อาทิ ภูมิปัญญาผ้าทอหมักโคลน วิถีชีวิตชนบทและการทำเกษตร ประเพณีแห่งน้ำขึ้นโอง ประเพณีลงผีเจ้าปู่พญาแก้ว เป็นต้น บ้านนาต้นจันเป็นอีกชุมชนท่องเที่ยวที่ยังคงสามารถรักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่

และยังคงเอกลักษณ์ ไม่กลืนกลายและไหลไปตามกระแส แม้นักท่องเที่ยวจะเข้ามาในชุมชนจำนวนมากเพียงใด ถือเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตให้เข้ามาเรียนรู้ เช่น การนำภูมิปัญญาทางด้านอาหารอย่าง ข้าวเป็็บ มาเป็นจุดดึงดูดและกิจกรรมการท่องเที่ยว ข้าวเป็็บที่ถือเป็นอาหารท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง และได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ด้วยกรรมวิธีและวัตถุดิบดั้งเดิม วัตถุดิบหาได้จากในท้องถิ่น เช่นการเตรียมแป้งข้าวเจ้าเอง หรือแม้กระทั่งผักนานาชนิดที่จะเพิ่มรสชาติเป็นไส้ที่ห่ออยู่ภายในแป้งที่ปลุกเองตามครัวเรือนในชุมชน ทานกับน้ำซุพที่มีรสชาติเฉพาะตัว เรียกได้ว่าเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ ที่นักท่องเที่ยวต่างติดใจ อีกทั้ง ผ้าหมักโคลน ที่ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เมื่อหลังจากทำการทอเสร็จแล้ว จะมีการนำผ้าทอดังกล่าวไปหมักในโคลนเพื่อให้ผ้าทอนั้นมีเส้นใยที่นุ่มลื่นใส่สบายเมื่อนำมาตัดเย็บ สวมใส่ ตลอดจน ตุ๊กตาบาร์โหน ที่เป็นอีกหนึ่งสิ่งขึ้นชื่อของบ้านนาต้นจั่น เป็นของเล่นที่ทำจากไม้ เกิดจากการระลึกถึงเมื่อครั้งอดีตที่ต้องการให้เด็กๆ ในชุมชนได้ออกกำลังกายและมีรูปร่างสูง พระจึงทำบาร์โหนไว้ที่วัด แต่ยุคสมัยที่เปลี่ยนไปทำให้เด็กๆ เปลี่ยนไปออกกำลังกายด้วยวิธีอื่นแทน จึงได้มีการทำสร้างตุ๊กตาจำลองจากไม้ขึ้นมา เป็นตุ๊กตาไม้ทำมือทุกตัว ที่มีใช้เพียงแค่ว่าของเล่นเท่านั้น ยังสามารถเป็นอุปกรณ์ในการบริหารนิ้วมือได้อีกด้วย

ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ที่ชาวบ้านนาต้นจั่นยังคงรักษาและปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต ถือเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ยึดโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเอาไว้ได้เป็นอย่างดี เอื้อให้เกิดเป็นอีกปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็งและมีการบริหารโดยยึดหลักธรรมมาภิบาล จุดเริ่มต้นของบ้านนาต้นจั่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดจากกลุ่มสตรี นำโดย ป้าเสงี่ยม แสงลภก ประธานกลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น และประธานกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านนาต้นจั่น เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือจากทั้งสมาชิกในชุมชน และหน่วยงานภายนอกอื่นๆ จำนวนมาก ถือเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาและริเริ่มการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น มีลักษณะของความเป็นผู้นำและมีการบริหารโดยยึดหลักธรรมมาภิบาล (วิภาส ทองสุทธิ, 2551) กล่าวคือ หลักนิติธรรม เห็นได้จากความคิดริเริ่มจากจดทะเบียนทะเบียนกลุ่มทอผ้าให้เป็นเป็นสหกรณ์ทอผ้าบ้านนาต้นจั่น และยื่นขอขึ้นทะเบียนมาตรฐาน โฮมสเตย์ไทยในปี พ.ศ.2551 มีการกำหนดกฎ กติกา เพื่อให้สมาชิกกลุ่มต่างๆ ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดโดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ และความเป็นธรรมของสมาชิกเป็นหลัก ต่อมาใน หลักคุณธรรม และ หลักความโปร่งใส เห็นได้จาก การบริหารงานที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อีกทั้ง หลักการมีส่วนร่วม ผ่านการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มสามารถเสนอความเห็น เพื่อประโยชน์สูงสุดในการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น ต่อมาหลักความรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการ ซึ่งป้าเสงี่ยมก็ปฏิบัติข้อนี้ได้ดี เป็นที่ยอมรับของสมาชิก ไม่นิ่งเฉยกับปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมจะเป็นแนวหน้าในการขอยุติของปัญหาที่เกิดขึ้น และ หลักความคุ้มค่า ทุกกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเกิดขึ้นในชุมชนบ้านนาต้นจั่น

จะผ่านการหารือจากที่ประชุม เพื่อฟังความเห็นจากสมาชิกเป็นหลัก โดยยึดถือความคุ้มค่าของทรัพยากรที่จะต้องแลกมาว่ามีความคุ้มค่าเพียงใด จึงถือได้ว่าการมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งเป็นอีกปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านนาต้นจั่นนั้นประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับเช่นในปัจจุบัน

3. ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือข่ายที่ตั้งอยู่บนกฎระเบียบข้อตกลง กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านนาต้นจั่นนั้นเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มสตรีในชุมชนที่ต้องการหางบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชน และต้องการหารายได้เสริม เพื่อช่วยเหลือครอบครัว โดยการดำเนินกิจกรรมใดๆ นั้น จะตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อใจ พร้อมไปกับการดูแลซึ่งกันและกัน ไม่เอาเปรียบ และที่สำคัญคือความรักใคร่สามัคคีเยี่ยงญาติครอบครัว เพราะก่อนหน้าที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นจะประสบผลสำเร็จจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนได้นั้น สมาชิกในชุมชนต่อสู้กันมาด้วยความยากลำบาก ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ที่สะท้อนออกจากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ เรียกได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่ดี ที่ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้ ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือข่าย ไม่ได้ส่งผลต่อการเอื้อประโยชน์ในทางมิชอบใดๆ แต่อย่างใด เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมดนั้นตั้งอยู่บนกฎระเบียบข้อตกลง ผ่านการประชุมหารือเพื่อหาข้อสรุปบนพื้นฐานของหลักประชาธิปไตยเป็นที่ตั้ง หากสมาชิกกระทำผิดข้อตกลงจะได้รับบทลงโทษตามที่ได้มีการตกลงกันไว้ โดยไม่มีข้อยกเว้นเช่นกัน และการที่สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบและข้อตกลง พบว่า สมาชิกให้ความร่วมมือในการถือปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อตกลง ปัจจุบันนี้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้บ้านนาต้นจั่นสามารถยกระดับตนเองเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้สำเร็จ

4. ความตื่นตัวในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก พบว่า ช่วงแรกของการเริ่มต้นดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บ้านนาต้นจั่นนั้น เกิดปัญหาอุปสรรคมากมาย เช่น การสื่อสารทางด้านภาษากับชาวต่างชาติ การทำบัญชี ทักษะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าหมักโคลน หรือแม้กระทั่งการบริหารจัดการ จึงทำให้การจัดกิจกรรมนั้นๆ ติดขัดพอสมควร แต่เมื่อกลุ่มได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองจากทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือแม้กระทั่งการหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องนั้นเข้ามาให้ความรู้ สมาชิกต่างมีความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการพัฒนาตัวเอง เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และปัจจุบันสมาชิกสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติในระดับพื้นฐานได้ รวมถึงถึงทักษะในการบริหารจัดการที่มีความคล่องตัวมากขึ้น รวมถึงการมีสมาชิกเป็นคนรุ่นใหม่เข้ามาสานต่อกิจกรรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น

5. มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย เดิมทีความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นชุมชนบ้านนาต้นจั่นไม่หลากหลายเท่าที่ควร เพราะชุมชนเริ่มต้นกิจกรรมการท่องเที่ยวจากการตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ ที่เมื่อเข้าพัก กิจกรรมที่ต้องเยี่ยมชมคือ การทอผ้า การหมักผ้าด้วยโคลน อย่างไรก็ตาม พบว่า หากชุมชนต้องการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจำเป็นต้องมีกิจกรรมที่หลากหลายและมากพอสำหรับรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว จึงได้เริ่มมีการขอความร่วมมือกับกิจการที่เป็นปัจเจกในการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชม ซึ่งในระยะแรกนั้น คือ การแวะชมวิถีผลิตตุ๊กตาบาร์โหน และร้านข้าวเปียขยายเที่ยง ซึ่งได้รับเสียงตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ต่อมาเริ่มมีการเชิญชวนสมาชิกในชุมชนคนอื่นๆ จัดตั้งกลุ่มกิจกรรมเพิ่มเติม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มดนตรีไทยที่จะมีการแสดงให้กับนักท่องเที่ยวด้วยเพลงกลอน เนื้อหาและสำเนียงท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ที่จะทำไปพร้อมกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ ถือเป็น การต้อนรับแบบพื้นถิ่น มีการบรรเลงดนตรีไทย จากเยาวชนในชุมชนที่มาร่วมกันฝึกซ้อมในช่วงเวลาว่าง ถือเป็น การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และถือเป็น การลดความห่างของช่วงอายุของผู้สูงอายุและเยาวชนให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น และยังเป็นการกระจายรายได้ให้กับกลุ่มอื่นๆ อีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้เครือข่ายภายนอกชุมชนที่สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้สำเร็จนั้น โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า หน่วยงานภาครัฐมีส่วนสำคัญในการเข้ามามีบทบาทพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และถือเป็นอีกปัจจัยสำคัญ ที่ส่งผลให้บ้านนาต้นจั่นประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยกตัวอย่างเช่น กรมพัฒนาชุมชนที่เข้ามาสนับสนุนกลุ่มอาชีพทอผ้า ที่มีการพัฒนามาเป็นสหกรณ์ทอผ้าบ้านนาต้นจั่นในปัจจุบัน ซึ่งการจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์นั้น นอกจากจะมีความมั่นคงและมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินงานแล้ว ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในการหาตลาดกระจายสินค้าให้กับกลุ่ม รวมไปถึง การหาเงินทุนด้วย หรือแม้แต่การถูกเสนอชื่อจากกรมอุตสาหกรรมให้เข้าประกวดในโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบทเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ตัวแทนจากชุมชนร่วมศึกษาดูแนวทางการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำประสบการณ์และวิธีการดำเนินงานมาพัฒนาชุมชน หรือแม้แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ได้เล็งเห็นความสำคัญในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านนาต้นจั่น โดยเข้ามาให้การส่งเสริมและสนับสนุนการปรับปรุงทัศนียภาพป้ายบอกทาง รวมไปถึงการปรับปรุงและซ่อมแซมเส้นทางสัญจรเข้าถึงหมู่บ้านให้มีความเรียบร้อย และที่สำคัญยังช่วยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ตามที่สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นร้องขอไปตามความเหมาะสม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอกศรีษะนาลัย จังหวัดสุโขทัย

การประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่นบ้านนั้น ผู้เขียนได้ทำการประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ของคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ โดยมีผลการประเมิน ดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อยู่ในระดับดีเยี่ยม พบว่า บ้านนาต้นจั่นขาดในส่วนของการมีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร และให้เหตุผลว่าการต้องกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงาน ให้กับกลุ่มนั้น จะเป็นการสร้างกรอบที่ปิดการทำงานของสมาชิกมากเกินไป ทำให้เกิดความไม่คล่องตัว รวมไปถึงทางกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่นมองว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ทำกันอยู่ในปัจจุบันนี้ ทำกับด้วยความตั้งใจ ตามแบบที่สมาชิกเข้าใจเป็นส่วนใหญ่ แต่อยู่บนมาตรฐานที่ตกลงร่วมกัน จึงไม่ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานแต่อย่างใด

ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในระดับดีเยี่ยม พบว่า บ้านนาต้นจั่นมีการจัดสรรรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม แจ้งให้สมาชิกทราบถึงรายได้พึงได้ รวมไปถึงมีการหักรายได้ส่วนหนึ่งให้กับกองทุนกลางสวัสดิการเพื่อสมาชิก โดยบ้านนาต้นจั่นมีกองทุนฌาปนกิจให้กับสมาชิกและครอบครัว ครั้งละ 3,000 บาท รวมไปถึงจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน เพื่อสาธารณประโยชน์ โดยหักจากเจ้าของโฮมสเตย์ต่อผู้เข้าพัก 10 บาท/คน กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นนั้น จะสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญให้กับผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยว และยังมีเปิดโอกาสให้เยาวชนสตรี ผู้พิการเข้ามาร่วมกิจกรรมได้อย่างเสมอภาค อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ แต่ขอความร่วมมือให้ผลิตภัณฑ์นั้นๆ มีพื้นฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านที่ 3 ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม อยู่ในระดับดีเยี่ยม พบว่า บ้านนาต้นจั่นมีกิจกรรมการที่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชนผ่านประสบการณ์จริง และคนในชุมชนส่วนใหญ่รับรู้ในมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ อีกทั้งยังมีการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายอย่างกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมการร้องเพลงกลอนรับขวัญนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ด้านที่ 4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน อยู่ในระดับดีเยี่ยม พบว่า บ้านนาต้นจั่นยังขาดในส่วนของการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากบริเวณพื้นที่ของบ้านนาต้นจั่นติดต่อกับเขตภูเขาโดยรอบ และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีตที่ผ่านมา ทำให้บ้านนาต้นจั่น ยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลดังกล่าว

ด้านที่ 5 ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อยู่ในระดับดีเยี่ยม พบว่า บ้านนาต้นจั่น มีการประเมินความพึงพอใจจากสมุดเยี่ยมที่แต่ละบ้านพักโฮมสเตย์มีประจำไว้ และจะนำผลที่ได้มาปรึกษาหารือกันในการประชุมประจำเดือนของการกลุ่มท่องเที่ยว รวมทั้งมีจุดบริการนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและปลอดภัย เช่น ห้องน้ำ ป้ายบอกทาง จุดบริการนักท่องเที่ยว จุดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกชุมชน รวมถึงบริเวณการประกอบอาหารส่วนบุคคลและส่วนกลางมีความสะอาด ถูกสุขอนามัย ในส่วนของทักษะของนักร้องความหมายนั้น จะเน้นใช้ความเคยชินจากการเป็นสมาชิกในชุมชน ในการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยมีเพียงการตกลงถึงเนื้อหาหรือจุดศึกษาในชุมชนที่สามารถพนักท่องเที่ยวยุ่ชมได้เท่านั้น และยังไม่มีการอำนวยความสะดวกในการให้ความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพเพิ่มเติม

อภิปรายผลการศึกษา

1. จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยทั่วไป ประกอบทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ วิถีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ความพร้อมขององค์กรชุมชน เพราะการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นไม่สามารถดำเนินการเพียงผู้ใดผู้หนึ่งได้ จำเป็นต้องมีพื้นฐานชุมชนที่พร้อมร่วมดำเนินกิจกรรม เรียนรู้และพัฒนาไปด้วยกัน ควบคู่ไปกับการจัดการที่ดี และที่ขาดไม่ได้เลยนั่นคือ การตลาดที่ดี เพราะการตลาดที่ดีจะส่งผลให้การรับรู้ถึงการมีอยู่ของชุมชนการท่องเที่ยว และเพิ่มโอกาสในการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวมากขึ้น สอดคล้องกับงานของ พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) ที่กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีศักยภาพทางการจัดการใน 4 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ศักยภาพทางการบริการและการให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว ศักยภาพทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และศักยภาพทางการมีส่วนร่วมของชุมชน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ พจนา สวนศรี (2546, น. 15) และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2559) พบว่า ประกอบด้วย 4 ด้าน อันประกอบด้วย 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรม 2) ด้านองค์กรชุมชน 3) ด้านการจัดการ และ 4) ด้านการเรียนรู้ อีกด้วย

2. จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ปัจจุบันมีการผลักดันและเสนอแนวทางในสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเปรียบเสมือนเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านกระบวนการ

มีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่าความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นกับบ้านนาต้นจั่นนั้น เกิดจากการยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ที่มีเอกลักษณ์น่าสนใจ ภายใต้การมีผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็งและมีการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล โดยการดำเนินการต่างๆ ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือข่ายที่ตั้งอยู่บนกฎระเบียบข้อตกลง และสมาชิกมีความตื่นตัวในการพัฒนาศักยภาพ มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่ายและได้หน่วยงานสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์ (2553) ที่ว่าตัวชี้วัดความสำเร็จของการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบไปด้วย 1) ชุมชนต้องมีส่วนร่วม 2) ชุมชนต้องรับและกระจายรายได้ อย่างเป็นธรรม 3) ยึดมั่นในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน 4) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน 5) สร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว 6) การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม 7) ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอื่นๆ 8) มีส่วนร่วมทุกภาคส่วน 9) มีการอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน 10) การจัดการมีประสิทธิภาพ 11) ทำการตลาดและประชาสัมพันธ์

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวิจัยของ เพชรศรี นนท์ศิริ (2556) ที่เสนอแนะว่า ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีข้อเสนอว่า ควรมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำชุมชน เรียนรู้จากประสบการณ์ในพื้นที่จริง เสริมสร้างการขยายเครือข่ายผ่านชุมชนที่มีการดำเนินการก่อนแล้วประสบผลสำเร็จ เพื่อแลกเปลี่ยนและปรึกษาผ่านการเชื่อมโยงจากหน่วยงานต่างๆ

3. จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การประเมินปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถแบ่งรายละเอียดที่ครอบคลุมครบทุกประเด็น ได้ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 2) ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี 3) ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน 5) ด้านคุณภาพการบริการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามเกณฑ์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ของคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ โดยมีผลการประเมินจะถูกแบ่งออกเป็น 4 ระดับ นั่นคือ ระดับดีเยี่ยม ระดับดี ระดับพอใช้ ระดับควรปรับปรุง เพื่อนำผลการประเมินไปส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ครบถ้วนในทุกกระบวนการ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การดำเนินการในพื้นที่ การติดตามประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับ เจนจิรา อักษรพิมพ์ (2560) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา โดยเสนอให้มีการประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามกรอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันประกอบไปด้วย 3 มิติ คือ 1) ด้านสังคม - วัฒนธรรม 2) ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1. ในระยะยาวหากการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีการขยายการท่องเที่ยวและมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยวมากขึ้นแบบธุรกิจชุมชนขนาดกลาง ชุมชนควรพิจารณาถึงทิศทางการพัฒนาของกลุ่มและการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งควรมีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยลดผลกระทบและทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถดำเนินการร่วมกับภาคีเครือข่าย โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาที่เข้ามาทำการศึกษาวิจัย
2. ชุมชนควรมีการจัดทำปฏิทินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนในรอบ 1 ปี เพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบถึงฤดูกาลท่องเที่ยว หรือกิจกรรมที่น่าสนใจนอกฤดูกาลท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนสามารถพัฒนาเพิ่มเติมขึ้นได้ เพื่อช่วยกระจายการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ตลอดปี โดยไม่จำเป็นต้องมาท่องเที่ยวแต่ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว เท่านั้น
3. ชุมชนควรพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลทางมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เช่น บันทึกประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี ท้องถิ่น ให้เป็นลายลักษณ์อักษร และควรการปรับปรุงข้อมูลให้มีความทันสมัย เพื่อรองรับการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว
4. ถึงแม้ว่าในสภาพปัจจุบันชุมชนจะมีการนำข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ในจัดทำสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้จากนักสื่อความหมายท้องถิ่น แต่ในระยะยาวชุมชนควรพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรและควรการปรับปรุงข้อมูลให้มีความทันสมัย เพื่อรองรับการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น
5. สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น ควรได้รับการพัฒนาให้เป็นนักสื่อความหมายท้องถิ่นและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยร้อยละ 30 ของจำนวนสมาชิก และควรได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยอาจจะได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากภาคีเครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
6. กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น ควรเข้ารับการอบรมการให้บริการนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ และควรมีการจัดเตรียมอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉินให้พร้อม เพื่อจัดบริการรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ได้อย่างเหมาะสม และเป็นการขยายฐานลูกค้าในกลุ่มนี้ที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ได้เข้ามามีประสบการณ์ในชุมชนบ้านนาต้นจั่น

7. กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรมีการพัฒนาช่องทางจัดจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่หลากหลายขึ้น นอกจากการ Walk-in ของนักท่องเที่ยวแล้ว อาจจะทำจำหน่ายผ่านรูปแบบ Online อย่างเช่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าหมักโคลนหรือผลิตภัณฑ์ในกลุ่มสมุนไพร เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้มากขึ้น และสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ในวงกว้างขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะสถาบันการศึกษาเข้ามาช่วยพัฒนาระบบฐานข้อมูลมรดกวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เป็นลายลักษณ์อักษร และควรปรับปรุงข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีความทันสมัย โดยสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้ง่ายและสะดวกในรูปแบบของแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อบุคคลทั่วไปจะได้รู้จักชุมชนและเป็นการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชนมากขึ้น

2. รัฐบาลควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการอบรมการจัดทำวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม กับกลุ่มวิสาหกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหากภาคีเครือข่ายเพื่อเข้าไปช่วยเป็นที่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาให้ชุมชนมีแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่ม เพื่อมีทิศทางพัฒนาที่ชัดเจน โดยกลุ่มที่มีแผนการพัฒนาชัดเจนจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐในลำดับต้นๆ เมื่อมีนโยบายที่เกี่ยวข้องการกับพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับทิศทางพัฒนาและแผนการพัฒนา

3. หน่วยงานภาครัฐระดับปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ควรจัดทำโครงการพัฒนานักสื่อความหมายท้องถิ่นและให้สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าร่วมพัฒนาทักษะ (Upskill) อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลทางมรดกวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนบ้านนาต้นจั่น และจัดทำเป็นนวัตกรรมที่บุคคลทั่วไปสามารถเข้ามาเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนได้

2. ควรทำการวิจัยเพื่อถอดบทเรียน วิเคราะห์จุดอ่อน/ จุดแข็ง/ ข้อจำกัด/ โอกาส และกำหนดทิศทางพัฒนาของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น เพื่อนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยจัดทำเป็นแผนพัฒนากลุ่มวิสาหกิจในระยะสั้นและระยะปานกลางที่สอดคล้องกับทิศทางพัฒนาของประเทศ กระทรวง และจังหวัด เพื่อให้กลุ่มสามารถนำไปใช้ในการต่อยอดร่วมกับหน่วยงานและนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. (2549). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ศึกษาเฉพาะกรณี:
บ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
กรมอนามัย. (2550). โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในงานภารกิจกรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข. สืบค้น 6 กุมภาพันธ์ 2562,
จาก shorturl.at/hBFPZ
- กฤตยา เตยโพธิ์, และพนัส โพธิ์บัติ. (2561). วัฒนธรรมโฮมสเตย์: การพัฒนารูปแบบการจัดการ
การท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิชาการแพรวา
กาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 5(1), 20-40.
- กฤษณ์ โคตรสมบัติ. (2553). การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว
ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ:
กองอนุรักษ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2559). เถลยท่าพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ของประเทศไทย. สืบค้น 22 ธันวาคม 2561, จาก shorturl.at/iruZ3
- เจนจิรา อักษรพิมพ์. (2560). กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา.
วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 12(3), 141-154.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย
นานาชาติ, 13(2), 25-46.
- ณัฐพร ดอกบุญนาค, และธราปกร ทองคำนุช. (2556). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ
การท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี.
สืบค้น 18 มิถุนายน 2562, จาก shorturl.at/ENW04
- สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ดัชนีการพัฒนายั่งยืน. สืบค้นจาก
https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=9535&filename=evaluate_happiness
- ทิพวรรณ พุ่มมณี. (2552). การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เทพรัตน์ จันทพันธ์, และวิวัฒน์ ฤทธิมา. (2556). การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลบ้านขาว
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา. ใน การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4 (น. 71-78).
สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

- นชชช ปภาภูวโรจน์, ฐ. ช., และมานะ สุภาดี. (2556). *การสำรวจทุนทางสังคมของบุคคลในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา: กรณีศึกษาบ้านต้นสะอาด หมู่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปีงบประมาณ 2556*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ประเวศ วะสี. (2559). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนจุดคานงัดการพัฒนาทุกด้าน, อพท Special Report*. สืบค้น 22 ธันวาคม 2561, จาก shorturl.at/mzGS9
- พจนา สอนศรี. (2546). *การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์. (2553). *การท่องเที่ยวชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านโคกไคร จังหวัดพังงา. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 7(3), 650-665.
- เพชรศรี นนท์ศิริ. (2555). รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตภาคเหนือตอนล่าง. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 8(2), 47-65.
- ภัทราวดี มากมี. (2559). การออกแบบการวิจัยสำหรับการวิจัยแบบผสมวิธี. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 21(2), 19-31.
- มานิตย์ มณีธรรม, ส. ศ., และวรภิกช เรื่องเจริญ. (2545). *การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านชาวเขาตามโครงการเงินกู้ OECF จังหวัดเชียงราย: กรณีศึกษาบ้านจะคือ ตำบลห้วยชมพู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย*. สืบค้น 27 มิถุนายน 2562, จาก shorturl.at/cfuAY
- มูลนิธิสัมมาชีพ. (2560). *วิสาหกิจชุมชนต้นแบบสัมมาชีพ*. สืบค้น 22 ธันวาคม 2561, จาก <https://bit.ly/2Y6tCyg>
- วรพงศ์ ผูกู, และวารภรณ์ ดวงแสง. (2561). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมบ้านลวงเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, 19(2), 136-145.
- วรวิมล โธมรัตน์พันธ์. (2548). *ทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- วีระพล ทองมา, และประเจต อำนาจ. (2547). *ผลที่เกิดจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่*. สืบค้น 19 ธันวาคม 2561, จาก shorturl.at/lwYZ

- ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2555). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน*. สืบค้นจาก <https://thaicomcommunitybasedtourismnetwork.wordpress.com/cbt/>
- สถาปนิก นามวงษ์. (2558). *การพัฒนาแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาต้นจั่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนา. (2540). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์*. เชียงใหม่: มิ่งเมืองนวัตน์.
- สินธุ์ สโรบล. (2546). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ*. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สินัด ตริวรรณไชย. (2546). Social Capital and the Performances of Savings Groups: A Case Study in Songkhla. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุจิตราภา พันธวิไล, และธีรเทพ ชนโมตรี. (2550). *ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย*. เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- สุดถนอม ตันเจริญ. (2559). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชนและท้องถิ่น*. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ สหวิทยาการเอเชียอาคเนย์ ครั้งที่ 3*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.
- สุดถนอม ตันเจริญ. (2560). *การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการจัดการ ครั้งที่ 1*. กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี ไชยสุภารากุล. (2558). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มาตา.
- หน่วยวิเคราะห์เศรษฐกิจฐานราก. (2561). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน*. สืบค้น 19 ธันวาคม 2561, จาก <https://bit.ly/2ZOM28n>
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2558). *เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน* (ฉบับปรับปรุงปี 2558). กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- อภิสร่า กวางศิริ, นพดล จินดาธรรม, ชัชวาล ม่วงพรวน, และ Ruina Ding. (2561). *การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย*. ใน *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติ UTCC Academic Day ครั้งที่ 2* (น. 1112-1128) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้า.

- อรไท้ ครูธวัช, วสันต์ จันทร์ประสิทธิ์, วรพจน์ ตรีสุข, และวริสา ราชกิจชอบ. (2561). การพัฒนาแผนแม่บทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดภูเก็ต. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, 4(2), 206-230.
- อากุฑธ เนติธนากุล. (2547). แนวคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนในมิติพลวัตทางประชากร ทูทางสังคมทุนมนุษย์ และองค์ความรู้แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ใหม่. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*, 17(1), 56-67.
- อาทิตย์ โชติวิริยวณิชย์, ทิววรรณ ลิ้มงูร. (2555). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหลวงพรด-ท่านเลี่ยม เขตตลาดกระบ้ง กรุงเทพมหานคร. *วารสารเกษตรพระจอมเกล้า*, 31(2), 47-57.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). *พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร กระบวนทัศน์และนโยบาย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อุษาวดี พลพิพัฒน์. (2545). การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 21(4), 38-48.
- United Nations World Tourism Organization. (2017). *UNWTO Tourism Highlights 2017 Edition*. from <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>
- WTO (World Tourism Organization). (2016). *Tourism, a factor of sustainable development*. from <http://ethics.unwto.org/>
- Yamane, T. (1973). *Statistic an introductory analysis*. New York: Harper and Row.

ภาคผนวก

แนวสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

การศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน:
กรณีศึกษา บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ชื่อกลุ่ม.....
ผู้ให้สัมภาษณ์.....
ผู้สัมภาษณ์.....
วันที่สัมภาษณ์

คำชี้แจง แนวสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยผู้ให้ข้อมูลจะเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีส่วนในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. โครงสร้างการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
 - 1) วันจัดตั้ง/ เริ่มต้นดำเนินการ
 - 2) จำนวนสมาชิกตั้งแต่ก่อตั้ง/ จำนวนสมาชิกปัจจุบัน
2. ความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
.....
.....
3. รายละเอียดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่
.....
.....
4. วิธีการรับนักท่องเที่ยว (walk-in, รับตรงจากกลุ่มโฮมสเตย์ ฯลฯ)
.....
.....

5. วิธีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มก่อน (ถ้ามี)/ หลัง มีกิจกรรมการทอ่งเกี่ยวในชุมชนเกิดขึ้นในพื้นที่

.....
.....

6. รายได้ก่อน (ถ้ามี)/ หลัง มีกิจกรรมการทอ่งเกี่ยวในชุมชนเกิดขึ้นในพื้นที่

.....
.....

7. ได้รับการสนับสนุน (กลุ่มการทอ่งเกี่ยว/ หน่วยงาน)

.....
.....

8. ทรัพยากรใดบ้างที่เอื้อประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มของท่านได้ (ธรรมชาติ/ วัฒนธรรม/ ฯลฯ)

.....
.....

9. เครือข่าย/หน่วยงานที่สนับสนุน

1) หน่วยงาน

.....
.....

2) ลักษณะการสนับสนุน: ผู้เชี่ยวชาญ/โครงการ/คำแนะนำ/เงินทุน/ปี

.....
.....

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....
.....

การศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน:
กรณีศึกษา บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ชื่อกลุ่ม.....

ผู้ให้สัมภาษณ์.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยผู้ให้ข้อมูลจะเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีส่วนในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แบบสอบถามชุดนี้ประกอบไปด้วยข้อมูล 5 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ส่วนที่ 2 มาตรฐานการบริการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ส่วนที่ 3 โครงสร้างการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ส่วนที่ 4 บริบทภายในชุมชน (ที่เอื้อประโยชน์และเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว)
- ส่วนที่ 5 เครือข่าย/ หน่วยงานที่สนับสนุน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ หรือเติมข้อความลงในที่ว่างที่กำหนด

1. เพศ

1. ชาย 2. หญิง

2. อายุ

1. ต่ำกว่า 20 ปี 2. 20 - 40 ปี 3. 41 - 60 ปี
 4. 61 - 80 ปี 5. มากกว่า 80 ปี

3. อาชีพ

1. ไม่ได้ประกอบอาชีพ 2. เกษตรกร
 3. รับจ้างทั่วไป 4. รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ
 5. ค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว 6. พนักงานบริษัท/ ห้างร้าน
 7. นักเรียน/ นักศึกษา 8. อื่นๆ ระบุ _____

4. สถานภาพในชุมชน

1. เป็นผู้นำชุมชน ระบุ _____ 2. ไม่ได้เป็นผู้นำชุมชน
 3. ผู้นำกลุ่มอื่นๆ ระบุ _____

5. สถานภาพ

1. โสด 2. สมรส 3. หย่าร้าง/หม้าย

6. สถานภาพในครอบครัว

1. หัวหน้าครอบครัว 2. สมาชิกในครอบครัว 3. ผู้อาศัย

7. ระดับการศึกษา

1. ประถมศึกษา 2. มัธยมศึกษา
 3. อนุปริญญา/ ปวช./ ปวส 4.ปริญญาตรี
 5. สูงกว่า ปริญญาตรี 6. อื่นๆ ระบุ _____

8. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

☐ 1. 1 - 3 คน	☐ 2. 4 - 6 คน
☐ 3. 7 - 10 คน	☐ 4. มากกว่า 10 คน

9. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

☐ 1. ต่ำกว่า 1 ปี	☐ 2. 1 - 5 ปี	☐ 3. 6 - 10 ปี
☐ 4. 11 - 15 ปี	☐ 5. 16 - 20 ปี	☐ 6. มากกว่า 20 ปี

10. การรับรู้ข่าวสารของครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

☐ 1. อบต.	☐ 2. คณะกรรมการชุมชน
☐ 3. นิตยสาร/ วารสาร/ หนังสือพิมพ์	☐ 4. วิทยุ/ โทรทัศน์
☐ 5. เอกสารประชาสัมพันธ์	☐ 6. ผู้ใหญ่บ้าน/ กำนัน
☐ 7. อื่นๆ ระบุ _____	

11. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

☐ 1. น้อยกว่า 5,000 บาท	☐ 2. 5,001 - 10,000 บาท
☐ 3. 10,001 - 15,000 บาท	☐ 4. 15,001 - 30,000 บาท
☐ 5. 30,001 - 50,000 บาท	☐ 6. 50,000 บาทขึ้นไป

ส่วนที่ 2 มาตรฐานการบริการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านที่ 1: ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
1. มีการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ และมีโครงสร้างการทำงาน แบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน้าที่		
1) มีการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อบริการการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ		
2) กลุ่มมีคำสั่ง หรือประกาศแต่งตั้งที่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ		
3) กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีโครงสร้างการทำงาน		
4) กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ		
2. มีกรรมการกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นคนในชุมชนและมีบทบาทในการจัดทำและขับเคลื่อน แผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
1) คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นคนในชุมชน		
2) สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน		
3) สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและปรับปรุงแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
4) มีการจัดเวทีเพื่อให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแผนการดำเนินงานอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง		
3. กลุ่มมีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม		
1) มีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ		
2) มีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานด้านสังคม วัฒนธรรม		
3) มีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม		
4) มีการบูรณาการการดำเนินงาน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม		
5) มีรูปแบบการติดตามผลการดำเนินงานด้านต่างๆ ตามแผนการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี		
4. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีทะเบียนประวัติข้อมูลสมาชิกที่เป็นปัจจุบัน		
1) มีทะเบียนประวัติสมาชิกกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งรวมถึงข้อมูลการติดต่อสมาชิกต่างๆ		
2) มีผู้รับผิดชอบหลักดูแลทะเบียนประวัติสมาชิกเข้า-ออก		
3) มีการเผยแพร่ข้อมูลตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้คนในชุมชนทราบ		
4) มีการปรับปรุงข้อมูลสมาชิกกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เป็นปัจจุบันอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง		

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
5. กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน		
1) มีข้อตกลงร่วมกันการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้กับสมาชิก อย่างเป็นธรรม เช่น เงินปันผล		
2) มีข้อตกลงร่วมกันในการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาชุมชนตามที่กำหนดร่วมกัน		
3) สมาชิกส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจข้อตกลงร่วมกันด้านการกระจายรายได้		
4) ข้อตกลงร่วมกันด้านการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกนำไปใช้ อย่างเป็นรูปธรรม		
6. ข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว		
1) มีข้อตกลงร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์วิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น การแต่งกายชุดพื้นเมือง การใช้ภาษาท้องถิ่น		
2) มีข้อตกลงร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การละเล่นพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง		
3) รับรู้และเข้าใจข้อตกลงร่วมกันด้านการบริหารจัดการทรัพยากรด้านสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม		
4) มีข้อตกลงด้านการบริหารจัดการทรัพยากรด้านสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมถูกนำไปใช้ อย่างเป็นรูปธรรม		
7. กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว		
1) มีข้อตกลงร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การจัดการขยะจากท่องเที่ยว		
2) สมาชิกรับรู้ข้อตกลงร่วมกันด้านการบริหารจัดการทรัพยากรด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยว		
3) ข้อตกลงร่วมกันด้านการจัดการทรัพยากรถูกนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม		
4) มีการยกระดับหรือขยายผลข้อตกลงด้านการบริหารจัดการทรัพยากรไปสู่วงกว้างมากขึ้น		
8. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว		
1) มีข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว		
2) สมาชิกส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจในข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว		
3) มีช่องทางและสื่อการประชาสัมพันธ์ข้อควรปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า		
4) มีการประชุมเพื่อปรับปรุงข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นประจำทุกปี		

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
9. ข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีการนำไปปฏิบัติจริง		
1) มีการนำข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวไปปฏิบัติใช้จริง		
2) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ข้อควรปฏิบัติการท่องเที่ยวในชุมชน		
3) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ปฏิบัติตามข้อควรปฏิบัติการท่องเที่ยวในชุมชน		
4) ได้รับการร้องเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสมน้อยกว่า 5 ครั้ง/ปี		
10. กลุ่มมีการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในกลุ่มฯ ให้มีความพร้อมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน		
1) มีกิจกรรมพัฒนาศักยภาพให้กับสมาชิกตามบทบาทหน้าที่อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
2) สมาชิกส่วนใหญ่สามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวให้แก่ นักท่องเที่ยวได้		
3) ในแต่ละปีสมาชิกอย่างน้อยร้อยละ 50 เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาศักยภาพตนเอง		
4) สมาชิกส่วนใหญ่มีทักษะในการทำงานตามหน้าที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย		
11. สมาชิกกลุ่มมีศักยภาพ ความรู้ และ ทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน		
1) สมาชิกมีทักษะในการประเมินผล และแก้ไขปัญหาด้านจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามบทบาทหน้าที่		
2) สมาชิกส่วนใหญ่มีความรู้และความเข้าใจในหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน		
3) สมาชิกส่วนใหญ่มีจิตอาสาเพื่อท้องถิ่น		
4) มีบุคลากรที่มีภาวะผู้นำอย่างน้อยร้อยละ 5		
12. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนในการรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยวในชุมชน		
1) มีการจัดประชุมเป็นประจำอย่างน้อย 6 ครั้ง/ปี โดยมีสมาชิกเข้าร่วมมากกว่าร้อยละ 50 ของทั้งหมด		
2) เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนที่มีใช้สมาชิกเข้าฟังการประชุม		
3) มีการเผยแพร่ข่าวสารด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง		
4) มีช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสาร เช่น การประชุม การประกาศจากหอกระจายข่าวสารจาก ผู้นำชุมชน เป็นต้น		
13. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมและการเป็นสมาชิกกลุ่มฯ		
1) กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มฯ ทุกกิจกรรมมีสมาชิกเข้าร่วมอย่างน้อยร้อยละ 50		
2) มีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนที่มีใช้สมาชิกกลุ่ม เข้าร่วมกิจกรรมของชมรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
3) มีการเปิดรับสมัครสมาชิกใหม่เพิ่มอย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง		
4) มีข้อกำหนดให้คนในชุมชนก่อนคนนอกชุมชนได้สมัครเป็นสมาชิกใหม่		

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
14. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ		
1) มีกลไก ช่องทางหรือกิจกรรมการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มฯ กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)		
2) มีการดำเนินกิจกรรมความร่วมมือระหว่างกลุ่มฯ กับภาคีเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
3) มีเอกสารแสดงความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน เช่น MOU		
4) มีการประเมินผลการทำงานร่วมกับแต่ละภาคีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อวางแผนการทำงาน ในอนาคตต่อไป		
15. กลุ่มมีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน		
1) มีภาคีเครือข่ายทางการตลาด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน		
2) มีการประชุมหารือวางแผนความร่วมมือทางการตลาด อย่างน้อย 1 ครั้ง/ปี		
3) มีเอกสารแสดงความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทางการตลาด ร่วมกัน เช่น เอกสารความร่วมมือ MOU		
4) มีกิจกรรมความร่วมมือทางการตลาดอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เช่น การออกบูธนำเสนอกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน		
16. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมการตลาดที่เหมาะสมกับชุมชน		
1) มีการกำหนดกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายที่เหมาะสมกับชุมชน		
2) มีการรวบรวมข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวในพื้นที่		
3) มีการประชุมเพื่อวางแผนการส่งเสริมการตลาดอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
4) มีกิจกรรมส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
17. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน		
1) มีสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนอย่างน้อย 1 รูปแบบ เช่น แผ่นพับ คู่มือท่องเที่ยว เว็บไซต์ ฯลฯ		
2) มีปฏิทินกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนในรอบ 1 ปี		
3) มีแผนที่หรือข้อมูลเส้นทางการเดินทางเข้าสู่ชุมชน หรือมีแผนที่ท่องเที่ยวในชุมชน		
4) มีการเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์ ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบตามช่องทางต่างๆ		
18. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีระบบบริหารจัดการการเงิน การบัญชีที่มีประสิทธิภาพ		
1) มีบัญชีธนาคารหรือบัญชีเงินฝากของกลุ่มฯ โดยเฉพาะ		
2) มีสมุดควบคุมรายรับ - รายจ่ายที่เป็นปัจจุบัน		
3) มีหลักฐานหรือผู้รับผิดชอบเรื่องการเงิน การบัญชีที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นมติของกลุ่มฯ		
4) มีเจ้าหน้าที่การเงินภายในกลุ่มฯ เป็นผู้รับผิดชอบทำบัญชีของกลุ่มฯ		

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
5) มีการตรวจสอบบัญชีโดยบุคคลภายนอก ซึ่งไม่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อกลุ่มฯ ในด้านใด		
6) มีการเปิดเผยข้อมูลด้านบัญชีและทรัพย์สินให้สมาชิกทราบอย่างน้อยไตรมาสละ 1 ครั้ง		
19. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการให้ความสำคัญกับเยาวชนในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มฯ		
1) มีการรวมกลุ่มเยาวชนในชุมชน อย่างน้อย 1 กลุ่ม		
2) มีการเปิดโอกาสให้เยาวชนเป็นกรรมการกลุ่ม อย่างน้อย 1 คน		
3) มีกิจกรรมพัฒนาศักยภาพเยาวชนด้านใดด้านหนึ่ง อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
4) มีการเปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว		

ด้านที่ 2: ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
1. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง		
1) มีการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้กับสมาชิกอย่างเป็นธรรม ชัดเจน และแจ้งให้สมาชิกทุกคนรับทราบ		
2) มีการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้กับกองทุนกลางสวัสดิการเพื่อสมาชิก		
3) มีการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้กับกองทุนกลางพัฒนาชุมชน เพื่อใช้ในสาธารณประโยชน์		
4) มีการนำกองทุนกลางไปใช้สนับสนุนหรือจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์อย่างน้อยปีละ 1 กิจกรรม		
2. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น		
1) กิจกรรมท่องเที่ยวที่จัดขึ้นมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น		
2) กลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขอนามัยและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน		
3) กลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคีของคนในชุมชน		
4) กลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมรณรงค์ให้ลด ละ เลิก อบายมุข และการค้าประเวณีอย่างน้อยปีละ 1 กิจกรรม		
3. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการส่งเสริมให้เกิดโอกาสในการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ชุมชน		
1) เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนแก่นักท่องเที่ยว		
2) มีการนำสินค้าชุมชนมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว		
3) มีภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาและเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายของสินค้าชุมชน		
4) มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการคิดค้นหรือเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนใหม่ๆ		
4. กลุ่มมีผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานจากภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่น		
1) ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมีพื้นฐานจากภูมิปัญญา		
2) ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมีพื้นฐานจากทรัพยากรท้องถิ่น		
3) ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนมีการพัฒนาให้สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน		
4) ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนได้รับมาตรฐานรับรองคุณภาพ		
5. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนของทุกกลุ่มคนในการท่องเที่ยว		
1) ให้โอกาสเยาวชน สตรี คนชรา คนพิการ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค		
2) มีมาตรการควบคุมการใช้แรงงานเด็กในกิจกรรมที่เสี่ยงภัย หรือ เบียดบังเวลาการเรียน		
3) มีมาตรการป้องกันและไม่สนับสนุนการค้าประเวณี		
4) ไม่มีการใช้แรงงานเด็กมีความเสี่ยงอันตราย หรือทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษา		

ด้านที่ 3: ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
1. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการข้อมูลทางมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว		
1) มีการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของชุมชน เช่น บ้านที่กประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น เป็นลายลักษณ์อักษร		
2) มีการนำข้อมูลมรดกวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ในการท่องเที่ยว		
3) มีการสื่อความหมายข้อมูลมรดกวัฒนธรรมของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ		
4) มีการประเมิน ปรับปรุงข้อมูลทางมรดกวัฒนธรรมของชุมชนให้มีความถูกต้องสมบูรณ์อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง		
2. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
1) มีช่องทางการเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้วัฒนธรรม เป็นพื้นฐาน		
2) มีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบเชิงวัฒนธรรมอย่างน้อย 1 รูปแบบ		
3) มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชนผ่าน ประสบการณ์จริง		
4) คนในชุมชนส่วนใหญ่รับรู้ในมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่		
3. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น		
1) สมาชิกส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมชุมชน		
2) สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมชุมชน		
3) กลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมชุมชนร่วมกับภาคีต่างๆ อย่างน้อย 1 กิจกรรม		
4) กลุ่มดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมชุมชนกับภาคีต่างๆ อย่างน้อย 1 ภาคี		

ด้านที่ 4: ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
1. กลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้พื้นที่ตามวัตถุประสงค์ (Zoning) เพื่อการท่องเที่ยว		
1) มีการร่วมประชุมกับภาคีต่างๆ เพื่อวางแผนการใช้พื้นที่สำหรับการท่องเที่ยว		
2) มีการกำหนดแผนผังการใช้พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว		
3) มีการทำเส้นทางท่องเที่ยวตามแผนผังการใช้พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว		
4) มีการจัดทำแผนผังการแบ่งเขตการใช้พื้นที่ให้สมาชิกชุมชนและนักท่องเที่ยวทราบ		
2. กลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity)		
1) มีแผนการกระจายจำนวนนักท่องเที่ยวตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ		
2) มีแผนการลดผลกระทบทางลบต่อวัฒนธรรม/ สิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมท่องเที่ยว		
3) ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว		
4) มีการแจ้งขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า		
3. กลุ่มมีการพัฒนา ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่น เป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม		
1) มีการพัฒนา ปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยว เช่น การปรับแต่งภูมิทัศน์ การตัดแต่งต้นไม้		
2) สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้สวยงามตามความเหมาะสม		
3) สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนได้รับการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความเหมาะสมและกลมกลืนกับสภาพท้องถิ่น		
4) กลุ่มมีกิจกรรมทำนุบำรุงภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
4. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน		
1) มีการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษร		
2) มีการนำข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาใช้ในการท่องเที่ยว ผ่านการสื่อความหมายต่างๆ		
3) มีการสื่อความหมายข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ		
4) มีการประเมิน ปรับปรุงข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้มีความถูกต้อง		
5. กลุ่มมีการเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
1) มีการเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานอย่างน้อย 1 ช่องทาง		
2) มีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบเชิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างน้อย 1 รูปแบบ		

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
3) มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติผ่านประสบการณ์จริง		
4) ชุมชนส่วนใหญ่มีการรับรู้ในภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้น		
6. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน		
1) รับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน		
2) มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน		
3) มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนร่วมกับภาคีต่างๆ		
4) ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนกับภาคีต่างๆ อย่างน้อย 1 ภาคี		
7. กลุ่มมีส่วนร่วมในการสร้างความตระหนักถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยว		
1) มีกิจกรรมการรณรงค์ถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างน้อย 1 กิจกรรมต่อปี		
2) ส่วนใหญ่รับรู้ถึงความสำคัญในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
3) ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
4) มีส่วนร่วมกับภาคีอย่างน้อย 1 ภาคีในการสร้างความตระหนักถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		

ด้านที่ 5: ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
1. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการวัดระดับความพึงพอใจในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
1) มีเครื่องมือในการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เช่น แบบประเมิน สมุดเยี่ยม แบบสอบถาม		
2) มีการสรุปผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว		
3) นำผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวมาวិเคราะห์เพื่อปรับปรุงการให้บริการ		
4) มีการเผยแพร่ผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และ ผลการปรับปรุงการให้บริการแก่สมาชิก		
5) มีการจัดทำบันทึกสรุปการประเมินความพึงพอใจ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อประโยชน์ของการถอดบทเรียน		
2. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีนักร้องความหมายที่มีประสิทธิภาพ		
1) มีนักร้องความหมายที่สามารถถ่ายทอดข้อมูลด้านสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมในชุมชน		
2) มีกิจกรรมพัฒนา/ เสริมสร้างศักยภาพของนักร้องความหมายท้องถิ่นอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
3) นักร้องความหมายท้องถิ่นอย่างน้อยร้อยละ 30 ที่ได้รับการเสริมสร้างศักยภาพสามารถนำความรู้ไปใช้จริง		
4) มีภาคีที่ร่วมกับชมรมฯ ในการพัฒนานักร้องความหมายท้องถิ่นอย่างน้อย 1 ภาคี		
3. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถเข้าถึงจุดท่องเที่ยวต่างๆ ได้		
1) ได้รับการอบรมการให้บริการนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ		
2) มีกิจกรรมทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ		
3) มีอุปกรณ์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ ให้สามารถเข้าถึงกิจกรรมท่องเที่ยวได้		
4) มีการประสานความร่วมมือจากภาคีต่างๆ ในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ		
4. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดบริการห้องน้ำที่สะอาดและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว		
1) มีห้องน้ำสะอาดบริการนักท่องเที่ยว		
2) ห้องน้ำมีจำนวนเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว		
3) มีเจ้าหน้าที่ดูแลความสะอาดห้องน้ำ		
4) ห้องน้ำได้รับการทำความสะอาดให้พร้อมใช้อยู่เสมอ		

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
5. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดบริการด้านอาหารและเครื่องดื่มที่ถูกต้องลักษณะและเพียงพอ		
1) มีบริเวณประกอบอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาดถูกสุขลักษณะ		
2) อุปกรณ์ในการประกอบอาหารและเครื่องดื่มสะอาดถูกสุขลักษณะ เช่น อุปกรณ์ครัว		
3) มีวิธีการประกอบอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาดถูกสุขลักษณะ		
4) มีการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นส่วนประกอบหลักในการประกอบอาหารและเครื่องดื่ม		
5) มีการจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มให้เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว		
6. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการบริการข้อมูลท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ถูกต้อง เข้าถึงง่าย		
1) มีจุดบริการข้อมูลท่องเที่ยวที่เห็นได้ชัดเจน สังกัดได้ง่าย		
2) มีป้ายบอกจุดบริการข้อมูลท่องเที่ยวที่ชัดเจน สังกัดได้ง่าย		
3) เจ้าหน้าที่บริการข้อมูลท่องเที่ยวสามารถให้ข้อมูลได้ถูกต้อง ชัดเจน		
4) เจ้าหน้าที่บริการข้อมูลท่องเที่ยวให้บริการด้วยอัธยาศัยที่ดี		
5) มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่บริการข้อมูลท่องเที่ยวอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
7. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดสรรจุดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกของชุมชน		
1) มีจุดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกในชุมชน		
2) มีป้ายบอกสถานที่จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกในชุมชนที่ชัดเจน และ สังกัดได้ง่าย		
3) สินค้าที่จัดจำหน่ายเป็นสินค้าของชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์		
4) มีป้ายบอกข้อมูลสินค้าและราคาชัดเจน		
8. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีป้ายสื่อความหมายต่างๆ ที่ชัดเจนติดตั้งในจุดที่เหมาะสม		
1) มีป้ายสื่อความหมายในจุดท่องเที่ยว		
2) ป้ายสื่อความหมายมีข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน		
3) ป้ายสื่อความหมายมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม		
4) มีการตรวจสอบสภาพของป้ายสื่อความหมายอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
9. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีระบบการประสานงานด้านการบริการ		
1) มีวิธีหรือขั้นตอนการจองบริการการท่องเที่ยว		
2) มีช่องทางและอุปกรณ์สื่อสารเพื่อการจองบริการการท่องเที่ยวที่ใช้งานได้จริง		
3) มีช่องทางการสื่อสารภายในชมรมฯ เพื่อประสานงานด้านการบริการอย่างน้อย 1 ช่องทาง		
4) มีบุคลากรที่มีทักษะในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวอย่างน้อย 5 คน		
10. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย		
1) เส้นทางมีความสะอาด		
2) เส้นทางมีความปลอดภัย		
3) เส้นทางมีแสงสว่างเพียงพอ		
4) เส้นทางมีป้ายบอกทางและป้ายเตือนภัยในจุดที่เหมาะสม		
5) เส้นทางมีการดูแลรักษาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		

ข้อประเมิน	มี	ไม่มี
11. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดบริการห้องน้ำที่มีความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว		
12. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย		
13. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีแผนรองรับกรณีฉุกเฉินที่มีประสิทธิภาพ		
1) มีแผนรองรับกรณีการจัดการฉุกเฉิน เช่น อุบัติเหตุจากการใช้ยานพาหนะ การเจ็บป่วยกะทันหัน ภัยธรรมชาติ		
2) มีการซักซ้อมแผนฉุกเฉินอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
3) มีกิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้และทักษะบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการรองรับกรณีฉุกเฉินอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง		
4) มีเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดการกรณีฉุกเฉิน		
14. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการในกรณีฉุกเฉินที่ชัดเจน		
1) มีผู้ประสานงานในกรณีฉุกเฉิน		
2) มีบุคคลากรที่พร้อมให้บริการให้กรณีฉุกเฉินอย่างน้อย 5 คน		
3) มีเบอร์ติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกรณีฉุกเฉิน		
4) มีระบบการส่งต่อผู้ประสบภัย/ผู้ป่วย ไปยังภาคีเครือข่ายหรือ หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีอาชีพในการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากกรณีฉุกเฉิน เช่น หน่วยกู้ภัย โรงพยาบาล คลินิก เป็นต้น		

ส่วนที่ 3 โครงสร้างการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1. วันจัดตั้ง/เริ่มต้นดำเนินการ
2. จำนวนสมาชิกตั้งแต่ก่อตั้ง/ จำนวนสมาชิกปัจจุบัน
3. ความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
.....
.....
4. วิธีการรับนักท่องเที่ยว (walk-in, รับตรงจากกลุ่มโฮมสเตย์ ฯลฯ)
.....
.....
5. วิธีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มก่อน (ถ้ามี)/ หลัง มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเกิดขึ้นในพื้นที่
.....
.....
6. รายได้ก่อน (ถ้ามี)/ หลัง มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเกิดขึ้นในพื้นที่
.....
.....
.....
7. ได้รับการสนับสนุน (กลุ่มการท่องเที่ยว/ หน่วยงาน)
.....
.....
.....

ส่วนที่ 4 ทรัพยากรใดบ้างที่เอื้อประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มของท่านได้ (ธรรมชาติ/ วัฒนธรรม/ ฯลฯ)

.....

.....

.....

ส่วนที่ 5 เครือข่าย/หน่วยงานที่สนับสนุน

1. หน่วยงาน

.....
.....

2. ลักษณะการสนับสนุน: ผู้เชี่ยวชาญ/โครงการ/คำแนะนำ/เงินทุน/ปี

.....
.....

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....
.....
.....
.....

